

**BANDIRMALIZÂDE AHMED MÜDİB EFENDİ'NİN
ÇOCUK HÜKÜMLERİ İLE İLGİLİ ÜÇ RİSÂLESİ'NİN
SADELEŞTİRİLMESİ VE TAHLİLİ**

Ebubekir TEMUR

**Yüksek Lisans Tezi
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Ali İhsan PALA
2025
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Ebubekir TEMUR

BANDIRMALIZÂDE AHMED MÜDİB EFENDİ'NİN ÇOCUK
HÜKÜMLERİ İLE İLGİLİ ÜÇ RİSÂLESİ'NİN
SADELEŞTİRİLMESİ VE TAHLÎLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Yöneticisi
Prof. Dr. Ali İhsan PALA

ERZURUM – 2025

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "BANDIRMALIZÂDE AHMED MÜNİB EFENDİ’NİN ÇOCUK HÜKÜMLERİ İLE İLGİLİ ÜÇ RİSÂLESİ’NİN SADELEŞTİRİLMESİ VE TAHLİLİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

17/01/2025

Ebubekir TEMUR

Aslı Islak İmzalıdır

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ali İhsan PALA danışmanlığında, Ebubekir TEMUR tarafından hazırlanan bu çalışma 17/01/2025 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali İhsan PALA **İmza.** Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi : Dr. Öğt. Üyesi İsmetullah SAMİ **İmza:** Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi : Dr. Öğt. Üyesi Yahya Macit **İmza:** Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Hanefi ŞAHİN
Enstitü Müdürü
Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI	1
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
IV. ÇOCUK HUKUKUNA DAİR LİTERATÜR	3

BİRİNCİ BÖLÜM

BANDIRMALİZÂDE AHMED MÜNİB EFENDİ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE HUKUK-U VELED ADLI RİSALESİ’NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE

AKTARIMI

1.1. HAYATI	9
1.2. ESERLERİ	10
1.2.1. Günümüze Kadar Ulaşan ve Basılan Eserleri	10
1.2.1.1. Hukuk-u Veled	10
1.2.1.2. Ta’rifü’l-Hitân	10
1.2.1.3. Risâle-i Akîka.....	11
1.2.1.4. Mir’atü’t-Turuk	11
1.2.1.5. Mecmûa-i Tekâyâ.....	12
1.2.2. Kendisine Atfedilip Ulaşılamayan Eserleri.....	12
1.3. HUKUK-U VELED ADLI RİSÂLE’NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE	
AKTARIMI (s. 2-4)	13
1.3.1. Cinsiyetine Bakılmaksızın Doğan Çocuğa Sevinmek (s. 4-7)	15
1.3.2. Çocuk Doğduğunda Kulağına Ezan ve Kamet Okumak (s. 7-8)	18
1.3.3. Tahnik Yapmak (s. 9).....	19
1.3.4. Akîka Kurbanı Kesmek (s. 9-12)	20
1.3.5. Çocuğu Emzirmek (s. 12-13)	23
1.3.6. Süt Emme Dönemindeki Çocuğun Ağlamasına Öfkelenmemek (s. 13-14).....	24

1.3.7. Çocuğu Güzel Bir İsimle İsimlendirmek (s. 14-15).....	25
1.3.8. Çocuğu Sünnet Ettirmek (s. 16-18).....	26
1.3.9. Çocuğu Evlendirmek (s. 18).....	29
1.3.10. Çocuğun Terbiye Edilmesi ve İlim Tahsil Etmesi (s. 18-24).....	29
1.3.11. Çocuğa Helal Rızık Yedirmek (s. 24)	34

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLE-İ AKÎKA VE TA‘RİFÜ’L-HİTÂN ADLI RİSALELERİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

2.1. RİSÂLE-İ AKÎKA ADLI RİSÂLE’NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE

AKTARIMI (S. 3-4)	35
2.1.1. Akîka Kelimesinin Tanımı (s. 4).....	36
2.1.2. Yeni Doğan Çocuğa Yapılması Tavsiye Edilen Hususlar (s. 4-5).....	36
2.1.3. Hz. Peygamber’in Yeni Doğan Çocuklara Yapmış Olduğu Dualar (s. 5-6).....	39
2.1.4. Akîka Kurbanı Ne Zaman Kesilir (s. 6-7).....	40
2.1.5. Akîka Kurbanı Kesmenin Hükümü (s. 7).....	41
2.1.6. Kurban İbadetinin Konusu Olan Hayvanlar ve Özellikleri (s. 7-9)	42
2.1.7. Kurban Keserken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar (s. 9-10)	44
2.1.8. Kız ve Oğlan Çocuğa Kesilecek Akîka’nın Sayısı ve Zaman Aşımı Meselesi (s. 10-11)	45
2.1.9. Akîka Günü Yapılması Tavsiye Edilen ve Yapılması Yasaklanan Fiiller (s. 11-12).....	46
2.1.10. Akîka Etinin Durumu ve Kurban Kesilirken Yapılan Dualar (s. 12-13).....	47
2.1.11. Kurban Kesilirken Besmele Nasıl Çekilmelidir (s. 13).....	49
2.1.12. Akîka Kurbanının Etinden Kimler Yiyebilir (s. 13-14)	49
2.1.13. Kurban İbadeti Neye Dayanmaktadır (s. 14-15)	50
2.1.14. Kurban İbadetinin Vücûbiyeti ve Kurban Etinin İnfak Edilmesi (s. 15).....	50
2.2. TA‘RİFÜ’L-HİTÂN ADLI RİSÂLE’NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE	
AKTARIMI	51
2.2.1. Mukaddime (Giriş) (s. 2-4)	51
2.2.2. Ta’rifü’l-Hitân (s. 5-6)	53
2.2.3. Hitân Kelimesinin Tanımı (s. 6).....	54

2.2.4. Sünnet Derisinin Kesilme Sınırları (s. 6)	54
2.2.5. Hitânın Vücûbiyeti ve Ulemânın Bu Husustaki Görüşleri (s. 6-9)	55
2.2.6. Anadan Doğma Sünnetli Çocuğun Durumu (s. 9-10)	57
2.2.7. Sünnet Olmanın Hükümü (s. 10).....	58
2.2.8. Çocuk Ne Zaman Sünnet Edilmelidir (s. 10-12).....	58
2.2.9. Sünnetsiz Kişinin Durumu (s. 12-13).....	60
2.2.10. Hz. İbrahim (a.s) Nasıl ve Ne Zaman Sünnet Oldu (s. 13-15).....	61
2.2.11. Sünnetli Olarak Dünyaya Gelen Peygamberler (s. 15-16).....	62
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	67
ÖZGEÇMİŞ	76

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BANDIRMALIZÂDE AHMED MÜDİB EFENDİ'NİN ÇOCUK HÜKÜMLERİ
İLE İLGİLİ ÜÇ RİSÂLESİ'NİN SADELEŞTİRİLMESİ VE TAHLİLİ

Ebubekir TEMUR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali İhsan PALA

2025, 75 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Ali İhsan PALA

Dr. Öğr. Üyesi İsmetullah SAMİ

Dr. Öğr. Üyesi Yahya MACİT

Günümüzde insan hakları kavramı bütün dünya toplumlarında önemli bir değer olarak görülmektedir. Bu çerçevede de insan haklarının en önemli unsurlarından birisi olan çocuk hakları da üzerinde durulmaya değer bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışma, son dönem Osmanlı âlimlerinden Celvetî Şeyhi Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin *Hukuk-u Veled*, *Risâle-i Akîka* ve *Ta'rifü'l-Hitân* adlı risâlelerinin günümüz Türkçesine sadeleştirmek sûretiyle aktarımını amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışmamız, müellif ve eserleri hakkında kısa bilgileri ve başlıca çocuk hükümleri ile ilgili üç risâlesinde geçen çocuk haklarını kapsamaktadır. Müellifin risâlelerde vermiş olduğu bilgilerin kaynakları tarafımızca tespit edilip dipnotlarda referanslandırılmış ve zenginleştirilmiştir. Müellif, İslam Hukuku açısından mendub olan çocuk haklarını, yine çocuk hükümleri ile ilgili akîka kurbanı ve çocuğun sünnet edilmesi (hitân) hususlarını bu üç eserde irdelemiştir. Genel sûrette *Hukuk-u Veled* adlı risâlenin kapsamına dahil olan *Risâle-i Akîka* ve *Ta'rifü'l-Hitân* adlı eserlerde müellif, akîka ve hitân kelimelerini açıklayıp bu konularda dikkat edilmesi gereken noktaları delilleriyle belirtmiştir. Kapsam itibarıyla daha geniş olan ve konumuzun ana metnini oluşturan *Hukuk-u Veled* adlı risâle de ise müellif, sadece "Hukuk-u Mendûbe" kapsamındaki hakları kaleme almış ve delillendirmiştir. Bu haklar kısaca; cinsiyetine bakılmaksızın doğan çocuğa sevinme, sağ kulağa ezan-ı Muhammedî okuyup sol kulağa kamet getirme, tahnik yapma, akîka kurbanı kesme, çocuğu emzirme, süt emme dönemindeki çocuğun ağlamasına öfkelenmemek, çocuğu güzel bir isimle isimlendirme, çocuğu sünnet etme/ettirme, çocuğu evlendirme, çocuğun terbiye edilmesi ve ilim tahsil etmesi ve son olarak çocuğa helal rızık yedirme şeklinde sıralanmıştır. Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin zikri geçen bu üç risâlesi, İslam hukuku açısından çocuk haklarını tanıtan tarihi bir belge olma hüviyetine sahiptir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Çocuk Hakları, Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, Hukuk-u Veled, Hukuk-u Mendûbe, Akîka, Hitân.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE SIMPLIFICATION AND ANALYSIS OF BANDIRMALIZÂDE AHMED MÜNİB EFENDİ'S THREE TREATISES ON CHILDREN'S RULINGS****Ebubekir TEMUR****Advisor: Prof. Dr. Ali İhsan PALA****2025, 75 Pages****Jüri: Prof. Dr. Ali İhsan PALA****Assist. Prof. Dr. İsmetullah SAMİ****Assist. Prof. Dr. Yahya MACİT**

In today's world, the concept of human rights is regarded as a significant value in all societies. Within this framework, children's rights, which constitute one of the most essential components of human rights, also deserve attention. This study aims to convey three treatises authored by one of the late Ottoman scholars, Celvetî Sheikh Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi, namely *Hukuk-u Veled* (The Rights of Children), *Risâle-i Akıka* (The Treatise on Akıka Sacrifice), and *Ta'rifü'l-Hitân* (The Explanation of Circumcision), by simplifying their language into contemporary Turkish.

Within this scope, our work provides brief information about the author and his works, focusing on the children's rights mentioned in these three treatises, which primarily concern Islamic legal rulings on children. The sources cited by the author in these treatises have been identified, referenced in footnotes, and enriched where necessary. In his works, the author examines the recommended (mandûb) rights of children from an Islamic legal perspective, including issues related to the Akıka sacrifice and the circumcision (hitân) of children.

In the treatises *Risâle-i Akıka* and *Ta'rifü'l-Hitân*, which fall within the scope of *Hukuk-u Veled*, the author defines the terms "akıka" and "hitân," elaborating on the critical aspects of these practices with evidence-based explanations. Meanwhile, in *Hukuk-u Veled*, the primary text of our study with a broader scope, the author exclusively addresses the (Recommended Rights) "Hukuk-u Mendûbe" and supports them with evidence. These rights include: rejoicing over the birth of a child regardless of gender, reciting the Adhan (call to prayer) in the child's right ear and the Iqama in the left ear, performing tahnîk (rubbing something sweet on the baby's gums), offering an akıka sacrifice, breastfeeding, responding to a crying child during the nursing period, giving the child a good name, circumcising the child, arranging the child's marriage, raising and educating the child, and ensuring the child is fed with lawful sustenance.

The three treatises authored by Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi serve as historical documents introducing children's rights from the perspective of Islamic law.

Key Words: Islamic Law, Children's Rights, Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi, Hukuk-u Veled, Recommended Rights, Akıka, Circumcision.

KISALTMALAR DİZİNİ

s.a.v	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
H.z.	: Hazreti
b.	: bin, ibn
r.anhümâ	: Radiyellâhü anhümâ,
r.anhâ	: Radiyellâhü anhâ
r.anh	: Radiyellâhü anh
c.c	: Celle Celelühü
a.s	: Aleyhi's-Selâm
No	: Numara
bk.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
İFAV.	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
Nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
Thk.	: Tahkik eden
vb.	: Ve benzeri
TDV	: Türkiye Diyane Vakfı
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
Ms.	: Mesele
TÜRDAV	: TÜRDAV Basım ve Yayım Ticaret ve Sanayii A.Ş.
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Yer yok
t.y.	: Tarih yok

ÖNSÖZ

Tarih boyunca birçok devlet kurulmuş, toplumlar bir arada huzur ve barış içinde yaşamıştır. Bu huzur ve barışın teminatı olarak da hukuk sistemleri inşa etmişlerdir. Bu hukuk sistemlerinden bazıları beşerî kimliğe sahipken bazıları da ilâhî kimliğe sahip olmuştur. İlâhî bir kimliğe sahip olan ve geldiği andan itibaren din, renk ve ırk farkı gözetmeksizin tüm insanlığın huzur ve barışını teminat altına alan yegâne hukuk sistemi hiç şüphesiz İslam hukukudur. İslam hukuku, Kur'an ve sahih hadislerin selim bir akılla incelenip en doğru ve en güzel olan hükmü fakihlerin istinbat etmesinden müteşekkil bir hayat düzenidir. Bu hayat düzeni ana rahmindeki fetüsten, kabirdeki müteveffaya varıncaya kadar insanı ilgilendiren her hususu içermektedir. Bu hususlardan birisi de çalışmamıza konu edindiğimiz çocuk haklarıdır.

Sahih bir evlilik akdiyle hayatlarını birleştiren ve bunun sonucunda dünyaya yeni bir bireyin gelmesine sebep olan anne ve babanın daha ana rahmindeyken çocukları hususunda dikkat etmeleri gereken sorumlulukları vardır. İslam hukukunun teminat altına aldığı bu haklar bundan yaklaşık on dört asır önce çocuğa verilen değeri gösteren müstesna bir yere sahiptir. Son dönem Osmanlı âlimlerinden Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin *Hukuk-u Veled* adlı risâlesini bundan yaklaşık yüz elli yıl önce çocuk hakları başlığıyla ele almış olması oldukça anlamlıdır. Bu yönüyle dikkatimizi çeken bu risaleyi ve çocuk haklarını ele alan *Risâle-i Akîka* ve *Ta'rifü'l-Hitân* adlı eserlerini bir çatı altında günümüz Türkçesine sadeleştirmek istedik. Çalışma bu fikirle ortaya çıktı.

Konunun seçimi ve önemi hususunda derin tecrübesinden istifade ettiğim ve yazım aşamasındaki her noktada sabrından dersler çıkardığım sayın hocam Prof. Dr. Ali İhsan PALA'ya, tezi okuyup değerlendiren Dr. Öğr. Üyesi İsmetullah SAMİ ve Dr. Öğr. Üyesi Yahya MACİT hocalarıma, ilerleyen yaşına rağmen her gün öğle namazı sonrası değerli vaktini ayıran ve metinleri Osmanlıca aslından okuma noktasında bana yardımcı olan değerli hocam Yusuf ÖZÜLKER'e, hayatın her safhasında yükümü hafifletip bana destek olan anne ve babama, muhabbeti ile beni cesaretlendiren canım ablam Zeynep ÇAĞLAYAN'a ve son olarak uzakta da olsa yakınımda olan, her heyecanını benimle paylaşıp zamanından ve ömründen bana harcayan kıymetli eşim Müsemma TEMUR'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Günümüzde insan hakları kavramı bütün dünya toplumlarında önemli bir değer olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede insan haklarının en önemli unsurlarından birisi olan çocuk hakları da üzerinde durulmaya değer bir nitelik taşımaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde bazı toplumsal değerler üzerine tartışmalar yapılmış ve bir literatür oluşmuştur. Bu literatürde yer alan eserlerden bazıları da son dönem Osmanlı âlimlerinden Celvetî Şeyhi Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin *Hukuk-u Veled*, *Risâle-i Akîka* ve *Ta'rifü'l-Hitân* başlıklı üç risâlesidir. Tezimizin temel amacı her üçü de çocuk haklarına ilişkin dini/hukukî hükümleri ele alan bu risâleleri günümüz Türkçesine sadeleştirmek sûretiyle aktarmak ve o dönemde çocuk haklarına dair var olan yaklaşım tarzına ışık tutmaktır. Yine bu vesileyle İslam hukuk literatürüne katkı sağlamaktır. Bunun yanında risâlelerde yer alan fikhî bilgileri bilimsel kaynaklarından referanslandırmak sûretiyle muhtemel hata ve eksiklikleri düzelterek risâlelerin daha anlaşılır ve yararlı hale gelmesini sağlamaktır. Ayrıca bu çalışma vesilesiyle bir son dönem Osmanlı aydını olan Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'yi günümüz insanına tanıtmak ve zikri geçen risâlelerinin fikhî değerini tespit ederek günümüz literatürüne kazandırmak yine bu çalışmanın amaçları kapsamında yer almaktadır. Çalışmamız, müellifin biyografik tanıtımı, eserlerinin tanıtımı ve bu üç risâlesinin sadeleştirilmesiyle sınırlıdır. Salt sadeleştirme ile yetinmeyip araştırmalarımızla risâlelerdeki bilgileri referanslandırarak daha zengin bir hale getirmek ve risâleler arasındaki bağlantıyı belirlemek de yine çalışmamızın kapsamına dahildir.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsan hakları kavramının bütün dünya toplumlarında önemli bir değer olarak görüldüğü günümüzde, çocuk hakları da önemli bir yer işgal etmektedir. Bundan yaklaşık 150 yıl önce kaleme alınan ve tamamen çocuk haklarına hasredilen eserlerin var olması da medeniyetimiz için oldukça önemlidir. Bu çalışma son dönem Osmanlı âlimlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin genel anlamda çocuk haklarına yönelik olan *Hukuk-u Veled*, *Risâle-i Akîka* ve *Ta'rifü'l-Hitân* adlı üç risâlesini günümüz

Türkçesine sadeleştirmek sûretiyle aktarımı aracılığıyla, günümüz hukuk literatürüne, İslam hukukunun çocuk haklarına vermiş olduğu önemi yeniden hatırlatacaktır. Müellifin kaleme aldığı bu üç farklı eser, tek bir çalışmada birleştirilerek geçmişten günümüze İslam hukuku literatüründe var olan çocuk haklarının tespiti ve bu noktada varsa eksiklikleri elde edilmeye çalışılacaktır.

Bandırmalizâde Ahmed Müdib Efendi'nin bir Celvetiyye tarikatı şeyhi olması ve günümüze ulaşan beş eserinden üçünün çocuk haklarına, bu bağlamda İslam hukukuna ait olması bizi bu çalışmaya yönlendirmiştir. Bu çalışma, bir tarikat şeyhinin çocuk haklarına olan bakış açısını elde etmemize ve müellifin zikri geçen üç risâlesini bir arada ele alıp değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma bir sadeleştirme çalışması olduğundan doğal olarak sadeleştirme yöntemi ve Osmanlı Türkçesini günümüz Türkçesine aktarma olduğundan çeviri metotlarından yararlanılmıştır. Sadeleştirme konusunda daha önce yapılmış benzer çalışmaların izlediği yöntemler takip edilmiştir. Çalışmamız salt bir sadeleştirme olmayıp gerek referanslandırma gerekse ilave açıklayıcı bilgileri dipnotlara eklemek ve bu bağlamda metinleri zenginleştirmek suretiyle hazırlanmıştır. Bu bağlamda metinde var olabilecek muhtemel yazım hataları vb. hataların düzeltilmesi sağlanmış, bilgilerin temel fıkıh kaynaklarındaki yerleri tespit edilip dipnotlarda gösterilmiştir.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden müteşekkildir. Birinci bölümü iki ana başlık halinde ele aldık. Birinci başlıkta müellifin biyografisi ve eserlerine dair bilgi verdik. İkinci başlıkta ise *Hukuk-u Veled*, risalesini sadeleştirdik. Başlık altında risalenin içinde yer alan başlıkları alt başlıklar olarak ele aldık.

İkinci bölümde *Risâle-i Akika*'nın sadeleştirmesini yaptık. Üçüncü bölümde ise *Ta'rifü'l-Hitân* risâlesini günümüz Türkçesine sadeleştirme sûretiyle aktardık. Sonuç kısmında da tespitlerimize yer verdik. Risâlelerde müellifin atıf yaptığı eserler ile verdiği bilgileri fıkıh kaynaklarından referanslandırarak dipnotlarda yerlerini göstermeye çalıştık.

Gerek risâlelerde geçen yazar ve eser isimlerini gerekse araştırmalarımız sonucunda ulaştığımız yazar ve eserlerin yazımında Türkiye Diyanet Vakfı İslam

Ansiklopedisi'ni esas aldık. Ayrıca risâlelerde başlıklandırılmayan ve düz yazı şekliyle ifade edilen konuları tespit edip başlıklandırdık.

Günümüz Türkçesine aktarım hususunda meydana gelen anlam yanlışları ve cümle düşüklüklerini önlemek ve okuyucuya daha açık bir şekilde metinleri yansıtılabilmek maksadıyla metinlerin anlam ve ahengine uygun bir şekilde iki kısa çizgi/tire (--) arasında eklemeler yapmak suretiyle metinleri sadeleştirmeye çalıştık. Risâlelerdeki konuları açıklamak için kullanılan ayet ve hadisleri Arapça aslı ile zikredip meallerini/anlamalarını tırnak içinde vererek kaynaklarını dipnotlarda belirttik.

IV. ÇOCUK HUKUKUNA DAİR LİTERATÜR

Genelde insan hakları özelde ise çocuk hakları her çağda ve toplumda insanların tartışa geldiği konular arasında yer almıştır. Bu doğrultuda var olan hak ihlalleri, kimi zaman savaşlara kimi zaman da yeni hukuk normlarının var olmasına sebep olmuştur.

İnsanlık tarihi, bir toplumsal düzen ve hukuk sistemi ile var olabilmıştır. Her toplum ve dönem kendine özgü ihtiyaçlara ve toplumsal normlara gereksinim duymuştur. Yaklaşık on dört asır önce insanlığın selâmeti ve toplumsal düzenin teminatı olarak İslam Hukuku, Allah tarafından biz kullarına bahşedilmiştir. Öyle ki var olduğu her çağın ihtiyaçlarına hitap etme özelliğine sahiptir.

Dünden bugüne insanların düşünüp tartıştığı ve üzerine eserler kaleme aldığı birçok hukuksal konu söz konusudur. Bu konulardan birisi de çocuk haklarıdır. Gerek İslam Hukuku ekseninde gerekse de modern hukuk çerçevesinde kaleme alınan bazı eserler ise şunlardır:

İbn Kayyım el-Cevziyye tarafından kaleme alınan ve Mahmut Kısa tarafından Türkçe'ye tercüme edilen *İslam'da Çocuk Hakları, Terbiyesi ve İlahi Hükümler* adlı eser, 1997 yılında Esra yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Bu eser, doğumundan itibaren büyüünceye kadar çocukla ilgili bütün hükümleri açıklamaktadır. Akıka kurbanı, çocuğun sünnet edilmesi vb. fikhî hükümlerin yanında çocuğun bakımı, eğitimi ve ana rahminden cennet ve cehenneme varıncaya kadar geçirdiği merhaleleri ve bilinmesi gereken birçok tıbbî bilgileri derin bir birikimle ortaya koymaktadır. Eser, kapsamı ve yazıldığı tarih itibarıyla incelemeye değerdir.

İmam Süyûtî tarafından kaleme alınan ve Hayrullah Gündoğdu tarafından Türkçe'ye tercüme edilen *İslam'da Çocuk Terbiyesi* adlı eser, 2000 yılında Rağbet yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Gerek yazılmış olduğu tarih ve gerekse de müellifinin ilmi şahsiyeti itibarıyla dikkate şayan eserler arasında yer almaktadır.

Celal Erbay tarafından kaleme alınan *İslam Hukuku'nda Küçüklerin Himayesi (Kitabu'n-Nafakat ve Türk Yargı Kararları ile Mukayeseli)* adlı eser, 1998 yılında Rağbet yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. İslam hukuku ve Türk yargı kararları ekseninde mukayeseli bir şekilde ele alınması itibarıyla dikkate değer bir çalışmadır.

Orhan Çeker tarafından kaleme alınan *İslam Hukuku'nda Çocuk ve Hakları* adlı eser, 2004 yılında Kayıhan yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Cenin aşamasından doğuma, doğumdan isim koymaya, isim koymadan emzirmeye, çocukluğa, gençliğe ve askerliğe varıncaya kadar çocuğun zekât, miras, eğitim vb. konuları, İslam Hukuku ve diğer hukuklara göre mukayeseli bir şekilde açıklanmıştır. Çocuk hakları ile ilgili geniş bir muhtevaya sahip olması yönüyle oldukça önemli bir eserdir.

Beyza Bilgin tarafından kaleme alınan *İslam ve Çocuk* adlı eser, 2004 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Ankara'da basılan önemli eserler arasında yer almaktadır.

Rıfat Uslu tarafından kaleme alınan *İslam Hukukunda Çocuk ve Hakları* adlı eser, 2018 yılında Eğitim yayınevi tarafından Konya'da basılan önemli bir eserdir.

Hafsa Kesgin tarafından kaleme alınan *İslam'da Çocuk Koruma* adlı eser, 2019 yılında Kitâbî yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Bu eser, çağımızın önemli sorunlarından biri olan kimsesiz ve terk edilmiş çocukları merkeze alan bir çalışmadır. Aile, velayet, evlatlık, miras gibi pek çok kavramın incelendiği bu eser özellikle çocuğu koruma altına alan aile ile çocuk arasındaki mahremiyet konusuna çözümler getirmeye çalışmaktadır.

Mehmet Reşat Şavlı tarafından kaleme alınan *Bütün Yönleriyle İslam'da Çocuk Terbiyesi* adlı eser, 2020 yılında Ensar neşriyat tarafından İstanbul'da basılmıştır.

İslam hukuku kitaplarının yanında medeni hukuka dair çocuk hakları ile ilgili yazılan birçok kitap da mevcuttur. Günümüzde tedavülde olan hukuk olması itibarıyla

bu kitapların bazılarını ifade etmek faydalı olacaktır. Bu eserlerden bazıları ise şunlardır:

Ercüment Erbay tarafından kaleme alınan *Çocuk Hakları* adlı eser de 2013 yılında Yeni İnsan yayınevi tarafından İstanbul'da basılan başka bir eserdir.

Emine Akyüz tarafından kaleme alınan *Çocuk Hukuku (Çocukların Hakları ve Korunması)* adlı eser, 2013 yılında Pegem Akademi yayıncılık tarafından Ankara'da basılmıştır.

Hasan Tahsin Fendoğlu tarafından kaleme alınan *Çocuk Hukuku* adlı eser, 2021 yılında Yetkin yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır.

Müberra Algan tarafından kaleme alınan *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları* adlı bu eser, 2021 yılında On İki Levha yayınları tarafından İstanbul'da basılan ve Anayasa Hukuku ekseninde çocuk haklarını irdeleyen önemli bir çalışmadır.

Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi tarafından kaleme alınan *Çocuk Hukuku (Ders Kitabı)* adlı eser, 2023 yılında fakültelerde ders kitabı olarak okutulmak amacıyla On İki Levha yayınları tarafından İstanbul'da basılan başka bir önemli eserdir.

Bülent Kent, Münire Kevser Baş ve Mahmut Samar editörlüğünde hazırlanan *İnternet Hukukunda Çocuğun Korunması ve Mahremiyeti* adlı bu eser, 2023 yılında Adalet yayınevi tarafından Ankara'da basılmıştır. Dijitalleşen çağımızda her türlü faaliyetin yapılabildiği internet ortamında, çocuk haklarını ve çocuğun mahremiyetini konu edinmesi itibarıyla oldukça önemlidir.

Ömer Korkut ve Seda Baş editörlüğünde hazırlanan *Çocuk Hukuku (Genel Esaslar ve Güncel Meseleler)* adlı eser, 2024 yılında Adalet yayınevi tarafından Ankara'da basılmıştır. Güncel meseleleri ihtiva etmesi itibarıyla dikkate değer bir çalışmadır.

Yukarıda ulaşabildiğimiz kadarıyla ifade etmeye çalıştığımız İslam hukuku ve Medeni hukuk bağlamında kaleme alınan eserler arasında, konu edindiğimiz Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin *Hukûk-u Veled, Risâle-i Akîka ve Ta'rîfî'l Hitân* adlı risâlelerinden müteşekkil bu çalışma, gerek müellifin ele aldığı konular ve gerekse de müellifin yaşadığı çağda üzerine durduğu çocuk hakları itibarıyla önemlidir.

Zira her çağda kaleme alınan eserler, o günün ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere sahip olmak maksadını taşımaktadır.

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin zikri geçen bu üç eserde ele aldığı konular, genel itibarıyla İslam dininin yapılmasını iyi gördüğü ve bu hususta iman edenleri destekleyip teşvik ettiği meselelerdir. Çocukların İslam toplumuna hazırlanması ve topluma aidiyetleri noktasında gerekli olan hususların çocuklara öğretilmesi her toplum için elzemdir. Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin bu üç risâlesi, bu noktaları kapsayıcı bir mahiyete sahip olup çocuk hukuku bağlamında yazılan eserlere bir bakıma kaynaklık teşkil edecek konumdadır. Zira müellif, değindiği her çocuk hakkını ayet ve hadislerle delillendirip İslam âlimlerinin, İslam toplumunda rağbet gördüğü kitaplarına atıflar yaparak kaleme almıştır. Bu da çalışmamızın değerini artıran başka bir özelliktir.

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, her şeyden önce bir tarikat şeyhidir. Bu da çalışmamızın tasavvuf-fıkıh ekseninde değerlendirilmesini ve literatürde yeni bir kimlikle var olmasını sağlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANDIRMALİZÂDE AHMED MÜNİB EFENDİ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE HUKUK-U VELED ADLI RİSALESİ’NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

İnsanlık tarihi boyunca birçok hukuk sistemi ortaya çıkmıştır. Bu hukuk sistemleri, kişilerin hayatlarını idame etme noktasında karşılaştıkları birtakım sorunlara çözüm bulabilmek ve hayatı daha yaşanır kılabilmek için var olmuştur.¹ Bunlardan bazıları tamamen beşerî bir hüviyete sahipken bazıları da ilâhi bir hüviyete sahip olmuştur.² İlahi bir kaynağa sahip olmasının yanı sıra her çağa hitap etme özelliğini de içinde barındıran yegâne hukuk sistemi hiç şüphesiz İslam Hukuku’dur.³ İslam hukuku yani fıkıh, büyük hukukçu İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe’nin ifadesi ile, {مَعْرِفَةُ النَّفْسِ مَا لَهَا وَ مَا عَلَيْهَا} "Kişinin lehine ve aleyhine olan şeyleri bilmesidir."⁴ Yani kişinin haklarını ve sorumluluklarını bilmesidir.⁵

İslam hukuku, insan hayatının her safhasını kapsamaktadır. Doğumdan ölüme, dini konulardan insan ilişkilerine varıncaya kadar insan yaşantısını etkileyen her bir amelî konu onun gözetimi altındadır.⁶ Hemen her çağda üzerine düşünülen ve bugünün dünyasını da yakından ilgilendiren hukukî konulardan birisi de çocuk haklarıdır.

¹ Enver Bozkurt, *Hukukun Temel Kavramları*, Asil Yayın, Ankara 2007, 3; Hayrettin Karaman, *İslam Hukuk Tarihi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2017, 24-25.

² Muhammed Maghaminiya, "İslam Hukuk Sisteminin Diğer Hukuk Sistemleri ile Farklı ve Benzer Yönleri", *Gümüshane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (11) Eylül 2014, 220; Saffet Köse, *İslam Hukukuna Giriş*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2020, 26.

³ Karaman, 24.

⁴ el-Buhârî, Alâüddin Abdulazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî, *Keşfu'l-Esrâr an Usûli'l-Pezdevi*, Thk: Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, I/11; ez-Zerkeşi, Ebû Abdillâh Bedrüddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh ez-Zerkeşi eş-Şâfiî, *el-Mensûr fi'l-Kavâ'idil-Fıkhiyye*, Vizeratü'l-Evkâfi'l-Kuveytiyye, Kuveyt 1985, I/68; Mürteza Bedir, *Ebu Hanîfe Entelektüel Biyografisi*, Ay Yayınları, Ankara 2019, 75; Köse, 23.

⁵ Talip Türcan (Ed.), *İslam Hukuku El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2021, 31.

⁶ Zekiyyüddin Şâban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Çev.: İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2017, 31.

Çocuk hakları, İslam hukuku konularının tamamını ya da bir kısmını kapsayan kitaplarda özel bölümler halinde yer almıştır.⁷ Bununla birlikte bu hususta birçok müstakil eser de yazılmış ve bu haklar farklı perspektiflerden ele alınmıştır.⁸

Bu eserlerden bazıları da çalışmamıza konu edindiğimiz Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin *Hukûk-u Veled, Risâle-i Akîka ve Ta'rîfî'l Hitân* adlı risâleleridir. Bu risâleler, Osmanlı'nın son dönemlerinde (II. Abdülhamit Dönemi) yaşayan ve bir Celvetîyye Tarikatı Şeyhi olan Ahmed Münib Efendi tarafından Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Bu eserler, çocuk hakları denince o dönemde ne gibi hakların akla geldiğini yansıtmaları açısından önem arz etmektedir.

Zikredilen eserler, Mehmet Ünal tarafından 2014 yılında *Celvetî Tarikatında Çocuk Hukuku ile İlgili Bir Risâle: Hukuk-ı Veled*, 2016 yılında *Osmanlı Toplumunda Akîka Gelenegi: Ahmed Münib Efendi'nin "Risâle-i Akîka" Adlı Eseri* ve 2022 yılında *19. Yüzyılda Yazılmış Bir Hitân Örneği: Ahmed Münib Efendi'nin "Ta'rîfî'l-Hitân"ı* başlığı altında yayınlanmıştır.⁹ Mehmet Ünal bu çalışmalarında genel olarak önce müellif hakkında bilgi vermiş sonra müellifin diğer eserlerini kısaca tanıtır - çalışmalarında ifade ettiğinin aksine eserleri günümüz Türkçesine aktarmamış-, konumuzla alakalı yukarıda zikri geçen eserleri sadece latinize etmekle yetinmiştir. Bununla birlikte eserlerde geçen bazı ifadelerin latinize edilmesi hususunda eksiklikler söz konusu olmuş ve okura, metinden anlaşılması istenilen asıl mana tam olarak yansıtılmamıştır. Söz gelimi *Hukûk-u Veled* adlı risâlenin "tahnîk"¹⁰ bahsinde geçen hadisin (Allâhümme'c'alhü berran. Ve'nbitü fi'l-İslâmi nebâten hasenen) şeklinde latinize edilmesi, hadisin okura vermek istediği manayı tam olarak yansıtmamaktadır. Yine aynı risâlede (انتر) şeklinde yer alan ve aynı anlama gelen Osmanlıca bir ifade, bir

⁷ Bu konu da birkaç tane eser zikretmekle yetineceğiz. bk. Hamdi Döndüren, *Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul 2020, 361-402; Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, M.Ü. İFAV Yay., İstanbul 2017, 114-116; Ebû Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, Darü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 2012, 404-432.

⁸ Bu konuda yazılmış olan eserler girişte literatür kısmında ifade edilmiş olup burada birkaç tane eseri zikretmekle yetinilecektir. bk. İbn Kayyım el-Cevziyye, *İslam'da Çocuk Hakları, Terbiyesi ve İlahi Hükümler*, (Çev.: Mahmut Kısa), Esra yayınları, İstanbul 1997; Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk ve Hakları*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2004; İbrahim Canan, "İslam'da Çocuk Hakları", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 1995, 7-22.

⁹ Mehmet Ünal, Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin bütün eserlerini bir kitap halinde toplayıp *Ahmed Münib Efendi'nin Risâleleri* başlığı altında yayınlamıştır. bk. Mehmet Ünal, *Ahmed Münib Efendi'nin Risâleleri*, Fakülte Yayınları, Isparta 2015.

¹⁰ Yeni doğmuş çocuğun damağına çiğnenmiş hurma gibi tatlı bir şey sürmek. bk. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016, 537.

yerde "anlar", başka bir yerde ise "onlar" şeklinde latinize edilmiştir. Bu da risâlelerin latinize edilmiş şekliyle anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Mehmet Ünal'ın latinize etmiş haliyle yayınladığı çalışmalarında zikri geçen konuların yanı sıra daha birçok ifade ve kelime hataları mevcuttur.¹¹

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin zikri geçen bu risâlelerini günümüz Türkçesine tam anlamıyla aktarmak, gerek günümüzde söz konusu olan çocuk hakları ile ilgili tartışmalara cevap vermesi ve gerekse de müellifin yapmış olduğu bu hizmetin karşılığını verebilmek adına oldukça önem arz etmektedir.

1.1. HAYATI

Tam adı Bandırmalizâde Seyyid Ahmed Münib İbn eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Galib Efendi el-Üsküdârî¹² olan Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, Üsküdar'da bulunan Bandırmalizâde Tekkesi'nde 1858 yılında dünyaya gelmiştir. Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği ifade edilmektedir. Kurucusu Aziz Mahmud Hüdâyî¹³ olan Celvetiyye Tarikatı'nın Hâşimiyye kolunun şeyhi olan Hâşim Baba'nın torunudur. Babası yine bu tekkenin şeyhi olan Küçük Mehmed Galib Efendi, annesi ise Emine Hanım'dır.

Müzeyyen Anniş, Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin eşi, Yusuf Nizameddin Ataer (ö. 12.12.1967) ile Feyzullah Hâşim Ataer (ö. 01.03.1972) ise oğullarıdır. Emine Şaziment (ö. 13.03.1966) adında da bir kızı vardır.¹⁴

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, ilk eğitimini babası Küçük Mehmed Gâlip Efendi'den almıştır. Ardından Üsküdar'da bulunan Fıstıklı Mektebi'ndeki hocası Şeyhu'l-Hattatîn Hoca Sabri Efendi'den ders almıştır. Eğitimini Üsküdar Paşakapısı Rüştiyesi ile Toptaşı Askeri Rüştiyesi'nde tamamlamıştır.

¹¹ Mesela metinde ifade edilen Mü'minûn Sûresi'nin 116. Ayeti iyice araştırılmadan iki farklı ayet olarak belirlenmiş ve zikri geçen ayetin ilk bölümü Taha Sûresi'nin 114. ayeti, ikinci bölümü ise Tevbe Sûresi'nin 129. ayeti olarak ifade etmiştir.

¹² Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Hukuk-u Veled*, Cemal Efendi Matbası, İstanbul 1318/1900, 2.

¹³ Celvetiyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf ve şâir. bk. Hasan Kâmil Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, IV/338-340.

¹⁴ Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), Bahar 2007, 139.

Celvetiyye'nin Haşimiyye koluna mensup bir sûfi olan Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi, bu yola amcası Şeyh Mehmed Galib Efendi (ö. 1329/1911)'ye intisap ederek girmiştir. Amcasının vefatından sonra yedi sene boyunca Bandırmalızâde tekkesine şeyhlik yapmıştır.

Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi, hayatını Osmanlı idaresindeki bazı kurumlarda memur olarak geçirmiş ve son olarak Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ndeki Cihat İdaresi Kâtipliği görevinden 1909 yılında emekliye ayrılarak zikri geçen tekkenin şeyhi olmuştur. 1918 yılında Üsküdar'da vefat etmiştir. Kabrinin, tekkeden Çiçekçi Cami avlusunun haziresine nakledildiği tahmin edilmektedir.¹⁵

1.2. ESERLERİ

1.2.1. Günümüze Kadar Ulaşan ve Basılan Eserleri

1.2.1.1. Hukuk-u Veled

Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi birçok eser kaleme almıştır. Eserlerinden günümüze kadar gelenleri arasında, çalışmamıza da konu edindiğimiz, çocuk hükümleri ile ilgili hakları ele alan *Hukûk-u Veled* adlı risâlesi oldukça önemlidir. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimiz bu eserde başlıca; cinsiyetine bakılmaksızın doğan çocuğa sevinmek, çocuk doğduğunda kulağına ezan ve kamet okumak, tahnîk yapmak, akîka kurbanı kesmek, çocuğu emzirmek, süt emme dönemindeki çocuğun ağlamasına öfkelenmemek, çocuğu güzel bir isimle isimlendirmek, çocuğu sünnet ettirmek, çocuğu evlendirmek, çocuğun terbiye edilmesi ve ilim tahsil etmesi ve son olarak çocuğa helal rızık yedirmek gibi konular yer almaktadır. Bu eser Cemâl Efendi Matbaası tarafından Hicrî 1318'de İstanbul'da 24 sayfa olarak basılmıştır.

1.2.1.2. Ta'rifü'l-Hitân

Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin eserleri arasında günümüze kadar ulaşan, çocuğun sünnet ettirilmesini ve yine sünnetle ilgili birtakım başka meseleleri ihtiva eden önemli bir eseridir. Konumuz kapsamında yer alan ve aşağıda ayrıntılı bir

¹⁵ Mehmet Ünal, "Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2020, EK-I/167; Şimşek, 137-172.

şekilde inceleyeceğimiz bu eserde başlıca; hitân kelimesinin tanımı, sünnet derisinin kesilme sınırları, hitânın vücûbiyeti ve ulemânın bu husustaki görüşleri, anadan doğma sünnetli çocuğun durumu, sünnet olmanın hükmü, çocuk ne zaman sünnet edilmelidir, sünnetsiz kişinin durumu, Hz. İbrahim (a.s) nasıl ve ne zaman sünnet oldu ve son olarak sünnetli olarak dünyaya gelen peygamberler gibi konular yer almaktadır. Cemâl Efendi Matbaâsı tarafından Hicrî 1318/1900 yılında İstanbul'da 16 sayfa olarak basılmıştır.

1.2.1.3. Risâle-i Akîka

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin yine önemli bir eseri olan ve günümüze kadar ulaşan, akîkanın dindeki yerini ve kurban ibadetinin mahiyeti ile alakalı birtakım meseleleri konu edinen risâlesidir. Konumuz kapsamında yer alan ve aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğimiz bu eser başlıca; akîka kelimesinin tanımı, yeni doğan çocuğa yapılması tavsiye edilen hususlar, Hz. Peygamber'in yeni doğan çocuğa yapmış olduğu dualar, akîka kurbanı ne zaman kesilir, akîka kurbanı kesmenin hükmü, kurban ibadetinin konusu olan hayvanlar ve özellikleri, kurban keserken dikkat edilmesi gereken hususlar, kız ve oğlan çocuğa kesilecek akîkanın sayısı ve zaman aşımı meselesi, akîka günü yapılması tavsiye edilen ve yapılması yasaklanan fiiller, akîka etinin durumu ve kurban kesilirken yapılan dualar, kurban kesilirken besmele nasıl çekilmelidir, akîka kurbanının etinden kimler yiyebilir, kurban ibadeti neye dayanmaktadır ve son olarak kurban ibadetinin vücûbiyeti ve kurban etinin infak edilmesi gibi konulara yer vermektedir. Artin Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaâsı tarafından Hicrî 1319/1901 yılında İstanbul'da 15 sayfa olarak basılmıştır.

1.2.1.4. Mir'atü't-Turuk

Müellifin konumuz kapsamında olmayan ancak yine önemli eserlerinden biri olup günümüze kadar ulaşan, meşhur ve büyük tarikatların kurucularının hayatlarını vefat tarihi sırasına göre ele aldığı eseridir. Tarikat kurucularının nerede doğduklarını ve yaşadıklarını, bilhassa kabirlerinin bulunduğu yerleri ele almıştır. Bu eser, 1306/1889 yılında İstanbul'da basılmıştır.¹⁶

¹⁶ Ünal, 167.

1.2.1.5. Mecmûa-i Tekâyâ

Müellifin yine konumuz kapsamında olmayan ancak önemli eserlerinden biri olup günümüze kadar ulaşan, son dönem tekkeler mecmuası yazım geleneğinin en sistematik eserlerinden biri olan bu eseri, tekkeleri ayin günlerine göre tasnif eden ve son dönem tekke ve tarikatları hakkında bilgi veren bir eserdir. Eser hacimce küçük olmasına rağmen, her tekkenin adı, semti, ait olduğu tarikat, o zamanki şeyhi gibi pek çok konuya yer vermektedir. Bu eser, 1307/1890 yılında İstanbul'da basılmış, müellifin tanınmasını sağlamış ve tekke mecmuası alanında yazılan eserler arasında da önemli bir yere sahip olmuştur.¹⁷

Zikri geçen bu beş eser, Mehmet Ünal tarafından latinize edilmiş ve *Ahmed Münib Efendi'nin Risâleleri* başlığı altında yayınlamıştır.

1.2.2. Kendisine Atfedilip Ulaşılamayan Eserleri

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'ye atfedilen ve kendisinin de otobiyografisinde sunduğu ancak basılmayan eserleri de vardır. Bunlar;

Mecmeu'l-Beyân,

Kavâidu'l-Kur'ân,

Terceme-i İhlâs-ı Şerîf,

Gençlere Eimme-i İsnâ Aşere,

Menkıbe-i Evliyâ-i İstanbul,

Yâdigâr-ı Tuhfetü'l-Furkan,

Yâdigâr-ı Cihân Mesleki'l-İhvân,

Hadikatü'l-Esâmî,

Hasâisü İhlâs-ı Şerîf,

Menâbi'u'l-Hikem fî Vasfî Nebiyyi Ekrem olup bu eserlere şu ana kadar ulaşılammıştır.¹⁸

¹⁷ Ünal, 167; Şimşek, 149-150.

¹⁸ Ünal, 167; Şimşek, 149.

1.3. HUKUK-U VELED ADLI RİSÂLE'NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI (s. 2-4)

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Hukûk-u Veled* adlı risâlesinin kapağında şu bilgilere yer verip akabinde besmele ile konuyu açıklamıştır. Kapaakta;

"Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti'nin Hicrî 10 Zi'l-ka'de 1316 ve Rûmi Mart 1315'te 14 Numaralı Ruhsatnâmesi'yle İstanbul'da Cemâl Efendi Matbaası'nda Hicrî 1318'de 24 sayfa olarak basılmıştır", yazmaktadır.¹⁹

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salat ve selam, efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'in, âlinin (ailesinin), evlatlarının, hanımlarının ve ashâbının cümlesinin üzerine olsun.

Bundan (Allah'a hamd ve rasûlüne salavattan) sonra²⁰, çocuk hakları hususunda var olan güzel şeyler hakkında, İslam büyüklerinden sağlam yolla nakledilen bazı görüş ve haberleri, Müslüman kullara genel bir fayda sunması ve halkın -bunlardan- istifade etmesini sağlamak maksadıyla, bu fakîr ve hakîr²¹ Bandırmalizâde Seyyid Ahmed Münib İbn eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed Gâlib Efendi el-Üsküdârî, hoş bir Türkçe ile beyan ederek kaleme almış ve *Çocuk Hakları* (Hukuk-u Veled) ismiyle anılıp yayılacak olan -bu eseri- okuyan saygı değer kimselerin (zevât-ı kirâm), söz konusu olan bu eserin bir araya getirilme ve yazıya geçirilmesi esnasında meydana gelen hata ve kusurlarını af edeceklerini kuvvetle ümit ederek bu eserin basılıp yayımlanmasına koyulmuştur.

Bu naçiz eseri, hükümranlığı nizam (düzen) olan, devletin, saltanatın ve milletin koruyucusu, hilâfet makamının sahibi ve zamanın yüce padişahı; sultan oğlu sultan, sultanların sultanı, Sultan Abdülhamit Han Efendimiz hazretlerinin bereketli zamanında, güzel bir netice ile bitirdim. Yüce Allah'tan bu şanlı tahtın sahibi olan Padişahın saltanatında devamlılığını niyaz eder, doğru/sadık bir dil ile hayır dualar ettiğimi beyan ederim.

¹⁹ Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Hukuk-u Veled*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1318/1900.

²⁰ Asıl metinde geçen "Emmâ ba'd" ibaresi, İslamî geleneğin bir tezahürü olarak Allah'a hamd ve rasûlüne salavattan sonra konuya geçiş için kullanılagelen bir ifadedir. "Hamdele ve salvele" de denir.

²¹ Bu ifadeler kültürümüzde Allah karşısındaki acizliği ifade etmek üzere kullanılan tevazu sözleridir.

Bilinmelidir ki -bu eser-, bir çocuğun babası hayatta ise babası üzerinde, eğer hayatta değil ise büyük babası (dedesi) üzerinde, onlarda hayatta değil ise annesi üzerinde, velhasıl velisi konumunda bulunan kimse üzerindeki mendub haklarını ele almaktadır.

Şöyle ki İmam Süyûtî²² *el-Câmiu's-Sağîr*²³ adlı eserinde ifade etmiştir ki Hz. Abdullah b. Ömer²⁴ (r.anhümâ) rivayeti üzere, güneşin ve ayın yaratıcısının mahbûbu/sevgilisi, insanoğlunun efendisi ve mahşer gününün şefaatchisi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuştur:

{إِنَّمَا سَمَّاهُمْ اللَّهُ تَعَالَى الْأَبْرَارَ لِأَنَّهُمْ بَرُّوا الْأَبَاءَ وَالْأُمَّهَاتِ الْأَبْنَاءَ، كَمَا أَنَّ لِوَالِدَيْكَ عَلَيْكَ حَقًّا}

"Allah (c.c) onları, iyi kimseler olarak isimlendirdi. Çünkü onlar, babalarına, annelerine ve evlatlarına karşı iyi davrandılar. Nitekim annenin ve babanın senin üzerinde hakkı vardır."²⁵

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, Cenâb-ı Hüdâ'nın (c.c), Kur'an-ı Azîmü's-Şân'da ebrârî (iyi olanları), iyi kişiler olmalarıyla nitelemiş olmasıdır. Zira onlar; babalarına, annelerine ve evlatlarına karşı güzel muamelede bulunup çirkin işlerden koruyarak ve arzuları doğrultusunda güzel olan şeylere meyil ve rağbet ederek onlara iyilik etmişlerdir. Nitekim baba ve annenin çocukları üzerinde hakkı olduğu gibi senin çocuklarının da aynı şekilde senin üzerinde hakkı vardır, demektir.

Bu hadis-i şerîfte ifade edilen rivayet her ne kadar İbn Ömer (r.anhümâ) hazretleri hakkında özel olarak vârid olmuşsa (gelmiş) da hadisin vürud sebebi hâs (özel), hükmü ise âmm (genel)dır.²⁶

²² Tam adı Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö.911/1505)'dir. Tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı âlimidir. Daha geniş bilgi için bk. Halit Özkan, "Süyûtî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, 38/188-198.

²³ Süyûtî'nin derlediği kısa hadisleri ihtiva eden eser. Daha geniş bilgi için bk. Mücteba Uğur, "el-Câmiu's-Sağîr", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, VII/113-114.

²⁴ Metinde Abdullah ifadesi yanlışlıkla "عبداه" şeklinde ifade edilmiştir. Doğrusu "عبد الله" tır.

²⁵ el-Bağdâdî, Ebû Ümeyye Muhammed b. İbrahim b. Müslim el-Hüzâî' el-Bağdâdî (et-Tarsûsî), *Müsned-i Abdullah b. Ömer*, Nşr: Ahmed Râtib Armûş, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1393/1973, 24; es-Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *el-Câmiu's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 4868).

²⁶ Bu husus fıkıh usûlünde şöyle kurallaştırılmıştır: "العِبْرَةُ بِعُمُومِ اللَّفْظِ لَا بِخُصُوصِ السَّبَبِ" / "Sebebin özel oluşuna değil, lafzın genelliğine itibar edilir." bk. Fahrüddîn er-Râzi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer

1.3.1. Cinsiyetine Bakılmaksızın Doğan Çocuğa Sevinmek (s. 4-7)

Söz konusu mendub haklardan biri, çocuk doğduğunda onun ilâhi bir hediye ve kıymetli bir nimet bilinmesi ve Allah, onu tertemiz İslam fitratı üzere bana emanet kılmıştır, diyerek sevincini ortaya koymaktır.

Abdullah b. Ömer'den (r.anhümâ) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şerîfte şöyle buyurmuştur:

{إِنَّ لِكُلِّ شَجَرَةٍ ثَمْرَةً وَثَمْرَةُ الْقَلْبِ الْوَلَدُ}

"Şüphesiz her ağacın bir meyvesi vardır, kalbin meyvesi de çocuktur."

Bu hadis-i şerîfin yüce manası şudur:

Her bir ağacın bir meyvesi vardır, kalbin meyvesi ise çocuktur.²⁷

Diğer bir eserde geçen başka bir rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{الْوَلَدُ فِي الدُّنْيَا سُرُورٌ وَ فِي الْآخِرَةِ نُورٌ}

"Çocuk, bu dünya da mutluluk; ahirette ise nurdur."²⁸

Diğer bir hadis-i şerîfte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{الْوَلَدُ مِنْ رِيحَانِ الْجَنَّةِ}

"Çocuk, mis kokulu bir cennet bitkisidir."²⁹

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, çocuğun, rızık verenlerin en hayırlısı olan Cenâb-ı Hakk'ın rızıklarından bir rızık -olması- demektir. Bu rızık sebebiyle kişinin küçük

er-Râzi, *el- Mahsûl fî 'İlmi Usûli'l-Fıkh*, Nşr.: Tâhâ Câbir Feyyâz el-Alevânî, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1418/1997, III/125.

²⁷ el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî, *el- Müsned*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikme, Medîne-i Münevvere 1419-1430/1988-2009, XII/14; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 4737).

²⁸ Bursevî, İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, VIII/343. Müellif, zikrettiği bu hadisin kaynağını eserinde göstermemiştir. Bizde yapmış olduğumuz araştırmalar sonucunda müellifin hadis olarak naklettiği bu rivayeti hadis kaynaklarında tespit edemedik. Sadece *Ruhu'l-Beyân* adlı eserde bu bilgiye ulaşabildik.

²⁹ er-Ruâsî, Ebû Süfyân Vekî' b. El-Cerrah b. Melîh er-Ruâsî, *Kitâbü'z-Zühed*, Mektebetü'd-Dâr, Medîne-i Münevvere 1404/1984, 422; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 14320).

çocuğunu öpmesi müstehabtır.³⁰ İmam Nevevi³¹, kişinin şefkat ve muhabbet besleyerek küçük çocuğunun yüzünü veya diğer uzuvlarını öpmesi sünnettir, demiştir.³²

Abdullah b. Abbas (r. anhümâ)'dan rivayet edilen başka bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{رِيحُ الْوَالِدِ مِنْ رِيحِ الْجَنَّةِ}

"Çocuğun kokusu, cennet kokusundandır."³³

Bu hadis-i şerifin yüce manası, her bir müminin çocuğunun kokusu, cennet kokularından bir kokudur, demektir. Çünkü Allah (c.c), Âdem (a.s)'ı cennette yaratmıştır. Buna binâen onun kokusu, cennet olmuştur. Bu hadis-i şerifte zikredilen çocuğun, efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'nın pek değerli kızı Hz. Fatimâtü'z-Zehra ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendilerimiz olma ihtimalini, Münâvî³⁴-eserinde- zikretmiştir. Velhasıl sevgi, şefkat ve muhabbetle erkek çocuk ile kız çocuğu ve yine büyük çocuk ile küçük çocuk eşittir.

Bir kişinin oğlu olduğunda çok sevinmesi ve buna karşılık kızı olduğunda çok üzülmesi hiçbir zaman doğru değildir. Zira Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teâla şöyle buyurmaktadır:

{يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ}

"O (Allah), Dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder."³⁵

³⁰ Şâri'in yapılmasını kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda istediği fiil anlamında usûl-i fıkıh terimidir. Mendup da denir. bk. Ferhat Koca, "Mendup", *DİA*, Yay., Ankara 2004, XXIX/128-130; Şâban, 323-325.

³¹ Tam adı Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî (ö.676/1277)'dir. Hadis âlimi ve fakihidir. bk. M. Yaşar Kandemir, "Nevevî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII/45-49.

³² eş-Şeybânî, Ebu'l-Muzaffer Avnüddin Yahyâ b. Muhammed b. Hübeire eş-Şeybânî ed-Dürî, *el-İfsâh 'an Me'âni's-Sihâh*, Thk: Fuâd Abdülmün'im Ahmed, Dâru'l-Vatan, Riyad 1417/1996, VI/177.

³³ ed-Deylemî, Ebû Mansûr Şehredâr b. Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, (Nşr.: Saïd b. Besyûni Zağlul), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1406/1986, II/272, (No. 3263); es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 6890).

³⁴ Tam adı Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nüriddin Alî el-Münâvî el-Haddâdî'dir. Münâvî nisbesiyle meşhur, fakih, süfi ve hadis âlimidir. Metin içinde atıfta bulunulan ancak ismi zikredilmeyen eser, Süyûtî'nin *el-Câmiü's-Sağîr* adlı eserine Münâvî'nin yazdığı *et-Teyisir bi-şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr* adlı şerh olmalıdır. Eser iki cilt olarak yayımlanmıştır. bk. M. Yaşar Kandemir, "Münâvî, Muhammed Abdürraûf", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2020, XXXI/571-573.

³⁵ Şûrâ: 42/49.

Bu ayet-i kerimenin özünde, zâtının bir benzeri olmayan Cenâb-ı Hüdâ hazretlerinin dilediği kuluna kız, dilediği kuluna da nur topu gibi bir oğlan çocuğu ihsan ettiği ifade edilmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın hitabına muhatap olması ile şanı yüce olan sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimiz bir hadis-i şerîfinde şöyle buyurmuştur:

{لَا تَكْرَهُوا الْبَنَاتِ فَإِنِّي أَبُو الْبَنَاتِ}

"Kız çocuklarından nefret etmeyin, çünkü bende kızların babasıyım."³⁶

Bu hadis-i şerîfin yüce manasına gelince, Hz. Peygamber (s.a.v) bizleri, sakın ola kızlardan nefret etmeyin, zira ben de kızlar babasıyım diyerek uyarmıştır.

Diğer bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{أَبُو الْبَنَاتِ مَرْزُوقٌ}

"Kız babası, rızıklandırılmıştır."³⁷

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, kız babası olan kimsenin rızıklandırılmış olduğudur. Yani kız -çocuğunun- babasını, rızık verenlerin en hayırlısı olan Cenâb-ı Hak, hiç umulmadık yerden en hayırlı rızıklarla bol bol rızıklandırır. Yine o kimse, karşılaştığı her bir iş ve hususta Cenâb-ı Hakk'ın ilâhi yardımına mazhar olur.

Diğer bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَنِي وَلَدًا بِلَا مَوْنَةٍ فَرَزَقَنِي الْبَنَاتِ}

"Allah (c.c)'dan, zorluk olmaksızın, beni bir erkek çocukla rızıklandırmasını istedim, o da beni kızlarla rızıklandırdı."³⁸

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, zorluk, zahmet ve meşakkat olmaksızın Cenâb-ı Hak'tan bir erkek çocuk istemesi, Cenâb-ı Hakk'ın da, - Hz. Peygamber'in bu- duasına hemen icabet etmesi ve ona tertemiz kızlar vererek rızıklandırmasıdır, demektir.

³⁶ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, V/37, (No. 7385).

³⁷ Araştırmalarımız sonucunda hadisin kaynağına ulaşamadık.

³⁸ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, V/45.

Netice itibariyle kız çocuklarını sevmemek cahillerin pis ve çirkin bir alışkanlığından başka bir şey değildir. Ümmet-i Muhammed'e bu durum ile hemhal olmak yakışmaz. Zira ilk çocuğu kız olan kimsenin hal ve hareketlerinden mutlu olduğu anlaşılacağı gibi ifadelerinden de kız babası olmaktan ötürü mutlu ve övünçlü olduğu anlaşılır.

Salat ve selamın üzerine olduğu Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin, gözünün nuru, görünen âlemin beşiğinin süsünü çokça artıran ilk çocuğunun kız olması münasebetiyle çok sevindiği, meşhur ve mütevâtirdir.

1.3.2. Çocuk Doğduğunda Kulağına Ezan ve Kamet Okumak (s. 7-8)

Söz konusu mendub haklardan biri de doğan çocuğun evvelâ sağ kulağına ezan-ı Muhammedî'nin okunması ve sol kulağına da kamet getirilmesidir.

Rasûlullah (s.a.v) bir hadis-i şerîfinde şöyle buyurmuştur:

{مَنْ وُلِدَ وَلَدًا فَأَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمَيْنِ وَأَقَامَ فِي أُذُنِهِ الْيُسْرَى لَمْ تَضُرَّهُ أُمَّ الصَّبِيَّانِ}

"Kimin bir çocuğu olur da o çocuğun sağ kulağına ezan okunup sol kulağına da kamet getirilirse, o çocuğa ümmü sıbyân hastalığı zarar vermez."³⁹

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, bir kimsenin dünyaya bir çocuğunun gelmesinin hemen ardından sağ kulağına ezan-ı Muhammedî okunup sol kulağına da kamet getirilirse o çocuk, "ümmü sıbyân" denilen havanın zararından emin ve sâlim olur, demektir. -Zikri geçen bu konuyu- Hücetü'l-İslâm İmam Gazzâlî⁴⁰, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*⁴¹de ve Seyyid Alizâde Şeyh Yâ'kub⁴² *Şerh-u Şir'atü'l-İslâm*⁴³da ifade etmektedir.

³⁹ es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 12651). Metinde zikri geçen hadis, *el-Câmiü's-Sağîr*'de "مَنْ وُلِدَ لَهُ وَلَدًا فَأَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمَيْنِ وَأَقَامَ فِي أُذُنِهِ الْيُسْرَى لَمْ تَضُرَّهُ أُمَّ الصَّبِيَّانِ" şeklinde rivayet edilmektedir. Konu ile alakalı başka bir hadis için bk. en-Nisâbü'rî, İbrahim İbnü'l-Münziri en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, Nşr: Sağîr Ahmed el-Ensarî Ebu Hammad, Mektebetü Mekkati's-Sekâfiyye, Ra'sü'l-Hîme, Birleşik Arap Emirlikleri 1425/2004, III/414.

⁴⁰ Tam adı Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö.505/1111)'dir. Eş'arî kelâmcısı, Şâfiî fakîhi, mutasavvıf ve filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. bk. Mustafa Çağrıç, "Gazzâlî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, XIII/489-505.

⁴¹ Gazzâlî'nin (ö.505/1111) başta tasavvuf ve ahlâk olmak üzere fıkıh, kelâm gibi ilimlere bilhassa amaçları bakımından yeni yaklaşımlar getiren önemli eseridir. bk. Mustafa Çağrıç, "İhyâü Ulûmi'd-Dîn", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII/10-13.

⁴² Seyyid Alizâde diye de anılan Yâ'kub b. Seyyid Ali er-Rûmî el-Bursevî'dir. İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir'in *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı eserine yazmış olduğu *Meşâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eserin sahibidir. bk. Recep Cici, "İmamzâde, Muhammed b. Ebû Bekir", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII/210-211.

İmam Süyûtî de *el-Câmiü's-Sağîr*'de bu hadis-i şerîfi İmamü'l-Hümam Hz. Hüseyin b. Ali el-Mürtezâ (r.anhümâ) efendimizin dedesi, kâinatın efendisi, salât ve selamların en güzelinin muhatabı, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizden rivayetle açıklamaktadır.

Yine İmam Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr* adlı eserinde "ümmü sıbyân" adı verilen bir havanın/kokunun, çocuklara bir hastalık olarak bulaştığını ve çocukların çoğunlukla bu hastalıktan bayılıp kaldıklarını ifade etmektedir. Münâvî de ise, ümmü sıbyân hastalığı Türkçe havale tâbirine karşılık gelmektedir.⁴⁴

İlahi Yarabbi! Sen müminlerin evlatlarını koru! Hz. Fâtımatü'z-Zehra (r.anhâ) efendimiz, gizli ve açık olan şeylerin âlemi/dünyası, Hz. Hasan (r.anh) efendimizi doğurduklarında, insanların ve cinlerin peygamberi ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendilerimizin dedesi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yaratıcısı Cenâb-ı Hak efendimiz hazretlerinin, yeni dünyaya gelen o mutlu/mesut ve mübarek çocuğun kulağına teberrüken ezan okunması gerektiğini buyurdıkları rivayet edilmiştir.

1.3.3. Tahnik Yapmak (s. 9)

Söz konusu mendub haklardan biri de bir çocuğun doğumundan sonra ağızda çiğnenen hurmayı çocuğun damağına sürmektir -ki buna tahnik denir-.⁴⁵ Eğer hurma bulunmaz ise tatlı cinsinden herhangi bir şey ile ağızını açmak en güzeldir.

Seyyid Alizâde Şeyh Yâ'kub'un, *Şir'atü'l-İslâm*⁴⁶ adlı eserin şerhinde de zikrettiği üzere, çocuğun damağına hurma ya da tatlı cinsinden bir şey sürüldüğü esnada, Hz. Peygamber (s.a.v)'in de etmiş olduğu şu dua ile çocuğun doğumu tebrik edilir:

{اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ بَرًّا وَأَنْبِئْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ نَبَاتًا حَسَنًا}

⁴³ Seyyid Alizâde (ö.931/1525)'nin *Mefâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eseridir. Hakikat Kitabevi tarafından 2014 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. bk. Cici, 210-211.

⁴⁴ el-Münâvî, Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *et-Teyisir bi-şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr*, Mektebetü'l-İmam eş-Şâfiî, Riyad 1408/1988, II/446.

⁴⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.v) tahnik yaptığına dair rivayet için bk. en-Nisâbûrî, *el-İsrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/414.

⁴⁶ Hanefî fakîhi İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir (ö. 573/1177)'in, Osmanlı âlimleri arasında çokça rağbet gören *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı ilmihal ve ahlak kitabıdır. bk. Cici, 210-211.

"Allah'ım, onu iyilik kıl ve onu İslam için güzel bir bitki olarak yetiştir."⁴⁷

Bu duanın yüce manası, Allah (c.c)'dan, doğan çocuğun şer'î şerîfe, zamanın sultanına ve sultanın buyruğuna, ana-babasına ve itaat etmesi gereken her kim varsa ona itaatli eylemesini; zorba, kötü, nankör ve isyankâr kılmamasını; İslam'da -bu çocuğun gelişini bereketli kılıp kendisinin güzel ahlaklı, dilinin de fasîh (açık) ve belîğ (anlamli) olmasını istemektir.

1.3.4. Akîka Kurbanı Kesmek (s. 9-12)

Söz konusu mendub haklardan biri de akîka⁴⁸ kurbanı kesmektir. Zira İslam dininin en önemli âdâbından biri olup İslam ümmetinin çoğalmasına sebep olan evlat nimetine şükrün bir gereğidir.⁴⁹ Herkes akîkasına bağlı (merhûn)dır.⁵⁰ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz şöyle buyurmuştur:

{الْعَلَامُ مُرْتَهَنٌ بِعَقِيْقَتِهِ}

"Çocuk akîkasına rehin edilmiştir."⁵¹

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, çocuğun akîkasına rehinli olmasıdır. Çocuğuna akîka kurbanı kesmeyen kimse, kıyamet gününde çocuğunun şefaatinde mahrum olur diye rivayet edilmiştir.⁵²

Çocuğun doğumunun yedinci gününde akîka kurbanı kesilir. Zira eserde:

⁴⁷ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, I/504 (No. 2061). Yukarıda belirtilen hadis harekeleme itibarıyla yanlışlık arz etmektedir. Doğrusu "اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ بَرًّا وَأَنْبِيَّهُ فِي الْإِسْلَامِ نَبَاتًا حَسَنًا" şeklindedir. Bununla birlikte tahnik yapmanın caiz olduğu ile alakalı başka bir hadis için bk. el-Esbehânî, İsmail et-Teymî el-Esbehânî, *Şerhu Sahîhi'l-Buhâri*, Dâru'l-Esfâr Kuveyt 1442/2021, III/402.

⁴⁸ Yeni doğan çocuğun başındaki ana tüyü. Böyle bir çocuk için şükran ifadesi olmak üzere kesilen kurbanı da "akîka" denir. bk. Erdoğan, 20.

⁴⁹ Akîka kurbanı kesmek İslam kültür ve medeniyetinin bir parçası olmakla birlikte bir gereklilik değildir. Zira hükmü hususunda birbirinin aksi hükümlerin varlığı söz konusudur. Söz gelimi Şâfiîler için sünnet iken Ebu Hanife'ye göre bidattır. bk. İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, İmâmü'l-Harameyn Ebü'l-Meâlî Rüknüddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nisâbü'rî, *Nihayetü'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*, Dâru'l-Minhâc, Cidde 1428/2007, XVIII/205.

⁵⁰ İslam medeniyetinde doğan çocuğa akîka kurbanı kesilerek o çocuğun kazadan, beladan ve birtakım müsibetlerden korunacağı ümit edilir. Bu bağlamda kişinin akîbeti ona kesilen akîka kurbanına bağlıdır şeklinde ifade edilmiştir. Yani çocuğa akîka kurbanı kesilerek çocuk bir tür garanti altına alınmış olur.

⁵¹ ez-Zehabî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Tenkihu't-Tahkik fi Ehâdisi't-Ta'lik*, Dâru'l-Vatan, Riyad 1421/2000, II/66 (No. 454); es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sagîr ve Ziyâdetühü*, (No. 7633).

⁵² es-Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *Kütü'l-Mugtezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî*, Nşr: Nasır b. Muhammed b. Hamid el-Garîbî, (Doktora), Cemiatü Ümmü'l Kura Külliyyetü'd-Da've ve Usûlü'd-Din, Mekketü'l-Mükerrreme 1424/2003, I/400 (No. 1522)

{الْعَقِيقَةُ فِي يَوْمِ السَّابِعِ حَقُّ عَنِ الْعُلَامِ شَاتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ}

"Erkek çocuk için iki, kız çocuğu için bir koyunun doğumun yedinci gününde akîka kurbanı olarak kesilmesi hakır"⁵³, buyurulmuştur.

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, doğumun yedinci gününde erkek çocuk için iki, kız çocuğu için ise bir koyunun -akîka olarak- kesilmesi, doğan çocuğun hakkıdır, demektir.

Fakat fukahâ arasında on dördüncü ve yirmi birinci günlerde, akîka kurbanının kesilmesinin daha uygun ve daha faziletli olduğu Kemâlüddin eş-Şîrvânî'nin⁵⁴ *Miftâhü's-Saâde*⁵⁵ adlı eserinde sıhhat derecesinde zikredilmiştir. Nitekim Büreyde (r.anh)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şerîfte şöyle buyurmuştur:

{الْعَقِيقَةُ تُدْبِحُ لِسَبْعٍ أَوْ الْأَرْبَعَةِ عَشَرَ أَوْ لِإِحْدَى وَعِشْرِينَ}

"Akîka kurbanı çocuğun doğumunun yedi, on dört veya yirmi birinci -gününde- kesilir."⁵⁶

Şayet zaruret söz konusu olur ise ertelenebilir. Zira insanlığın sevinç kaynağı Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin, peygamberlikle şereflendikten sonra kendi nefis-i tayyibeleri (tertemiz nefisleri) için akîka kurbanı kestirdiği Araplar arasında meşhur olup *Şerh-u Mesâbih*⁵⁷ adlı eserde ifade edildiği gibi siyer kitaplarında da ifade edilmiştir.⁵⁸ Bununla birlikte bir kurban daha kestirdiği ve sevabını Muhammed ümmetine bağışladığı da rivayet edilmiştir.⁵⁹ Böylelikle Muhammed ümmeti üzerine, bu iki vecih (yol) ile kurban ibadeti meşru' (hukukî) olmaktadır.

⁵³ ez-Zehabî, *Tenkîhu't-Tahkîk fi Ehâdîsi't-Ta'lik*, II/66 (No. 454).

⁵⁴ Tam adı İbrahim b. Muhammed Ekmeleddin ez-Zührî eş-Şîrvânî'dir. Fakîh ve muhaddistir. bk. el-Huseynî, Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Ali b. Muhammed Murâd el-Huseynî, *Selkü'd-Dürer fi E'yâni'l-Karnî's-Sânî Aşer*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1408/1988, IV/239-240.

⁵⁵ İbrahim b. Muhammed Ekmeleddin ez-Zührî eş-Şîrvânî eseridir.

⁵⁶ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, III/83 (No. 4232); en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/420.

⁵⁷ Hanefî fakîhi İmamzâde'nin *Şîr'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı ilmihal ve ahlak kitabının Seyyid Alizâde tarafından yazılan diğer bir şerhi ya da *Mefâtihu'l-Cinân* adlı eserin kendisi olmalıdır. bk. Cici, 210-211.

⁵⁸ en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/417-418.

⁵⁹ el-Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1419/1999, XV/97; İbn Ebi'l-İz, Ebü'l-Hasen Sadrüddîn Alî b. Alâiddîn b. Muhammed ed-Dımaşkî, *et-Tenbîh alâ Müşkilâti'l-Hidâye*, Mektebetü'r-Rüşd, Suudi Arabistan

Akîka kurbanının kesilmesi Hanefî imamlarına göre müstehab⁶⁰, Şâfiî imamlarına göre sünnet⁶¹ ve Hanbelî imamlarına göre vaciptir.⁶²

Kurban ibadetinin deve, sığır, koyun ve keçiden ve bunların erkek ve dişi cinslerinden yapılması caizdir.⁶³

Kerbelâ şehidi, Hz. İmâmü'l-Hümmam (Hz. Hüseyin r.anh) efendimizin doğumu üzerine, efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v), bir şât yani bir dişi koyunu akîka kurbanı olarak kesip borcunu eda etmiştir.⁶⁴

Fakat horozdan ve diğer kanatlı hayvanlardan kurban kesilmesine izin vermediği ve bir rivayetinde de geçtiği üzere fakirlerin kurban niyetiyle horoz ve tavuk kesmelerinin Mecusî fiili olduğunu bildirmeleri sebebiyle kanatlı hayvanların kurban niyetiyle kesilmesinin mekruh⁶⁵ olduğu ifade edilmektedir.

Doğan çocuk, eğer kız çocuğu ise akîkası birdir. Zira kız çocuğunun mirası, erkek çocuğuna itibarla erkeğin aldığı payın yarısıdır. Eğer doğan çocuk erkek çocuğu ise {لَلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ} "Erkeğin hakkı, kadının hakkının iki katıdır."⁶⁶ ayetine itibarla akîkası ikidir. Varlığımız sebebiyle bizzat Allah'ı anmak (tesbih etmek) bir gereklilik olduğu gibi kurban kesmek sûretiyle, Allah'a şükretmek de buna dahil olmaktadır.

*Hısnü'l-Hasîn*⁶⁷ adlı eserin şerhinde Ali el-Kârî⁶⁸, -akîkası kesilmeyen- oğlan ve kız çocuğu buluşa ermeden vefat etmeleri halinde anne-babalarına şefaet etmezler,

1424/2003, V/766; Ebû Bekir el-Haddâd, Radıyyüddîn Ebû Bekr b. Ali b. Muhammed el-Haddâd, *Keşfü'l-Tenzîl fî Tahkîki'l-Mebâhis ve'l-Te'vîl*, Dâru'l-Kitâbi's-Sekâfiyyi, İrbid/Ürdün 1429/2008, III/113.

⁶⁰ Hânî Sâ'î, Muhammed Ne'im Muhammed Hânî Sâ'î, *Mevsû'atü Mesâil'i-Cumhûri fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Dâru's-Selâm, Mısır 1468/2007, I/407 (No. 786). Dipnot olarak verdiğimiz eserin 786 numaralı hadisinde İmam Âzâm Ebû Hanîfe'nin, akîka kurbanının vacip ya da sünnet olmadığını bilakis bidat olduğunu ifade ettiği belirtilmektedir.

⁶¹ Hânî Sâ'î, *Mevsû'atü Mesâil'i-Cumhûri fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, I/408 (No. 786).

⁶² Hânî Sâ'î, *Mevsû'atü Mesâil'i-Cumhûri fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, I/408 (No. 786).

⁶³ Hânî Sâ'î, *Mevsû'atü Mesâil'i-Cumhûri fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, I/407 (No. 784).

⁶⁴ el-Lahmî, Ali b. Muhammed er-Rubî' Ebu'l-Hasen el-Lahmî, *et-Tebşira*, Vizeratü'l-Evkâf ve's-Şuûnü'l-İslâmiyye, Katar 1432/2011, IV/585.

⁶⁵ Kaynaklarda horoz ve tavuk gibi kanatlı hayvanların kurban olarak kesilmesinin caiz olmadığı sadece Kurban Bayramı'nda kesilecek olan hayvanlardan kurban olacağı belirtilmektedir. bk. en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-İzâh fî Menâsiki'l-Hac*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1414/1994, 489.

⁶⁶ Nisâ: 4/11.

⁶⁷ Kıraat ve hadis âlimi olan Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf el-Cezerî (ö. 833/1429)'nin hadis alanındaki önemli eseridir. Tam adı *el-Hısnü'l-Hasîn min Kelâmi Seyyidi'l-Mürselîn*'dir. bk. Tayyar Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1999, XX/551-557.

⁶⁸ Tam adı Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî (ö. 1014/1605)'dir. Tanınmış Hanefî fakîhi, muhaddis, müfessir ve kıraat âlimidir. Metinde kendisini nispet edilen *Hısnü'l-*

demektedir. Buluğa erdikten sonra akîka kurbanı kesilmeksizin vefat etseler, kendi nefisleri için bile şefaata edemezler. Zira -çocuğun- varlığı sebebiyle -Cenâb-ı Hakk'a- şükredilmemiştir.

Bir kimse -dünyaya gelmesi sebebiyle- ilk zamanlarda Allah (c.c)'ın nimetlerine şükretmezse, diğer şeylere tâbi olan nimetlere de şükretmemiş ve nankörlük etmiş olur. Bu yüzdendir ki bir kimse kendisi için akîka kurbanının kesilmediğini bilse ya da şüphe etse hayatta olduğu müddetçe ve hatta yüz yaşında bile olsa, akîka kurbanını kesmelidir.⁶⁹

Akîka olarak kesilecek kurban, bayram günü kesilecek kurban gibidir.⁷⁰ Yani Kurban Bayramı'nda kesilmesi câiz olan hayvanlar, akîka kurbanında da câiz olur.⁷¹

1.3.5. Çocuğu Emzirmek (s. 12-13)

Söz konusu mendub haklardan biri de annenin çocuğunu emzirmesidir. Zira o, sünnet-i İslâmiyye'dendir. Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

{وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ}

"Anneler evlatlarını emzirirler."⁷²

Yani anneler çocuklarını emzirirler. Çocuk için en iyi süt annesinin sütüdür. Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

{لَيْسَ لِلصَّبِيِّ خَيْرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ}

"Çocuk için en hayırlı olanı, annesinin sütüdür."⁷³

Yani çocuk için annesinin sütünden daha hayırlı bir süt yoktur. Eğer annesi olmazsa ya da annesinin sütünün olmaması yönünde bir sorun, zorluk söz konusu olursa, o zaman çocuğu emzirmek için akıllı olması, soyunun temiz ve ahlâkının güzel

Hasîn adlı eser, İbnü'l Cezerî'ye ait olup Ali el-Kârî tarafından yapılan şerhinin adı *el-Hırzû's-Semîn*'dir. bk. Ahmet Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, II/403-405.

⁶⁹ İbn Kudâme el-Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîli el-Makdisî, *el-Muğni*, Daru Âlemi'l-Kütübi li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad 1417/1997, XIII/397.

⁷⁰ İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, XIII/397.

⁷¹ en-Nevevî, *el-İzâh fî Menâsiki'l-Hac*, 489.

⁷² Bakara: 2/233.

⁷³ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, VI/387.

olması ile vasıflanmış bir kadın bulunur ve çocuk emzirilir. Çocuğun böyle bir kadına emzirilmesi hususu oldukça önemlidir. Zira hayır ve şer -yani çocuğun iyi huylu ya da kötü huylu olması- sütün sirayet eder, diye ifade edilmiştir. Bu halde, çocuğun fâsıklık ve aptallık ile vasıflanmış bir kadın -tarafından- emzirilmesi, çocuk için zararlıdır. Şöyle ki o kadında var olan herhangi bir kötülüğün eseri, bir gün o çocukta görülür, demişlerdir.

Abdullah b. Abbas'ın, "Rubbe'n-Nâs" rivayeti⁷⁴ üzere Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur:

{الرِّضَاعُ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ}

"(Süt) Emzirme tabiatı, huyu değiştirir."⁷⁵

Bu hadis-i şerifin yüce manası, süt emen çocuğun kendisine süt emziren kadının ahlâkıyla ahlaklanmış olmasıdır, demektir. Velhasıl, kendisinde hayır veya şerrin var olmasına göre kadının sütü, o sütü emen çocuğun tabiatını/huyunu değiştirir diye ifade etmişlerdir.

1.3.6. Süt Emme Dönemindeki Çocuğun Ağlamasına Öfkelenmemek (s. 13-14)

Söz konusu mendub haklardan biri de süt emme dönemindeki çocuğun ağlamasıdır. Şöyle ki çocuğun ağlaması sebebiyle -çocuğa karşı- öfkeli, kızgın olmamaktır.⁷⁶ Zira süt emen çocuğun ağlaması tehlîl⁷⁷, tevhîd⁷⁸ ve ebeveynleri için istiğfardır. Çünkü müminin çocuğunun dört ay {لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ} "Allah'tan başka ilah yoktur." ve dört ay {مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ} "Muhammed (s.a.v) Allah'ın rasûlüdür." ve dört ay da {اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ} "Allah'ım beni ve ana-babamı bağışla" dediği; kafirin çocuğunun da dört ay {لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ} "Allah'tan başka ilah yoktur." ve dört ay {مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ}

⁷⁴ "Rubbe'n-Nass rivayeti" şeklinde günümüz Türkçesine aktardığımız bu rivayeti tıpkı "Cibril Hadisi" gibi belirli bir hadis olarak düşündük. Bu hadis hakkında geniş bilgi için bk. eş-Şeybânî, Ebû Teğallub b. Sâlim et-Teğallubî eş-Şeybânî, *Neylû'l-Meârib bi Şerhi Delîli't-Tâlib*, II/283-284.

⁷⁵ eş-Şihâb el-Kadâî, *Müsnedü's-Şihâbi'l-Kadâî*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1407/1987, I/56 (No: 34); es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 6901).

⁷⁶ Metinde muhtemelen baskı hatası sebebiyle "عُضْبَانِك" şeklinde yazılan kelimenin doğrusu "غُضْبَانِك"tır.

⁷⁷ İslam dininin tevhit akidesini hulâsa eden "Lâ-İlâhe illallâh" sözünü tekrarlama. bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2017, 1239.

⁷⁸ "Lâilâhe-illallah" sözünü tekrarlama. bk. Devellioğlu, 1284.

"Muhammed (s.a.v) Allah'ın rasûlüdür." ve dört ay da {لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى وَالِدَيْ} "Allah'ın laneti anne ve babamın üzerine olsun." dediği eserde rivayet edilmiştir.⁷⁹

1.3.7. Çocuğu Güzel Bir İsimle İsimlendirmek (s. 14-15)

Söz konusu mendub haklardan biri de çocuğun, doğduğunda güzel bir isimle isimlendirilmesidir. Şöyle ki yeni doğan çocuğun isminin Enbiyâ-i Zîşân efendilerimizden birinin ismine muvafık olması en güzeldir.⁸⁰ Bu, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizden rivayet edilmiştir. Zira kıyamet günü herkes ismiyle çağrıldığında ismi, Enbiyâ-i Zîşân -efendilerimizden birinin- isimlerine muvafık olan kişi, o ismin bereketine nâil olur.

Ebu Ümâme (r.a)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şerîfte şöyle buyurmuştur:

{مَنْ وَلَدَ لَهُ مَوْلُودًا فَسَمَّاهُ مُحَمَّدًا تَبَّرُكًا بِهِ كَانَ هُوَ وَمَوْلُودُهُ فِي الْجَنَّةِ}

"Kimin bir çocuğu olurda çocuğunu teberrüken Muhammed adıyla isimlendirirse, o ve çocuğu cennettir."⁸¹

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, bir kimsenin dünyaya bir çocuğunun gelmesine binâen o kişinin teberrüken çocuğuna Muhammed ismini vermesi ve bu sebepten ötürü kendisiyle birlikte Muhammed ismini verdiği çocuğunun da cennete girmesi, demektir.

Diğer bir hadis-i şerîfte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{إِنِّي شَفِيعٌ لِكُلِّ مُحَمَّدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ}

"Kıyamet günü ismi Muhammed olan her kim varsa onun şefaâtçisi benim!"⁸²

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, Hz. Peygamber'in kıyamet gününde Muhammed ismini taşıyan herkese şefaât ederim, demesidir. Çocuğun erkek doğması halinde Muhammed, Ahmed, Mahmûd, Abdullah ve Abdurrahman gibi isimlerle yani en güzel

⁷⁹ Zikri geçen bu rivayetin dinen bir aslı olmamakla birlikte baştan uydurma ve hurâfedir. Zira inkâr eden her insanın bir gün iman etmesi kaçınılmaz bir gerçekliktir.

⁸⁰ en-Nisâbü'rî, *el-İsrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/422.

⁸¹ Emîr es-San'ânî, Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. El-İmâm el-Mütevekkil-Alellâh İsmâîl es-San'ânî, *et-Tenvîr Şerhu Câmi'i's-Sağîr*, Mektebetü Dâri's-Selâm, Riyad 1432/2011, X/424, (No. 9065).

⁸² es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 3242).

isimlerle isimlendirilmesinin fazilet ve hürmetine dair kat'i ve sağlam rivayetlerin olduğu eserde ifade edilmiştir.⁸³ Şayet çocuk kız olur ise, Hatice, Fâtıma, Emine ve Âişe gibi isimlerle isimlendirilmelidir. Zira güzel isimlerle faziletli olunur. Fahr-u Âlem Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin, çirkin isimleri değiştirdiği rivayet edilmektedir.⁸⁴

Mâlikî ashâbından bazıları doğumun akabinde çocuğa isim koymanın sünnet olduğunu kabul etmektedir.⁸⁵ Fakat cumhur-u fukahâ yedinci güne ertelemenin sünnet olduğunu ifade etmektedir.⁸⁶ Bununla birlikte bu isimlerin müsemâlarına ikram ve ihtiram edilmesi gereklidir. Şöyle ki ismi, Enbiyâ-i Zîşân efendilerimizden birinin ismiyle muvafık olan (örtüşen) çocuğun, ziyadesiyle korunup gözetilmesi gerekmektedir.

1.3.8. Çocuğu Sünnet Ettirmek (s. 16-18)

Söz konusu mendub haklardan biri de hitândır.⁸⁷ *Yenâbi*⁸⁸ adlı eserde, küçük çocuğun sünnet ettirilip yarası iyileşinceye kadar tedavi ettirilmesi, babasının üzerine edası gerekli olan hukuktandır diye sıhhat derecesinde mestur (yazılı)dur.⁸⁹

Hitân, fazlalık olan deriyi kesmek manasına gelen bir isimdir. Beyanı tatlı olan⁹⁰ Arap dilinde o deriye {قَفَّة} "sünnet derisi"⁹¹ denir.

Rasûl-ü Ekrem Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimiz bir hadis-i şerîfte şöyle buyurmuştur:

⁸³ en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/422.

⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, Edeb, 90; Buhârî, Edeb, 114; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I/126.

⁸⁵ Mâlikîlerden bu görüşü kabul edenlerin kimler olduğunu tespit edemedik.

⁸⁶ Cumhur-u Fukahâ'dan kasıt "Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler" olup onlara göre sünnet olan yedinci gün isim koymaktır. Hanefilere göre ise sünnet değil mübâhtır. bk. İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihaytü'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*, Dârü'l-Minhâc, Cidde 1428/2007, XVIII/205; el-Mevsûatü'l-Fikhiyyetü'l-Kuveytiyye, <https://shamela.ws/book/11430>.

⁸⁷ Sünnet, sünnet etme. bk. Devellioğlu, 429.

⁸⁸ Muhammed b. Ramazan er-Rûmî el-Hanefî (ö. 616/1219)'nin *el-Yenâbi' fi Me'rifeti'l-Usûl ve't-Tefâri'* adlı eseridir. Suudî Arabistan Krallığı Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından 1427-1428/2006-2007 yılları arasında basılmıştır.

⁸⁹ el-Hanefî, Muhammed b. Ramazan er-Rûmî el-Hanefî, *el-Yenâbi' fi Me'rifeti'l-Usûl ve't-Tefâri'*, Vizeratü't-Te'lîmî'l-Âli Riyad 1427-1428/2006-2007, 1873.

⁹⁰ Metinde "لسان عذب البيان" şeklinde geçen ifadedeki "عذب" kelimesi yanlış yazılmış olup doğrusu "عذب" dir.

⁹¹ bk. Devellioğlu, 338.

{الْخِتَانُ⁹² سُنَّةٌ لِلرِّجَالِ وَمَكْرَمَةٌ لِلنِّسَاءِ}

"Sünnet olmak erkekler için sünnet, kadınlar için ise asâlettir."⁹³

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, sünnet olmanın erkekler için sünnet, kadınlar için ise asâlet olduğudur. Sünnet olmak, İslam dininin şîârından yani alâmet-i fârikasındandır. Yani İslam dinine mensup olanların nişânelerindedir. Öyle ki mümin ile kafir onunla ayırt edilir. Hatta sünnet olmayan ölümler içinde sünnet olduğu anlaşılan bir ölü bulunsa, o ölü yıkanır, cenaze namazı kılınır ve Müslüman mezarlığına defnedilir.⁹⁴

Şeyh Şemsü'l-Eimme el-Halvânî⁹⁵ hazretlerinin, sünnet olma meselesinde üç görüşü vardır:

Bazı âlimler sünnet olmanın sünnet, bazı fukahâ vacip ve bazı meşâyih de farz olduğunu ifade etmiştir.⁹⁶ Zikri geçen bu üç görüşten doğru olanının sünnettir görüşü olduğu *el-Fetavâ'z-Zahîriyye*⁹⁷de mesturdur. Bu itibarla hiçbir şekilde terkedilmesi söz konusu değildir.

Anadan doğma sünnetli olması şüphesiyle dünyaya gelen ve bilinen organda⁹⁸ kesilecek bir fazlalığı bulunmayan -çocuğun- bu sebeple sünnet edilmesi hususunda bir müşkil/zorluk söz konusudur. Zira sünnet edilmenin şartı ikidir. İlki İslam dinine mensubiyet, diğeri ise organda zikredilen fazlalığın bulunmasıdır. Eğer zikredilen fazlalık organda bulunmaz ise -kişinin- sünnet edilmesi terk edilir.

⁹² Metinde "الْخِتَانُ" şeklinde gelen ifadenin son harekesi Arapça gramer açısından hatalı olup doğrusu "الْخِتَانُ" olmalıdır.

⁹³ en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 6683).

⁹⁴ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115.

⁹⁵ Ebû Muhammed Şemsü'l-Eimme Abdülaziz b. Ahmed el-Halvânî (ö. 452/1060). Kendi zamanında derin fıkıh bilgisi nedeniyle Buhara yöresinin en önde gelen Hanefî âlimiydi. Kemalpaşazâde onu "meselede müctehid" âlimlerden saymıştır. bk. Kâmil Şahin, "Halvânî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1997, XV/383; Cûzcânî, Abdülhakim Şer'i Cûzcânî, *İslam Hukuku, Hanefî Mezhebi ve Türkistan Fakîhleri*, (Çev.: Abdulnasır Hâkimi), Palet Yayınları, Konya 2022, 190-191.

⁹⁶ Şâfiîlere göre sünnet olmak vaciptir. Hanbelîlerde aynı görüştedir. Hanefî ve Mâlikîlere göre ise "Hitân" sünnettir. bk. el-Ensârî, Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyâ el-Ensârî, *Minhatü'l-Bârî bi Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1467/2005, IX/346; Dıbyân b. Muhammed ed-Dıbyân, *Mevsû'atü Ahkâmi'r-Tahâra*, X/123. <https://shamela.ws/book/157/4843>.

⁹⁷ Hanefî fakîhi Zahirüddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ömer (ö.619/1222)'in zaman içinde ortaya çıkan (nevâzil ve vâkıât) fikhî konularına dair fetvaların toplandığı eseridir. bk. M. Esat Kılıçer, "Buhârî, Zahirüddin", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI/376-377.

⁹⁸ Erkek cinsel organı kastedilmektedir.

Ulemânın bilginleri, meşâyih ve fukahânın büyükleri, sünnet edilmenin vakti hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki bazıları yedi yaşında, bazıları buluğa erip akli olgunluğa eriştiğinde, bazıları on iki yaşında, bazıları dokuz yaşında, bazıları on yaşında, bazıları ise sünnet olmaya tahammül edebilecek kudrette olduktan buluğa erinceye kadar ki süreçte ve nihayetinde buluğa erdiğinde sünnet edilebileceğini ifade etmişlerdir. Bazıları da yedi yaşından daha küçük yaşta sünnet edilmesinin daha iyi olduğunu ancak yedi yaşını geçtikten sonra sünnet olmasının da bir sorun oluşturmadığını ifade etmektedir.⁹⁹ Fakîh Ebu'l-Leys'e¹⁰⁰ göre müstehab olan çocuğun yedi ile on yaşları arasında sünnet edilmesidir.¹⁰¹ Velhasıl, çocuğun ne zaman sünnet edilmesi gerektiği hususunda ihtilaf edilmiştir.

Çocuk, istenilen herhangi bir gün de sünnet edilebilir. Ancak pazar günü sünnet edilmesinin mekruh olduğu *Nefîse-i Uhreviyye*¹⁰² adlı kitapta sıhhat derecesinde ifade edilmiştir.

Bir çocuk sünnetli doğar ise -yani anadan doğma sünnetli ise- onunla teberrük olunur. Zira Enbiyâ-i Zîşân efendilerimiz, sünnetli oldukları halde doğmuşlardır. Onlardan sadece Hz. İbrahim Halîlullah (a.s), kendi zamanından sonra kıyamet gününe kadar sünnet olarak kalsın diye seksen yaşında -iken- kendisini sünnet etmiştir.¹⁰³ Bu konuda detaylı bilgi sahibi olmak isteyenler, naçizâne kaleme aldığımız *Ta'rifu'l-Hitân*¹⁰⁴ adlı eserimize müracaat edebilirler.

⁹⁹ el-Makdîsî, Şemsüddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme el-Makdîsî, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, Thk: Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî, Hicr li'n-Neşr ve'l-İ'lân, Kahire 1415/1995, I/269-272.

¹⁰⁰ Tam adı Ebu'l-Hâris el-Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî (ö. 175/791)'dir. Mutlak müctehid ve muhaddistir. bk. Şükrü Özen, "Leys b. Sa'd", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2003, XXVII/164-168.

¹⁰¹ Ebû Bekr en-Nisâbûrî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Nisâbûrî, *el-İkna' li-İbni'l-Münzir*, Thk: Abdullah b. Abdilazîz el-Cibrân 1408/1987, I/381.

¹⁰² Divan şâiri Kâmî (ö. 1136/1724) tarafından kaleme alınan eser, ibadetlerle ilgili *Salât-i Mes'ûdî* adlı Farsça eserin tercümesidir. bk. Gülgün Yazıcı, "Kâmî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2001, XXIV/279-280.

¹⁰³ Hz. İbrahim (a.s)'in kendisini sünnet etmesi meselesi meşhurdur ve hakkında farklı rivayetler söz konusudur. Kapsamlı bilgi için bk. el-Hanbelî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkı el-Hanbelî, *Tuhfetü'l-Mevdûd bi-Ahkâmi'l-Mevlûd*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1440/2019, 222-233; el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahih*, Nşr: Mustafa Tayyib el-Biğâ, Daru İbn Kesîr, Dımaşk 1414/1993, V/2320 (Hadis No: 5940); İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/116; en-Nisâbûrî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423.

¹⁰⁴ Bandırılmazâde Ahmed Münib Efendi'nin sünnet olmanın naslardaki yeri, sünnet olmanın yaşı vb. konulara değindiği eseridir. Eser Mehmet Ünal tarafından latinize edilmiştir. Çalışmamızın kapsamında yer alıp aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.9. Çocuğu Evlendirmek (s. 18)

Söz konusu mendub haklardan biri de -çocuğu- evlendirmektir. Şöyle ki, çocuk buluğa erip aklî olgunluğa eriştiğinde onu evlendirmektir. Zira Münâvî'nin eserinde Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edildiğine göre ekmel-i tahiyat efendimiz şöyle buyurmuştur:

{إِنَّ مِنْ حَقِّ الْوَالِدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ يَعْمَلَهُ الْكِتَابَةَ وَ أَنْ يُحْسِنَ إِسْمَهُ بِحُبِّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ أَنْ يُزَوِّجَهُ إِذَا بَلَغَ}

"Şüphesiz, babanın çocuğuna yazmayı öğretmesi, Allah (c.c)'ın sevdiği isimlerden bir isim koyması ve buluğa erdiğinde onu evlendirmesi, çocuğun babası üzerindeki haklarındandır."¹⁰⁵

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, çocuğun babası üzerindeki haklarından birinin ona yazmayı öğretmesi yani hat ilmini öğretmesidir. Bir diğer hakkı ise, Allah-u Teâla'nın hoşuna giden bir isim ile -çocuğu- isimlendirmektir ki bu -yukarıda- söz konusu mendub haklardan biri olan isimler bahsinde beyan edilmiştir. Bir diğer hakkı da çocuk buluğa erip aklî olgunluğa eriştiğinde onu evlendirmektir. Zira dinin muhafazasının şartı evlenmekle olur, demişlerdir.

1.3.10. Çocuğun Terbiye Edilmesi ve İlim Tahsil Etmesi (s. 18-24)

Söz konusu mendub haklardan biri de çocuğun güzel terbiye edilmesiyle birlikte ilim tahsil etmesi ve yiyip içmesidir. Şöyle ki, küçüklüğü sebebiyle her açıdan terbiye edilmeye elverişli olduğundan çocuğu küçükken terbiye etmek gereklidir.

{مَنْ رَبَّى ابْنَهُ صَغِيرًا سُرَّ بِهِ كَبِيرًا}

"Kim oğlunu (çocuğunu) küçükken terbiye ederse büyüdüğünde onunla mutlu olur."¹⁰⁶ denilmiştir.

¹⁰⁵ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, II/131 (No. 2666); es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 4815). Metinde zikri geçen hadisin metni, bir filin çekimi ve bir başkasında da taklib olması itibarıyla hatalıdır. Hadisin doğrusu (وَ أَنْ يُحْسِنَ إِسْمَهُ وَ) şeklindedir.

¹⁰⁶ es-Selefi, Ebû Tâhir es-Selefi, *et-Tuyûriyyât*, Mektebetü Edvâi's-Selef, Riyad 1425/2004, II/279 (No. 209).

Bunun manası, bir kimsenin çocuğunu küçükken terbiye etmesi, o çocuk büyüdüğünde -terbiyesi sebebiyle- o kimsenin mutlu olmasına sebep olması, demektir. Öyleyse, âdâba dair şeyleri -çocuğa- öğretmek oldukça önemli ve gereklidir. Kısaca Kur'an-ı Azîmü's-Şân'ı, ilm-i kitâbeti ve bilinen diğer ilimleri öğrenmesi hususunda babanın çaba, gayret ve himmet etmesi, çocuğun babası üzerindeki haklarındanadır. Bu hususta Ebû Hureyre (r.a)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerîf, Münâvî'de geçmektedir.

Söz konusu mendub haklardan biri olan çocuğu evlendirmek, -yukarıda çocuğu evlendirme- bahsinde de beyan edilmiştir.

-Zikri geçen hadisin- yüce manası, babanın çocuğuna kitabeti yani hat ilmini öğretmesinin, çocuğun babası üzerindeki haklarından olmasıdır.

*Şir'atü'l-İslam ve Mefâtihu'l-Cinân*¹⁰⁷da beyan edildiği üzere çocuk söz söylemeye başladığında {لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ} "Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed (s.a.v) Allah'ın rasûlüdür." kelime-i tayyibesi öğretilir. Daha sonra {فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ} "Gerçek egemenliğin sahibi olan Allah, yüceler yücesidir. O'ndan başka ilah yoktur. O, şerefli arşın Rabbidir."¹⁰⁸ ayet-i kerimesi öğretilir. Ondan sonra da {آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ لَوْ أَنْزَلْنَا} "Âyete'l-Kürsî"¹⁰⁹ ve "Lev enzelnâ"¹¹⁰ ayetleri öğretilir. Eğer bir kimse küçük çocuğuna bu ayetleri öğretirse kıyamet günü - çocuğun babası üzerindeki- hakkından sual olunmaz diye rivayet edilmektedir.¹¹¹

Çocuğun yaşı ilerleyip aklı başına geldikçe farzların, vaciplerin ve sünnetlerin âdâbı çocuğa öğretilir. Eğer kız çocuğu ise, bunlarla beraber kadınlarla alakalı olan ev işleri de öğretilir.

Çocuk yedi yaşına ulaştığında namaz -ibadeti- öğretilir. On yaşına geldiğinde namaz kılmaz ise terbiye edilir.

¹⁰⁷ Seyyid Alizâde (ö.931/1525)'nin *Mefâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eseridir. bk. Cici, 210-211.

¹⁰⁸ Mü'minûn: 23/116. Metinde {فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ (عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ) رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ} şeklinde ifade edilen ayet hatalıdır. Özellikle ayet içinde paranteze almış olduğumuz ifade Tevbe Sûresi'nin 129. ayetinde yer almaktadır. Zannımızca müellif, Tevbe Sûresi'ndeki bu ayet ile Mü'minûn Sûresi'ndeki zikri geçen ayeti benzerlikleri sebebiyle karıştırmış olmalıdır. Mehmet Ünal, *Hukuk-u Veled* adlı eseri konu alan çalışmasında bunu gözden kaçırıp iki farklı ayet olarak değerlendirmiştir. bk. Mehmet Ünal, "Celvetî Tarikatında Çocuk Hukuku ile İlgili Bir Risâle: Hukuk-ı Veled", *Tarih Okulu Dergisi*, (19) Eylül 2014, 438.

¹⁰⁹ Bakara: 2/255.

¹¹⁰ Haşr: 59/20-24.

¹¹¹ Araştırmalarımız sonucunda böyle bir rivayete ulaşamadık.

Evinde yetim bulunan kişi, kendi çocuğunu koruyup gözettiği gibi o yetimi de koruyup gözetmeli ve terbiyesine tıpkı kendi çocuğunda olduğu gibi gayret sarf etmelidir. Bu, Fahr-u Âlem (s.a.v) efendimiz tarafından bir hadis-i şerifte emredilmiştir.

On yaşlarını tamamladıklarında erkek çocuk ile kız çocuğunun araları ayrılmalı yani odaları ayrı ayrı olmalıdır. Çocuklar, Cenâb-ı Hakk'ın ahlâkıyla ahlaklanmalıdır. Zira hadis-i şerifte {تَخَلَّفُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ} "Allah'ın (c.c) ahlakı ile ahlaklanın"¹¹² buyrulmuştur. Nitekim çocuğunun doğru, dürüst bir kimse olduğu, kabirde yatan babalarına (babası ve dedesi) ve ecdadına müjdelenir. Bununla birlikte hayırlı evladın, sadaka-i câriyeden sayıldığı hadis-i şerifte ifade edilmiştir.¹¹³

Çarşıdan evine bir şeyler getiren kimse bütün çocuklarını bir tutmalıdır. Ancak yanında bulunan şeylerden ilk önce kız çocuğuna vermesi müstehaptır. Zira -kız çocukları- ince gönüllüdür. Kişi, her halükârda çocuklarına karşı merhametten yoksun olmamalıdır.

el-Câmiü's-Sağir ve *Mefâtihu'l-Cinân*'da beyan edildiğine göre çocukların anne ve babalarını koruyup gözetmesi ve ikramda bulunması -nasıl- gerekli ise, ana-babanın da çocuklarına güzel muamele etmesi ve koruyup gözetmesi aynı şekilde gereklidir. Zira onları güzel bir âdâb üzere yetiştirip gözetmeleri, çocukların kendilerine itaat etmesine vesile olur. -Bu da- Cenâb-ı Hakk'ın azâbından kurtulmalarına dahî sebep olur.

Çocuklara sert, kötü ve hoşlarına gitmeyen sözleri söylememek, kötü muamele etmemek ve üstesinden gelemeyecekleri şeyleri onlara yüklememek gerekir. Şöyle ki, yapamayacağı bir şeyi çocuğuna yükleyip de o çocuğun, buna itaat etmeyeceğini anladığında, -artık- o işi ona yüklememelidir. Zira çocuğun ana-babaya itaat etmemesi Cenâb-ı Hakk'ın azâbına duçar olmasına sebep olabilir. Hatta Selef-i Sâlihîn'den bazılarının "Otuz senedir evladımı bir şeyle yükümlü tutmadım. Zira -olur ya- belki isyan eder ve Allah'ın azâbına duçar olur (uğrar). Korkarım ki bende buna sebep olmuş olurum." dedikleri rivayet edilmiştir.

Velhasıl, evlâda muhabbet etmektir. Zira evlâda muhabbet etmek, cehennemden perdedir. -Yine- evlâda ikramda bulunmak sıradan geçmeye sebeptir. Onlarla yemek yiyip -içmek- ise, cehennemden beraattir. Nitekim hadis-i şerifte:

¹¹² Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî, *Tefsîrü's-Şa'râvî*, (Nşr.: Mütâbiu' Ahbâri'l-Yevm), XV/9618.

¹¹³ Müslim, Vasiyyet, 14; Ebû Davud, Vasâyâ, 14; Nesâî, Vasâyâ, 8.

{حُبِّ الْأَوْلَادِ سِنْرٌ مِنَ النَّارِ وَ كَرَامَاتُهُمْ جَوَازٌ عَلَى الصِّرَاطِ وَ الْأَكْلُ مَعَهُمْ بَرَاءَةٌ
مِنَ النَّارِ}

"Çocuklara muhabbet ateşten korunmak için perde yani sebeptir. Onlara ikramda bulunmak sıradan geçmeye vesiledir. Onlarla yemek yiyip -içmek- ise, cehennem ateşinden beraattır."¹¹⁴ buyrulmuştur.

Yine başka bir hadis-i şerifte:

{أَكْتَرُوا قُبْلَةَ أَوْلَادِكُمْ فَإِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ قُبْلَةٍ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ}

"Çocuklarınızı fazlaca öpün, şüphesiz her bir öpücük, sizin için cennette bir derecedir."¹¹⁵ buyrulmuştur. Yani çocuklarınızı öpünüz, zira her bir öpücük -sebebiyle- sizin için cennette bir derece ihsan olunur, demektir. Nitekim bu durum, risâlenin başında beyan edilmiştir.

Bir gün Akra' b. Hâbis (r.a), Fahr-u Âlem (s.a.v) efendimizin meclis-i saâdetlerine geldiğinde, Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunları Seyyid b. Şehîd¹¹⁶ b. İmam Hasan ve İmam Hüseyin (r.anhümâ) efendilerimizi öptüğünü görmüştür. Bunun üzerine o, "Ey Allah'ın Rasûl'ü, benim on tane çocuğum var; ancak daha onların hiçbir tanesini bir kere dahî olsun öpmedim", dedi. -Bunun üzerine- Fahr-u Âlem (s.a.v) efendimiz, {مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ} "Merhamet etmeyene merhamet edilmez"¹¹⁷, buyurdular. Yani merhamet etmeyene merhamet olunmaz, dedi.

-Baba- çocuğuna zanaatı dahî öğretmelidir. Zira çocuklarına sanat öğretmek Selef-i Sâlihîn'in âdetidir. Şöyle ki zorunlu olan, bir sanatın bilinmesinin gerekli olmasıdır. Ancak kişinin şu iki sanattan kaçınması icap eder. İlki yemek satmak, ikincisi ise, kefen satmaktır. Zira birisi insanın ölmesini beklemekle ve diğeri de kıtlık ve pahalılık sebebiyle insanların sıkıntı çekmesini beklemekle geçtiğinden, bu iki sanattan kaçınmak gerekir.

¹¹⁴ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, I/366.

¹¹⁵ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, I/82 (No. 252).

¹¹⁶ Müellifin Seyyid b. Şehid olarak vasıfladığı kişi Hz. Ali olmalıdır. Ancak Hz. Ali'nin böyle bir adı yoktur. Müellif, Seyyidü'ş-Şühedâ demek istemiş olabilir.

¹¹⁷ Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fedâil, 65; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 11544).

Çocuklara daima hayır dua etmek gereklidir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur:

{دُعَاءُ الْوَالِدِ لَوْلَدِهِ كَدُعَاءِ النَّبِيِّ لِأُمَّتِهِ فِي كَوْنِهِ مُسْتَجَابًا وَ كَذَا الْوَالِدَةِ}

"Kabul olmak bakımından babanın çocuğu için duası, peygamberin ümmetine duası gibidir. Annenin duası da aynı kabildendir."¹¹⁸

Yani ana-babanın çocukları hakkında duasının kabul edilme hızı, peygamberin ümmeti hakkında hızlı bir şekilde kabul edilen duası gibidir. Fakat annenin -çocuğuna karşı- şefkati fazlaca olduğundan onun duasının kabulü -babaya göre- daha da hızlıdır. Nitekim başka bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{دُعَاءُ الْوَالِدَةِ أَسْرَعُ إِجَابَةً}

"İcabeti en hızlı dua, annenin duasıdır."¹¹⁹

Fahr-u Âlem (s.a.v) efendimiz hazretleri, bu hadis-i şerifi ifade ettiklerinde yani "Annenin duası icabeti en hızlı olan duadır" hadis-i şerifini buyurdularında, ashâb-ı kiram efendilerimiz bunun sebebini sordular. O, mutlu bir şekilde:

{هِيَ أَرْحَمُ مِنَ الْأَبِ وَ دَعْوَةُ الرَّحِيمِ لَا تَسْقُطُ}

"O (anne), babadan daha merhametlidir ve merhametli olanın isteği geri çevrilmez."¹²⁰ buyurdular. Bu hadis-i şerifin yüce manası, annenin babadan daha merhametli olduğu ve rahîmin duasının sakıt olmayacağı anlamına gelmektedir.

Çocuklara şerr-u mazarrat ile dua etmemek gerekir. Zira, {الْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ} "Belâ, söze bağlıdır."¹²¹ buyurulmuştur. Bu da belânın söze veya söz söylemeye bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Bir kimsenin çocuğu hakkında zarar ve ziyan istemek, en nihayetinde bu zarar ve ziyanın kendi çocuğuna dönebilmesi demektir. Zira Hz. Yusuf (a.s)'ın karındaşları (kardeşleri), onun şanına layık olmayan bir muameleyi ona reva görüp Hz. Yakup

¹¹⁸ es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 6721).

¹¹⁹ ez-Zeydânî, *Mazharü'd-Dîn ez-Zeydânî, el-Mefâtîh fi Şerhi'l-Mesâbih*, Dâru'n-Nevâdir, Kuveyt 1433/2012, III/132 (1615).

¹²⁰ el-İrâkî, Ebû'l-Fazl Zeynüddîn İbrâhim el-İrâkî, *el-Muğni an Hamli'l-Esfâr fi'l-Esfâr*, Daru İbn Hazm, Beyrut 1426/2005, 680.

¹²¹ es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 6129).

(a.s)'dan bir süreliğine ayrı kalmasına sebep olan işi yapmaya cesaret ettiklerinden, kendi çocukları firavunun elinde uzun bir müddet esir olarak kalmışlardır.

Velhasıl, anne ve babanın iyiliği çocuklarına aittir yani çocuklarına döner. Anne ve baba hayır yapmak hususunda ne kadar gayretli olursa çocukları da bir o kadar iyilikleri ile vasıflanır ve hayır hasenat yapmak hususunda gayretli olur. Nitekim Hz. Musa (a.s), Hızır (a.s) ile Antakya'ya gelmiş, Hızır (a.s)'ın yetimlerin duvarını onarması üzerine ona, bunu neden yaptığını sormuştur. Hızır (a.s) da o yetimlerin babasının sâlih bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de {وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا} "Ve onların (yetimlerin) babaları sâlih bir -kul- idi."¹²² buyrulmuştur.

1.3.11. Çocuğa Helal Rızık Yedirmek (s. 24)

Söz konusu mendub haklardan biri de yiyecek ve içeceklerin helal mallardan olmasıdır. Söz konusu bu hukuk hakkında, *el-Câmiü's-Sağir* adlı eserde Hz. Peygamber (s.a.v)'den şu hadis-i şerif rivayet edilmiştir:

{هُوَ الْوَالِدُ عَلَى الْوَالِدِ}

"Çocuk babası üzeredir -babaya aittir-."¹²³

Bunlardan başka çocuğun babası üzerinde, babasının hukuken yapması zorunlu olan yani vacip olan şeyler de vardır. Şöyle ki, farz ve vaciplerle alakalı olup terk edilmesi halinde ahirette hesaba çekileceği şeylerdir. Bunlar, dinin zarurâtından olup öğrenilmesi önemi hâizdir. Yine güzel bir ağızdan iyi bir şekilde öğrenilmesine çokça gayret sarf edilmelidir. Fakat bu risâle sadece hukukun güzel gördüğü şeyler (mendublar) hakkında kaleme alınmış olup bu kadarıyla yetinilecektir.

¹²² Kehf: 18/82.

¹²³ Bakara: 2/ 233; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağir ve Ziyâdetühü*, (No. 10457).

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLE-İ AKÎKA VE TA'RİFÜ'L-HİTÂN ADLI RİSALELERİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

2.1. RİSÂLE-İ AKÎKA ADLI RİSÂLE'NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI (S. 3-4)

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Risâle-i Akîka* adlı risâlesinin kapağında şu bilgilere yer verip akabinde besmele ile konuyu açıklamıştır. Kapakta;

"Maârif-i Umûmiyye Nezâreti'nin Hicrî 6 Şevvâl 1308 ve Rûmî 14 Kânûn-i Sâni 1306 yılında 450 Numaralı Ruhsatnâmesi'yle İstanbul'da Artin Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaâsı'nda Hicrî 1319/1901 yılında 15 sayfa olarak basılmıştır", yazmaktadır.¹²⁴ Bu eser, Marmara Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Koleksiyonu RE14105 numarada kayıtlıdır.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salat ve selam, efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v), âlinin (ailesinin), evlatlarının, hanımlarının ve ashâbının cümlesinin üzerine olsun.

Bundan (Allah'a hamd ve rasûlüne salavattan) sonra¹²⁵, yüce hilâfet makamının gölgesinin tamamında, eli kalem tutan kişilerin hemcinsine bir yadigar bırakmak ve o vesileyle azamet ve hayat sahibi hükümdarın dikkatini çekmeye muvaffak olmak, onun himayesine ve güvenine layık olmak amacıyla bu fakîr, hafîd¹²⁶ Ahmed Münib el-Üsküdârî, "Akîka Kurbanı" hakkında İslam büyüklerinin bu hayırlı meseleyle alakalı oldukça faydalı ve bereketli eserlerinden araştırıp elde ettiğim ve hüküm çıkardığım güzel belgeleri, bir araya getirip yazmak sûretiyle, mücerred ahlâka güzel bir hizmet ve hayır duaya vesile olmasına binâen -bu- güzel eseri (risâle) kaleme aldım. Bu sebeple

¹²⁴ Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Risâle-i Akîka*, Artin Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaâsı, İstanbul 1319/1901.

¹²⁵ Asıl metinde geçen "Emmâ ba'd" ibaresi, İslamî geleneğin bir tezahürü olarak Allah'a hamd ve rasûlüne salavattan sonra konuya geçiş için kullanılagelen bir ifadedir. "Hamdele ve salvele" de denir.

¹²⁶ Türkçe torun anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Müellif bu vurguyu kendi soyunu Hz. Peygamber'in soyuna dayandırdığı için ifade etmiş olmalıdır. bk. Mehmet Ünal, "Celvetî Tarikatında Çocuk Hukuku ile İlgili Bir Risâle: Hukuk-ı Veled", *Tarih Okulu Dergisi*, (19) Eylül 2014, 426; Mehmet Ünal, "Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2020, EK-I/167.

meydana gelen eksiklik ve hatalarını, -eserin- mütalaasına nazar-ı dikkat ile rağbet edecek olan zevât-ı kiramın (muhterem kimselerin), affını ve -bu eksiklikleri- örteceklerini ümit edip -buna- güvenerek, tarafsız bir şekilde, muteber kitaplara başvurmak sûretiyle sadece akîka kurbanına dair önemli meselelerin tertip ve tercümesine koyuldum ve *Risâle-i Akîka* namıyla isimlendirmeye karar verdim.

Bu naçiz eseri, maârifperver, eşsiz hükümrân, sultan oğlu sultan, es-Sultan el-Gâzî II. Abdülhamit Han efendimiz hazretlerinin, bereketli zamanında ve saltanatının alâmeti, tahtı süslerle -bezeli- hilâfet makamında hasıl olan çok faydalı eserlere ilave olması duasıyla ve güzel sözler eşliğinde tamamladım.

2.1.1. Akîka Kelimesinin Tanımı (s. 4)

"Akk", şakk ve kat‘ manasına gelen bir kelimedir.¹²⁷ Çocuğun saçının kesilmesine binâen, "akîk", "ıkka" ve "akîka" -kelimeleri- tâbir olunmuştur. "Ikka" ‘aynın kesriyle¹²⁸ mastardır.

Akîka, sefine vezindedir.¹²⁹ Çocuğun dünyaya gelmesi -sonucu- kırılması veya tıraş olmasından sonra kesilen koyuna denir.¹³⁰

2.1.2. Yeni Doğan Çocuğa Yapılması Tavsiye Edilen Hususlar (s. 4-5)¹³¹

Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz bir hadis-i şerîflerinde şöyle buyurmuştur:

{الْغَلَامُ مُرْتَهَنٌ بِعَقِيْقَتِهِ}

"Çocuk akîkasına rehin edilmiştir."¹³²

¹²⁷Sırayla عَق, شَق و قَطْع kelimelerinin üçü de Arapça olup yarmak, kesmek vb. manalara gelmektedir. bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2017, 25-569-1140.

¹²⁸ عَق kelimesinin ilk harfi olan ‘ayın harfi "i" sesiyle okunur ki buna ‘aynın kesri denir.

¹²⁹ İfade edilen kelimeler Arapça "Faile" vezninde gelmiş olup mastardır.

¹³⁰ Başka bir tanım için bk. Devellioğlu, 25.

¹³¹ Aynı paragraf içinde birden fazla konuya değinildiği için bu başlığı genel bir sûrette değerlendirdik. Bununla birlikte müellif risâlenin girişinde sadece akîka kurbanı hakkında bilgi vereceğini ifade etmiş olmasına rağmen *Hukuk-u Veled* adlı eserinde geçen bazı noktaları özetle burada da aktarmıştır.

¹³² ez-Zehabî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Tenkîhu't-Tahkîk fî Ehâdisi't-Ta'lik*, Dâru'l-Vatan, Riyad 1421/2000, II/66 (No. 454); es-Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfî, *el-Câmiü's-Sagîr ve Ziyâdetühü*, (No. 7633).

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, çocuğun akîkasına rehinli olmasıdır. Çocuğuna akîka kurbanı kesmeyen kimse, kıyamet gününde çocuğunun şefaatinde mahrum olur diye rivayet edilmiştir.¹³³

İlk evlad-ı zuhurûnda¹³⁴ yeni doğmuş çocuk, pak/temiz bir beyaz elbisenin içine konulur. Renkler arasında en sevgili/sevimli renk olduğu eserle sabittir.¹³⁵

-Yeni doğan çocuğun- annesi dahî ilk -olarak- taze hurma veyahut "temr-i yâbis" yani kuru hurma yemelidir.¹³⁶ Daha sonra yeni doğan çocuğun doğumundan -sonra- sağ kulağına ezan-ı Muhammedî okunması ve sol kulağına da kamet getirilmesi ifade edilmiştir.

Rasûlullah (s.a.v) bir hadis-i şerîfinde şöyle buyurmuştur:

{مَنْ وُلِدَ لَهُ وَلَدًا فَأَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى وَأَقَامَ فِي أُذُنِهِ الْيُسْرَى لَمْ تَضُرَّهُ أُمُّ الصَّبِيَّانِ}

"Kimin bir çocuğu olur da o çocuğun sağ kulağına ezan okunup sol kulağına da kamet getirilirse, o çocuğa ümmü sıbyân hastalığı zarar vermez."¹³⁷

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, bir kimsenin dünyaya bir çocuğunun gelmesinin hemen ardından sağ kulağına ezan-ı Muhammedî okunup sol kulağına da kamet getirilirse o çocuk, "ümmü sıbyân" denilen havanın zararından emin ve sâlim olur, demektir. -Zikri geçen konuyu- Hüccetü'l-İslâm İmam Gazzâlî¹³⁸, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*¹³⁹

¹³³ es-Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *Kütü'l-Mugtezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî*, Nşr: Nasır b. Muhammed b. Hamid el-Garîbî, (Doktora), Cemiatü Ümmü'l Kura Külliyyetü'd-Da've ve Usûlü'd-Din, Mekketü'l-Mükerrreme 1424/2003, I/400 (No: 1522).

¹³⁴ Bir kimsenin erkek ve kız çocukları ile erkek çocuklarından olan torunlarına "evlâd-ı zuhûr" denir. bk. Hamza Aktan, "Evlât", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1995, XI/526-527.

¹³⁵ en-Nevevî, Ebû Zekerîyya Muhyiddin Yahya b. Şerîf en-Nevevî, *el-Minhâc Şerh-u Sahih-i Müslim b. El-Haccâc*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyyi, Beyrut 1392/1972, XV/86.

¹³⁶ Bu ifadeden kasıt yeni doğan çocuğun annesinin hurmayı çiğnemesi ve bir parçasını tahnik amacıyla çocuğuna yedirmesi olmalıdır. Zira çocuğun ne kendisi ne de annesi için doğumdan sonra hurma yemesi gibi bir gereklilik söz konusu değildir. Konuyla alakalı detaylı bilgi için bk. el-Hadîr, Abdülkerim el-Hadîr, *Şerhu Zedi'l-Mustakni' el-Hicâvi* <https://shamela.ws/book/23834/558>.

¹³⁷ es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 12651). Metinde zikri geçen hadis, müellifin yukarıda incelediğimiz *Hukuk-ı Veled* adlı eserinde, metinde var olan hatanın aksine burada doğru rivayet edilmiştir. Ancak burada da metnin aslında yer alan "أَقَامَ" fiili yerine hataen meçhulü olan "أَقِيمَ" fiili kullanılmıştır.

¹³⁸ Tam adı Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö.505/1111)'dir. Eş'arî kelâmcısı, Şâfiî fakîhi, mutasavvıf ve filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. bk. Mustafa Çağrı, "Gazzâlî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, XIII/489-505.

¹³⁹ Gazzâlî'nin (ö.505/1111) başta tasavvuf ve ahlâk olmak üzere fıkıh, kelâm gibi ilimlere bilhassa amaçları bakımından yeni yaklaşımlar getiren önemli eseridir. bk. Mustafa Çağrı, "İhyâü Ulûmi'd-Dîn", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII/10-13.

adlı kitapta ve Seyyid Alizâde Şeyh Yâ'kub¹⁴⁰ *Şerh'u Şir'atü'l-İslâm*¹⁴¹da ifade etmektedir. İmam Süyûtî¹⁴² de *el-Câmiü's-Sağîr*¹⁴³de bu hadis-i şerîfi İmamü'l-Hümmam Hz. Hüseyin b. Ali el-Mürtezâ (r.anhümâ) ve babası (Hz. Ali) hazretlerinden rivayetle açıklamaktadır.

Yine İmam Süyûtî *el-Câmiü's-Sağîr* adlı eserinde "ümmü sıbyân" adı verilen bir havanın/kokunun¹⁴⁴, çocuklara bir hastalık olarak bulaştığını ve çocukların çoğunlukla bu hastalıktan bayılıp kaldıklarını ifade etmektedir. Ümmü sıbyân hastalığı Türkçe de havale tâbirine karşılık gelmektedir.¹⁴⁵

İlahi Yarabbi! Sen müminlerin evlatlarını bu hastalıktan koru! Kadınların efendisi, Hz. Fâtımatü'z-Zehra (r.anhâ) efendimiz, Hz. Hasan (r.anh)¹⁴⁶ efendimizi doğurduklarında, insanların ve cinlerin peygamberi ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendilerimizin dedesi¹⁴⁷ Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yaratıcısı Cenâb-ı Hak efendimiz hazretlerinin, yeni dünyaya gelen o mutlu/mesut ve mübarek çocuğun kulağına teberrüken ezan okunması gerektiğini buyurdıkları rivayet edilmiştir.

Bir rivayette de çocuğun bir isimle isimlendirilmesinin yedinci güne ertelenmesinin sünnet olduğu ifade edilmiştir.¹⁴⁸ Daha sonra hurmadan çiğnenip

¹⁴⁰ Seyyid Alizâde diye de anılan Yâ'kub b. Seyyid Ali er-Rûmî el-Bursevî'dir. İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir'in *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı eserine yazmış olduğu *Mefâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eserin sahibidir. bk. Recep Cici, "İmamzâde, Muhammed b. Ebû Bekir", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII/210-211.

¹⁴¹ Seyyid Alizâde (ö.931/1525)'nin *Mefâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eseridir. Hakikat Kitabevi tarafından 2014 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. bk. Cici, 210-211.

¹⁴² Tam adı Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö.911/1505)'dir. Tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı âlimidir. Daha geniş bilgi için bk. Halit Özkan, "Süyûtî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, 38/188-198.

¹⁴³ Süyûtî'nin derlediği kısa hadisleri ihtiva eden eser. Daha geniş bilgi için bk. Mücteba Uğur, "el-Câmiu's-Sağîr", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, VII/113-114.

¹⁴⁴ Metinde geçen "بحدرکه" ifadesindeki "ي" harfi baskı nedeniyle yanlışlıkla "ب" harfi olarak basılmış olmalıdır. Metni Osmanlıca aslından okuyacak olan kişilerin risâleleri karşılaştırarak okumaları kavramları ve metni daha iyi anlamaları açısından önemlidir.

¹⁴⁵ el-Münâvî, Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *et-Teysir bi-şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr*, Mektebetü'l-İmam eş-Şâfiî, Riyad 1408/1988, II/446.

¹⁴⁶ Metinde "Cenâb-ı Hasan" ifadesi geçmektedir. Bu ifadeyi "Hazret-i Hasan" şeklinde tercüme etmeyi daha uygun bulduk.

¹⁴⁷ Doğrusu "جد" olan ifade, metindeki yazım ya da baskı hatası nedeniyle "جيد" olarak ifade edilmektedir.

¹⁴⁸ en-Nisâbü'rî, İbrahim İbnü'l-Münziri en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, Nşr: Sağîr Ahmed el-Ensârî Ebu Hammad, Mektebetü Mekketi's-Sekâfiyye, Ra'sü'l-Hîme, Birleşik Arap Emirlikleri 1425/2004, III/419; İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüküddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nisâbü'rî, *Nihayeti'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*,

çocuğun damağına sürülür ve mümkünse -çocuğa- yedirilir. Eğer -hurma- bulunmaz ise tatlı cinsinden herhangi bir şey ile -çocuğun ağızını- açmak en güzelidir.

2.1.3. Hz. Peygamber'in Yeni Doğan Çocuklara Yapmış Olduğu Dualar (s. 5-6)

Hz. Peygamber (s.a.v) efendimiz hazretlerinin mübarek huzur-u şerîflerine henüz dünyaya yeni gelmiş bir çocuk getirildiğinde -çocuğa- nazar buyurdıklarını (baktığını) ve {أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ} "Şu yaşlı halimde bana İsmâil'i ve İshâk'ı bağışlayan Allah'a hamd olsun. Şüphesiz ki benim Rabbim, duaları işitip kabul edendir."¹⁴⁹ -duasını- ettiğini, *Mürşidü'l-Müte'ehhilîn*¹⁵⁰ adlı eserinde Kutbü'r-Rabbânî İznîkîzâde¹⁵¹ ifade etmiştir.

*Şir'atü'l-İslâm*¹⁵² adlı eserin şerhinde -ifade edildiğine göre- Hz. Peygamber (s.a.v)'in de etmiş oldukları şu dua ile çocuğun doğumu tebrik edilir:

{اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ بَرًّا وَأَنْبِيَّهُ فِي الْإِسْلَامِ نَبَاتًا حَسَنًا}

"Allah'ım onu iyilik kıl ve onu İslam için güzel bir bitki olarak yetiştir."¹⁵³

Bu duanın anlamı Allah'tan (c.c), doğan çocuğu şer'î şerîfe, zamanın sultanına ve sultanın buyruğına, ana-babasına ve itaat etmesi gereken her kim varsa onlara itaatli eylemesini; zorba, kötü, nankör ve isyankâr kılmamasını; İslam'da -bu çocuğun- gelişini bereketli kılıp kendisinin güzel ahlak sahibi, güzel yaratılışlı/huyly, dilinin de fasîh (açık) ve belîğ (anamlı) olmasını istemektir.

Dârü'l-Minhâc, Cidde 1428/2007, XVIII/205; Yine Cumhur-u Fukahâ'ya göre sünnet olan yedinci gün isim koymaktır. Hanefilere göre ise sünnet değil mübâhtır. bk. el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye, <https://shamela.ws/book/11430>.

¹⁴⁹ İbrahim: 14/39.

¹⁵⁰ Kutbüddinzâde İznîkî'nin düğün ve nikahın adabı, karı kocanın birbirine karşı hakları gibi konuları ele aldığı eseridir. Birçok nüshası bulunan eser bazı nüshalarda *Mürşidü'l-Müte'ehhil* şeklinde geçmektedir. bk. Reşat Öngören, "Kutbüddinzâde İznîkî", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2002, XXVI/489-490.

¹⁵¹ Osmanlı âlimi ve mutasavvıfidir. Asıl adı Kutbüddinzâde İznîkî olup Molla Fenârî'nin öğrencisidir. bk. Reşat Öngören, "Kutbüddinzâde İznîkî", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2002, XXVI/489-490.

¹⁵² Hanefî fakîhi İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir (ö. 573/1177)'in, Osmanlı âlimleri arasında çokça rağbet gören *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı ilmihal ve ahlak kitabıdır. bk. Cici, 210-211.

¹⁵³ ed-Deylemi, Ebû Mansûr Şehredâr b. Şirûye b. Şehredâr ed-Deylemi, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, (Nşr.: Saîd b. Besyûni Zağlul), Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1406/1986, I/504 (No. 2061). Yukarıda belirtilen hadis harekeleme itibarıyla yanlışlık arz etmektedir. Doğrusu "اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ بَرًّا وَأَنْبِيَّهُ فِي الْإِسْلَامِ" şeklindedir. Aynı hadis, ilk bölümde incelemiş olduğumuz *Hukuk-u Veled* adlı risalede de geçmekte olup orada da yanlış ifade edilmiştir.

2.1.4. Akîka Kurbanı Ne Zaman Kesilir (s. 6-7)

Çocuğun doğumunun yedinci gününde akîka kurbanı kesilir. Zira eserde:

{الْعَقِيقَةُ فِي يَوْمِ السَّابِعِ حَقٌّ عَنِ الْعُلَامِ شَاتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ}

"Erkek çocuk için iki, kız çocuğu için bir koyunun doğumun yedinci gününde akîka kurbanı olarak kesilmesi haktır."¹⁵⁴ buyurulmuştur.

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, doğumun yedinci gününde erkek çocuk için iki, kız çocuğu için ise bir koyunun -akîka olarak- kesilmesi, doğan çocuğun hakkıdır, demektir.

Fakat fukahâ arasında on dördüncü ve yirmi birinci günlerde akîka kurbanının kesilmesinin daha uygun ve daha faziletli olduğu Kemâlüddin eş-Şîrvânî'nin¹⁵⁵ *Miftâhü's-Saâde*¹⁵⁶ adlı eserinde sıhhat derecesinde zikredilmiştir. Nitekim Büreyde'den (r.anh) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şerîfte şöyle buyurmuştur:

{الْعَقِيقَةُ تُدْبِحُ لِسَبْعٍ أَوْ الْأَرْبَعَةِ عَشَرَ أَوْ لِإِحْدَى وَعِشْرِينَ}

"Akîka kurbanı, çocuğun doğumunun yedi, on dört veya yirmi birinci -gününde- kesilir."¹⁵⁷

Şayet zaruret söz konusu olur ise ertelenebilir. Zira insanlığın sevinç kaynağı Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin peygamberlikle şereflendikten sonra kendi nefis-i tayyibeleri (tertemiz nefisleri) için akîka kurbanı kestirdiği Araplar arasında meşhur olup *Şir'atü'l-İslâm*¹⁵⁸ şârihi Seyyid Alizâde Şeyh Yâ'kub¹⁵⁹ da ve *Şerh-u*

¹⁵⁴ en-Nisâbü'rî, *el-İsrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/416 ve 419; İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/205; ez-Zehabî, *Tenkîhu't-Tahkîk fî Ehâdîsi't-Ta'lik*, II/66 (No. 454).

¹⁵⁵ Tam adı İbrahim b. Muhammed Ekmeleddin ez-Zührî eş-Şîrvânî'dir. Fakih ve muhaddistir. bk. el-Huseynî, Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Ali b. Muhammed Murâd el-Huseynî, *Selkû'd-Dürer fî E'yâni'l-Karni's-Sânî Aşer*; Dâru İbn Hazm, Beyrut 1408/1988, IV/239-240.

¹⁵⁶ İbrahim b. Muhammed Ekmeleddin ez-Zührî eş-Şîrvânî eseridir.

¹⁵⁷ ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, III/83 (No. 4232).

¹⁵⁸ Seyyid Alizâde (ö.931/1525)'nin *Mefâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eseridir. Hakikat Kitabevi tarafından 2014 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. bk. Cici, 210-211.

¹⁵⁹ Seyyid Alizâde diye de anılan Ya'kub b. Seyyid Ali er-Rûmî el-Bursevî'dir. İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir'in *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı eserine yazmış olduğu *Mefâtihu'l-Cinân Şerhu Şir'atü'l-İslâm* adlı eserin sahibidir. bk. Cici, 210-211.

*Mesâbih*¹⁶⁰ adlı eserde geçtiği gibi siyer kitaplarında da ifade edilmiştir.¹⁶¹ Bununla birlikte bir kurban daha kestirdiği ve sevabını Muhammed ümmetine bağışladığı da rivayet edilmiştir.¹⁶² Böylelikle Muhammed ümmeti üzerine bu iki vecih (yol) ile kurban ibadeti meşru‘ (hukukî) olmaktadır.

2.1.5. Akîka Kurbanı Kesmenin Hükümü (s. 7)

Akîka kurbanının kesilmesi Hanefî imamlarına göre müstehab¹⁶³, Şâfiî imamlarına göre sünnet¹⁶⁴ ve Hanbelî imamlarına göre vaciptir.¹⁶⁵

el-Câmiu’s-Sağîr’de ve Tahavî¹⁶⁶ şerhinde, akîka kurbanı kesmek vacip veya sünnet değildir. -Kişi- isterse keser, isterse terk eder. Zira, Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin, bir kimsenin dünyaya çocuğunun gelmesi sebebiyle bir ibadete muhabbet, meyl ve rağbet etmesi halinde erkek çocuk için iki ve kız çocuğu için ise bir koyunu akîka kurbanı -olarak- kessin buyurması, -o akîka kurbanının- vacip ve sünnet olmasını nefyeder.

Nebîlerin imamı Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimizin, ay parçası iki torunu yani Hz. İmam Hasan ve Hz. İmam Hüseyin (r.anhüma) ve onların ebeveynleri - Hz. Ali ve Hz. Fatıma (r.anhüma)- hazretlerinden, -onlar için- akîka kurbanı -

¹⁶⁰ Hanefî fakîhi İmamzâde’nin *Şir’atü’l-İslâm ilâ Dâri’s-Selâm* adlı ilmihal ve ahlak kitabının Seyyid Alizâde tarafından yazılan diğer bir şerhi ya da *Mefâtihu’l-Cinân* adlı eserin kendisi olmalıdır. bk. Cici, 210-211.

¹⁶¹ en-Nisâbüri, *el-İsrâf ale Mezâhibi’l-Ulemâ*, III/417.

¹⁶² el-Mâverdi, Ebü’l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi, *el-Hâvi’l-Kebir*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1419/1999, XV/97; İbn Ebi’l-İz, Ebü’l-Hasen Sadrüddîn Alî b. Alâiddîn b. Muhammed ed-Dımaşkî, *et-Tenbîh alâ Müşkilâti’l-Hidâye*, Mektebetü’r-Rüşd, Suudi Arabistan 1424/2003, V/766.

¹⁶³ el-Kudûri, Ebu’l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Bağdâdi el-Kudûri, *et-Tecrid*, Dâru’s-Selâm, Kahire 1427/2006, XII/6356 (Ms. 1547); İmâmü’l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü’l-Matlab fi Dirâyeti’l-Mezheb*, XVIII/205; Hânî Sâ’î, Muhammed Ne’im Muhammed Hânî Sâ’î, *Mevsû’atü Mesâil’i-Cumhûri fi’l-Fıkhi’l-İslâmî*, Dâru’s-Selâm, Mısır 1468/2007, I/407 (No. 786). Dipnot olarak verdiğimiz eserin 786 numaralı hadisinde İmam Âzâm Ebû Hanîfe’nin, akika kurbanının vacip ya da sünnet olmadığını bilakis bidat olduğunu ifade ettiği belirtilmektedir.

¹⁶⁴ el-Kudûri, *et-Tecrid*, XII/6356 (Ms. 1547); Hânî Sâ’î, *Mevsû’atü Mesâil’i-Cumhûri fi’l-Fıkhi’l-İslâmî*, I/408 (No. 786).

¹⁶⁵ Konu ile alakalı fukahânın önde gelenlerinin görüşleri için bk. en-Nisâbüri, *el-İsrâf ale Mezâhibi’l-Ulemâ*, III/416-418; Hânî Sâ’î, *Mevsû’atü Mesâil’i-Cumhûri fi’l-Fıkhi’l-İslâmî*, I/408 (No. 786).

¹⁶⁶ Tam adı Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî (ö. 321/933)’dir. Hanefî fakîhi ve muhaddistir. bk. Davut İltaş, "Tahâvî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX/388-389.

kesmelerini- buyurması, caizliğine delalet eder.¹⁶⁷ Caizliği hususunda kimsenin ihtilafı yoktur.¹⁶⁸

2.1.6. Kurban İbadetinin Konusu Olan Hayvanlar ve Özellikleri (s. 7-9)

Kurban ibadetinin, deve, sığır, koyun ve keçiden ve bunların erkek ve dişi cinslerinden yapılması caizdir.¹⁶⁹ Kerbelâ şehîdi, Hz. İmamü'l-Hümâm -Hz. Hüseyin-(r.anh) efendimizin doğumu üzerine, efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v), bir şât yani dişi koyunu akîka kurbanı olarak kesip borcunu eda etmiştir.¹⁷⁰

Fakat horozdan ve diğer kanatlı hayvanlardan kurban kesilmesine izin vermemesi ve bir rivayetinde de geçtiği üzere fakirlerin kurban niyetiyle horoz ve tavuk kesmelerinin Mecusî fiili olduğunu bildirmeleri sebebiyle kanatlı hayvanların kurban niyetiyle kesilmesinin mekruh¹⁷¹ olduğu ifade edilmektedir.

Akîka olarak kesilecek kurban, bayram günü kesilecek kurban gibidir. Yani Kurban Bayramı'nda kesilmesi câiz olan hayvanlar, akîka kurbanında da câiz olur.¹⁷²

*Dürrü'l-Muhtar*¹⁷³da beyan edildiği üzere kurban için şer'an belirli olan yaş - sınırı- deve -için- beş, öküz ve camış/sığır -için- iki, keçi ve koyun -için- ise bir olmalıdır.¹⁷⁴ Bir yaşındaki koyunlarla birlikte olduğunda yaşı fark edilemeyen altı aylık kuyruklu kuzunun da kurban edilmesi câizdir. Zira Rasûl-ü Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{ضَحُّوا بِالتَّنَائِيَا إِلَّا أَنْ يُعَسَّرَ عَلَى أَحَدِكُمْ فَلْيُذْبِحِ الْجَدْعَ مِنَ الضَّأْنِ}

¹⁶⁷ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/417; el-Lahmî, Ali b. Muhammed er-Rubî' Ebu'l-Hasen el-Lahmî, *et-Tefsira*, Vizeratü'l-Evkâf ve Ş-Şuûnü'l-İslâmiyye, Katar 1432/2011, IV/585.

¹⁶⁸ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/417.

¹⁶⁹ Hânî Sâ'î, *Mevsû'atü Mesâil'i-Cumhûri fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, I/407 (No. 784).

¹⁷⁰ el-Lahmî, *et-Tefsira*, IV/585.

¹⁷¹ Kaynaklarda horoz ve tavuk gibi kanatlı hayvanların kurban olarak kesilmesinin caiz olmadığı sadece Kurban Bayramı'nda kesilecek olan hayvanlardan kurban olacağı belirtilmektedir. bk. en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-İzâh fi Menâsiki'l-Hac*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1414/1994, 489; Alâüddin el-Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Haskefî ed-Dımaşkı, *Dürrü'l-Muhtar*, Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut 1423/2002, 545.

¹⁷² en-Nevevî, *el-İzâh fi Menâsiki'l-Hac*, 489. Farklı bir değerlendirme için bk. en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/416; Alâüddin el-Haskefî, *Dürrü'l-Muhtar*, 545.

¹⁷³ Muhammed b. Abdullah et-Timurtaşî'nin Hanefî fıkhına dair kaleme aldığı Tenvîrü'l-Ebsâr adlı esere Alâeddin el-Haskefî'nin yazmış olduğu şerhtir. bk. Ahmet Özel, "İbn Âbidîn, Muhammed Emîn", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1999, XIX/292-293.

¹⁷⁴ Alâüddin el-Haskefî, *Dürrü'l-Muhtar*, 546.

"İki yaşının içinde olan -koyunu- kurban kesin. -Bu durum- sizden birine zor gelirse -yaşı itibariyle- koyundan ayırt edilemeyen kuzuyu kurban kesebilir."¹⁷⁵

Zikri geçen yaşların üzerinde olanların kurban kesilmesi câizdir. Yaşları daha aşağıda olanların kurban kesilmesi ise câiz değildir.¹⁷⁶

"Cez'a" altı aylık koyuna, "Dâ'n" ise kuyruklu koyuna denir.¹⁷⁷

*Cevherü't-Tîre*¹⁷⁸'de açıklandığı üzere yaratılıştan boynuzsuz, testisleri çıkarılıp alınmış¹⁷⁹, deli, kulağı küçük ve semiz olan deve, sığır ve keçi kurban olur.¹⁸⁰

Âmâ veya tek gözlü olan veya zayıf/cılız olup kemiğinde ilik kalmayan veya topal olup kurban kesileceği yere gitmeye gücü yetmeyen veya apaçık bir şekilde hasta olduğu belli olan, -yine- eli ve ayağı kesik olan veya kulağının veya kuyruğunun veyahut gözü ve burnunun üçte birinden fazlası olmayan, -yine- ağzında kesinlikle diş bulunmayan hayvanların kurban edilmesi câiz değildir.¹⁸¹

Aynı şekilde *Dürrü'l-Muhtar*'da ifade edildiği üzere yaratılıştan kulaksız veya kuyruksuz veya burnu kesilmiş veya memelerinin başları kesilmiş veyahut kurumuş olan ve insan pisliği¹⁸² yiyip başka bir şey yemeyen deve, sığır, koyun ve keçinin kurban olarak kesilmesi câiz ve sahih olmaz.¹⁸³ Ammâ, yalnız cinsel organı kırık olan hayvanın kurban edilmesi câizdir.

Dürrü'l-Muhtar'da rivayet edildiği üzere kurbanlık koyun kesilmek -kurban edilmek- için yatırılıp ayakları bağlandıktan sonra ızdırabından ayağının kırılması veya

¹⁷⁵ Bedrüddîn el-Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut 1420/2000, XII/46; Alâüddin el-Haskefî, *Dürrü'l-Muhtâr*, 546.

¹⁷⁶ Kurban kesilecek hayvanların yaşları için bk. 159. Dipnot.

¹⁷⁷ Her iki kelimenin de Arapça aslı 160. dipnotta yer alan hadiste bulunmaktadır.

¹⁷⁸ Zikri geçen eser muhtemelen basım veya yazım hatası sonucu *Cevherü't-Tîre* şeklinde yazılmıştır. Biz böyle bir kitaba ulaşamadık. Ancak müellifin işaret ettiği bu eser, muhtemelen Kudûri'nin (ö. 428/1037) fıkha dair kaleme aldığı *el-Muhtasar* adlı eserine Ebû Bekir el-Haddâd (ö. 800/1397) tarafından yazılan *el-Cevherü'n-Neyyîre* adlı şerh olmalıdır.

¹⁷⁹ İğdiş edilmiş.

¹⁸⁰ Ebû Bekir el-Haddâd, Radıyyüddîn Ebû Bekir b. Alî Muhammed el-Haddâd, *el-Cevherü'n-Neyyîre*, el-Matbaatü'l-Hayriyye, Mısır 1322/1904, II/189.

¹⁸¹ Ebû Bekir el-Haddâd, *el-Cevherü'n-Neyyîre*, II/189.

¹⁸² Metinde geçen "insan necisi" ifadesi ulaşabildiğimiz kadarıyla *Dürrü'l-Muhtâr*'da geçmemektedir. *Dürrü'l-Muhtâr*'da "كلالة" şeklinde geçen ifadeyi, el-Haddâd "عذرة" şeklinde şerh etmiştir ki her ikisi de dışkı anlamına gelmektedir. bk. Alâüddin el-Haskefî, *Dürrü'l-Muhtâr*, 547.

¹⁸³ Alâüddin el-Haskefî, *Dürrü'l-Muhtâr*, 547.

gözünün kör olması gibi kendisinde -kurban- kesilmesine engel olan bir ayıp söz konusu olursa, kurban edilmesi câiz ve sahih olur.¹⁸⁴

2.1.7. Kurban Keserken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar (s. 9-10)

Kurban edilmesi için hayvanı yatırmadan önce, bıçağı bileyip keskin hale getirmek menduptur.¹⁸⁵ Bıçağın büyük ve keskin olması, dört damarları kesip bu damarlar ile yetinilmesi ve başın -gövdeden tamamen- ayırılmaması müstehabtır.¹⁸⁶

Hayvanı yatırdıktan sonra bıçak bilemek veyahut hayvanı bacağından tutup sürüklemek, kesim esnasında kibleye yönelmeyi terk etmek, bıçağı pis etmek anlamına geldiğinden kesimi şiddetli bir şekilde yapıp beyaz damardan¹⁸⁷ kan akıtmak, ızdırabı dinmeksizin -hayvanın derisini- yüzmek, beyan olunduğu üzere başını gövdesinden ayırmak ve hayvanı önce ensesinden kesip daha sonra hala hayatta iken atar damarını kesmek mekruhtur.¹⁸⁸ Ammâ, atar damarı kesmeden önce -hayvan- helak olursa (yani ölürse) haram olur. Meyyite (leş) hükmünde olacağından yenilmez.¹⁸⁹

-Hayvanı- kesileceği yere ta'zim (saygı çerçevesinde) ile götürmek müstehabtır. Devenin dışındaki -hayvanları- yatırıp ayaklarını bağlamak sünnettir.¹⁹⁰ Sığırın dışısının ve diğerlerinin ise erkeklerinin eti daha iyidir.¹⁹¹

İbn-i Âbidîn¹⁹², de -ifade edildiği üzere- semiz olup eti güzel olandan kurban kesmek, kabule ve sevaba daha şayandır. Gözleri, karnı, ayakları ve göğsü kara olan koyunun -kurban kesilmesi- memduh ve daha faziletlidir.¹⁹³

¹⁸⁴ et-Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacri el-Mısrî et-Tahâvî, *Muhtasaru İhtilâfi'l-Ulemâ*, Nşr: Abdullah Nezir Ahmed, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1417/1997, III/226; el-Kudûrî, *et-Tecrid*, XII/6352 (Ms. 1545).

¹⁸⁵ Ziyâüddîn el-Cündî, Ziyâüddîn Ebü'l-Mevedde (Ebü's-Safâ, Ebü'z-Ziyâ) Halil b. İshak b. Musâ el-Cündî, *et-Tavzih fi Şerh-i Muhtasar-i İbni'l-Hâcib*, Merkez-ü Necibiyye li'l-Mahtûta ve Hizmeti't-Turâs, 1429/2008, III/235.

¹⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XV/87-89.

¹⁸⁷ Atar damar kastedilmektedir.

¹⁸⁸ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XV/99; et-Taberî, Ebü'l-Mehâsin Fahrülislâm Abdülvâhid b. İsmail b. Ahmed er-Rûyânî et-Taberî, *Bahru'l-Mezheb fi Fûrû'i Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1430/2009, IV/196.

¹⁸⁹ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XV/99; et-Taberî, *Bahru'l-Mezheb fi Fûrû'i Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, IV/196.

¹⁹⁰ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XV/89.

¹⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bk. et-Taberî, *Bahru'l-Mezheb fi Fûrû'i Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, IV/42.

¹⁹² Tam adı Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî (ö. 1252/1836) olan İbn Âbidîn, son dönem Hanefî fakihlerinin önde gelenlerindedir. Metinde İbn Âbidîn'e yapılan atf onun *Reddû'l-Muhtâr* adlı eserine olmalıdır ki bu eser, Timurtaşî (ö. 1004/1596)'nin Hanefî fikhına dair kaleme

2.1.8. Kız ve Oğlan Çocuğa Kesilecek Akîka'nın Sayısı ve Zaman Aşımı Meselesi (s. 10-11)

Doğan çocuk eğer kız çocuğu ise akîkası birdir. Zira bazı şer'î hükümlerde, kadın erkeğin yarısı kadar hak sahibidir. Miras ve şehadet hususları böyledir. *Hısnü'l-Hasîn*¹⁹⁴şerhinde, Ali el-Kârî¹⁹⁵, oğlan için iki ve kız için bir erkek koyun (koç) kurban edilmesi müstehabtır,¹⁹⁶ demiştir. Yine o, oğlan ve kız çocuğuna akîka kurbanı kesilmemesi ve -onların- buluğa ermeden vefat etmeleri halinde bazı ulemâya göre -o çocukların- ebeveynlerine şefaathetmeyeceklerini, ifade etmiştir.¹⁹⁷ Zira akîka, çocuğun babası üzerinde olan hakkındandır. Nitekim *Hukuk-u Veled*¹⁹⁸ adlı naçiz risâlemizde dahî beyan olunmuştur.

-Bir kimse- kendi babası tarafından akîka kurbanının kesilmediğini bilse hayatta olduğu müddetçe, yüz yaşını dahî görse, akîka kurbanı kesmelidir. Bu sûrette, hem babasını uhdesinde (sorumluluğunda) alacağı olan akîka hakkından kurtarmış olur, hem de var olma nimetine şükreden -birisi- olmuş olur.

Bazı zevât-ı kiram, her ne kadar akîka kurbanının kesilmesini -kişinin- hayatına tahsis etmiş olsalar da ümit kapısı daima açık olduğundan, anne-babanın ahiret sevabını ümit etmek maksadıyla vefat eden çocuk için dahî kurban kesilmesine cevâz vermişlerdir. Nitekim ölü için kurban kesilip fukaraya tasadduk edilmesi ve sevabının

aldığı *Tenvîrü'l-Ebsâr* adlı esere Alâeddin el-Haskefî'nin *ed-Dürrü'l-Muhtâr* adıyla yazmış olduğu şerhin hâşiyesidir. bk. Ahmet Özel, 292-293.

¹⁹³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*; Matbaat-ü Mustafa el-Bâbî ve Evlâdühü, Mısır 1386/1966, VI/322.

¹⁹⁴ Kıraat ve hadis âlimi olan Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf el-Cezerî (ö. 833/1429)'nin hadis alanındaki önemli eseridir. Tam adı *el-Hısnü'l-Hasîn min Kelâmi Seyyidi'l-Mürselîn*'dir. bk. Tayyar Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1999, XX/551-557.

¹⁹⁵ Tam adı Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî (ö. 1014/1605)'dir. Tanınmış Hanefî fakîhi, muhaddis, müfessir ve kıraat âlimidir. Metinde kendisini nispet edilen *Hısnü'l-Hasîn* adlı eser, İbnü'l-Cezerî'ye ait olup Ali el-Kârî tarafından yapılan şerhinin adı *el-Hıznü's-Semîn*'dir. bk. Ahmet Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, II/403-405.

¹⁹⁶ Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *el-Hıznü's-Semîn li Hısnü'l-Hasîn*, 1434/2013, II/901, <https://shamela.ws/book/30621/893>.

¹⁹⁷ Ali el-Kârî, *el-Hıznü's-Semîn li Hısnü'l-Hasîn*, 1434/2013, II/901, <https://shamela.ws/book/30621/893>. İlgili bölümde, oğlan için iki; kız için bir koyun kurban edilmesinin müstehab olduğu ifade edilmiş olup şefaathet ile ilgili herhangi bir hususa yer verilmemiştir. Ebeveynlere şefaathet hususu ile alakalı ayrıntılı bilgi için bk. es-Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *Kütü'l-Mugtezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî*, Nşr: Nasır b. Muhammed b. Hamid el-Garîbî, (Doktora), Cemiatü Ümmü'l Kura Külliyyetü'd-Da've ve Usûlü'd-Din, Mekketü'l-Mükerrreme 1424/2003, I/400 (No. 1522)

¹⁹⁸ Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin çocuk hükümleri ile alakalı başka bir eseri olup araştırmamıza konu teşkil etmektedir.

ölüye hediye edilmesi uygulanan bir şeydir.¹⁹⁹ Oğlanın akîkası olan koyunların ikisi de yaş, güzellik ve cüsse bakımından beraber (birbirine denk) olmalıdır.²⁰⁰

Kadınların en hayırlısı Hz. Aîşe (r.anha) rivayeti üzere bir hadis-i şerîfte Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

{عَنِ الْعُلَامِ شَاتَانِ مُكَافَأَتَانِ وَعَنْ الْجَارِيَةِ شَاةٌ}

"Erkek çocuk için birbirine denk iki koyun, kız çocuğu için ise bir koyun vardır."²⁰¹

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, oğlana yaş, güzellik ve birbirine denklik bakımından iki koyun; kıza ise bir koyun akîka kurbanı vardır, demektir.²⁰²

2.1.9. Akîka Günü Yapılması Tavsiye Edilen ve Yapılması Yasaklanan Fiiller (s. 11-12)

Çocuğun doğumunun yedinci günü başı tıraş edilir veyahut saçı kısaltılıp tartılarak ne kadar gelirse, o kadar altın veyahut gümüşün fukaraya sadaka olarak verilmesi en güzeldir.²⁰³ Zira Hz. İmam Hüseyin (r.anh) efendimizin doğumlarında, kadınların efendisi Hz. Fâtimatü'z-Zehra'ya (r.anha) böylece icra edilmesini/yapılmasını, ihsanı bol olan Hz. Peygamber (s.a.v) efendimizin emir buyurdukları sahih rivayetlerde geçmektedir.²⁰⁴

Selef-i Sâlihîn'den bazıları, akîka günü -çocuğun- hitânını (sünnetini) dahi icra ettiler.²⁰⁵

Bir çocuk sünnetli doğarsa onunla teberrük olunur. Zira peygamber efendilerimizden bazıları sünnetli olarak dünyaya gelmişlerdir. Sadece Hz. İbrahim

¹⁹⁹ Hem akîka kurbanının hem de herhangi bir niyetle kesilen kurbanın kesildikten sonra tasadduk edilebilmesi söz konusudur. bk. İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/206.

²⁰⁰ İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/205.

²⁰¹ İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/206.

²⁰² en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/415.

²⁰³ en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/418; İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fî Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/205; İbn Kudâme el-Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğnî*, Daru Âlemi'l-Kütübi li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad 1417/1997, XIII/397.

²⁰⁴ en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/418.

²⁰⁵ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/433.

Halîlullah'ın (a.s), seksen yaşında iken kendisini sünnet ettiği rivayet edilmiştir.²⁰⁶ Nitekim *Ta'rifü'l-Hitân*²⁰⁷ adlı naçiz risâlemizde beyan olunmuştur.

İmam Vâkidi²⁰⁸'nin rivayet ettiği üzere, iki cihan tahtının sultanı, her iki âlemin yüce burhânı ve iki yıldızın²⁰⁹ efendisi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimiz -bir hadis-i şerîfte-, "Cahiliye döneminde akîka kanı çocuğun başına sürülürdü. Sakın ha, siz böyle etmeyiniz! O, akîkanın kanını temiz bir yere -akıtınız- bırakınız."²¹⁰ diye emir buyurmuşlardır.

2.1.10. Akîka Etinin Durumu ve Kurban Kesilirken Yapılan Dualar (s. 12-13)

O, akîka kurbanının fazlalıklarını²¹¹ dahî bir çukura koyup gömsünler ve mümkün olduğu kadar, uğur getirmesi için kemiklerini kırmayıp eklemlerinden ayırırlar.²¹² Bir bütün olarak kazanın içinde pişirip etini ayırarak fukaraya dağıtırlar veyahut yedirsiner. Kemiklerini bir araya getirip temiz bir yere gömsünler. Çocuğun ebesi olan kadına dahî, bundan (etten), mümkün ise pişirilmiş haliyle bir miktar versinler.

Akîka kurbanının kesildiği esnada, bu duayı (kıraat etsinler) okusunlar. Zira duanın okunması, müstehab olarak görülmüştür.

Eğer akîka, kendisi için ise:

{اللَّهُمَّ هَذِهِ عَقِيْقَتِي دَمَهَا بِدَمِي وَ لَحْمَهَا بِلَحْمِي²¹³ وَ عَظْمُهَا بِعَظْمِي وَ جِلْدُهَا بِجِلْدِي
وَ شَعْرُهَا بِشَعْرِي. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا فِدَاءً لِي مِنَ النَّارِ}

²⁰⁶ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423.

²⁰⁷ Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin çocuk hükümleri ile alakalı bir başka risâlesi olup konumuz kapsamında yer almaktadır. Bir sonraki bölümde incelenecek olan eserdir.

²⁰⁸ Tam adı Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî (ö. 207/823)'dir. Meşhur "Megâzi" adlı eserin müllifi, İslam tarihçisi, muhaddis ve kadıdır. bk. Mustafa Fayda, "Vâkîdî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2012, XXXXII/471-475.

²⁰⁹ İki yıldızdan kasıt Hz. Peygamber'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olmalıdır.

²¹⁰ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/418-419; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî (el-Kurtubî), *et-Temhid limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meanî ve'l-Esânîd*, Thk: Mustafa b. Ahmed el-Ulvî, Vizeratü Umûmi'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Fas 1387/1967, IV/318; İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/205.

²¹¹ Fazlalıktan maksat hayvanın işkembe vb. kullanılmayan ve dinen pis olan artıkları olmalıdır.

²¹² İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayetü'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*, XVIII/206.

²¹³ Yukarıda "بِلَحْمِي" olarak belirttiğimiz ifade metnin aslında "بِاللَحْمِي" şeklinde hem elif lam takısı ile gelmiş olup hem de muzafun ileyh olarak iyelik belirtmektedir ki bu gerek mana gerek Arapça gramer açısından yanlıştır. Kelimenin anlam ve gramer itibarıyla doğru kullanımı bizim yukarıda ifade ettiğimiz şekliyledir.

"Allah'ım, bu akîka kurbanımdır. Onun kanını kanım, etini etim, kemiğini kemiğim, derisini derim ve saçını saçım eyle. Allah'ım onu, benim için ateşten kefarete -vesilesi- kıl."²¹⁴ "Bismillâh-i Allah-ü Ekber"²¹⁵ deyip kessin.

Eğer akîka, erkek olan başka bir kişi için ise:

{اللَّهُمَّ هَذِهِ عَقِيْقَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ دَمُهَا بِدَمِي وَ لَحْمُهَا بِلَحْمِي²¹⁶ وَ عَظْمُهَا بِعَظْمِي وَ جِلْدُهَا بِجِلْدِي وَ شَعْرُهَا بِشَعْرِي. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا فِدَاءً لِي مِنَ النَّارِ}

"Allah'ım, bu filan oğlu filanın akîka kurbanıdır. Kanını onun kanı, etini onun eti, kemiğini onun kemiği, derisini onun derisi ve saçını onun saçı eyle. Allah'ım onu -akîka kurbanını-, onun için ateşten kefarete -vesilesi- kıl."

Eğer kadın için olursa zamir müennes olarak okunur:

{اللَّهُمَّ هَذِهِ عَقِيْقَةُ فُلَانِ بِنْتِ فُلَانٍ دَمُهَا بِدَمِي وَ لَحْمُهَا بِلَحْمِي²¹⁷ وَ عَظْمُهَا بِعَظْمِي وَ جِلْدُهَا بِجِلْدِي وَ شَعْرُهَا بِشَعْرِي. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا فِدَاءً لِي مِنَ النَّارِ}

"Allah'ım, bu filan kızı filanın akîka kurbanıdır. Kanını onun kanı, etini onun eti, kemiğini onun kemiği, derisini onun derisi ve saçını onun saçı eyle. Allah'ım onu -akîka kurbanını-, ateşten kefarete -vesilesi- kıl."²¹⁸

Manası, Yarabbi, bu kurban filan oğlu filanın akîka kurbanıdır. Organlarından her bir organına bu akîkanın her bir parçasını bedel edip karşılığında cehennemden kurtuluş -vesilesi- kılıp ondan fidyesini kabul eyle, demektir.

Hısnü'l-Hasîn'de "Bismillâh-i Allah-ü Ekber", şu akîka, filan oğlu filanın veyahut -filan- kızı filanıdır deyip diğer kurbanlar gibi "Besmele" söylesin diye açıkça ifade edilmiştir.²¹⁹

²¹⁴ Ebû Bekir el-Haddâd, Radiyyüddîn Ebû Bekr b. Alî b. Muhammed el-Haddâd, *Keşfü't-Tenzil fi Tahkiki'l-Mebâhis ve 'l-Te'vil*, Dâru'l-Kitâbi's-Sekâfiyyi, İrbid/Ürdün 1429/2008, III/113.

²¹⁵ Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye*, XI/549.

²¹⁶ 213 nolu dipnotta zikri geçen husus burada da aynen söz konusudur.

²¹⁷ 213 nolu dipnotta zikri geçen husus burada da aynen söz konusudur.

²¹⁸ Bu duada diğer iki duanın aksine zamir kullanılmamıştır. Yani "لها" şeklinde bir zamir, kadına döndürülmemiştir.

²¹⁹ Ali el-Kârî, *el-Hurzü's-Semîn li Hısnü'l-Hasîn*, 1434/2013, II/986, <https://shameela.ws/book/30621/978>.

2.1.11. Kurban Kesilirken Besmele Nasıl Çekilmelidir (s. 13)

Besmelenin kalan yarısı terk edilir ki, onlar "er-Rahmani'r-Rahîm" lafz-ı şerîfleridir. Rahmet -kelimesinden- türetilmiştir. Kesim zamanı ise rahmet zamanı değildir. Rahim ve Rahman ism-i şerîfleri bu durumlarda okunmaz. Kurban üzerine Allah'ın adını anarken "Vav" -harfi- olmaksızın Bismillâh-i Allahu Ekber denilmesi müstehabtır.²²⁰ Vav ile birlikte "Bismillâh-i Vallahu Ekber" denilmesi ise mekruhtur²²¹ diye *Netîcetü'l-Fetâvâ*²²²'da beyan edilmiş olduğundan, o şekilde okunması lazımdır.

2.1.12. Akîka Kurbanının Etinden Kimler Yiyebilir (s. 13-14)

Çocuklar, yedi günlükken ve hatta süt emerken -akîka kurbanının kesimini- icrâ ederler. Öyle ki kendileri için olan (kesilen) kurban etinden yemesinler. Zira o vakitlerde dahî et yemeye elverişli değildirler. Ve bundan da anlaşılacağı üzere, o kurbanın etinden akrabası olanlar yiyebilir. Takvâ babından şu kadarı vardır ki, çocuğun usûlü olan ebeveynleri ve dede ve ninelerinin tamamı aynı hükümde olduğundan -o etten yememeleri daha iyidir.²²³

İş bu açıklamayı güzelce anlayarak gaflet etmeyip akîka kurbanının -kesimini- icra etmek oldukça önemli ve gereklidir. Zira akîka kurbanı kesmenin ahiretçe faydasından başka dünya -hayatında- da -faydaları vardır-. Allah'ın (c.c) lütfu itibarıyla çocuğun afetlerden sâlim/emîn olmasına, iyi hal ve güzel²²⁴ ahlak sahibi olmasına vesiledir. Nitekim -yukarıda- açıklandı.

²²⁰ Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, XI/549.

²²¹ Vav harfi, besmeleyi bölerek bismelenin direk söylenmesi engellediği için vav harfi olmaksızın söylenmesi daha doğru görülmüştür. bk. Bedrüddin el-Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, XI/549. Yine Hz. Peygamber'in "Vav" harfi ile birlikte söylediği rivayet edilmiştir. bk. Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *el-Müsned*, Dâru'l-Müminîn li't-Türâs, Dımaşk 1404/1984, III/327.

²²² Klasik sistematige uygun olarak Şeyhülislâm Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin (ö. 1215/1800) fetvalarının, fetva emini Ahmed Efendi tarafından derlendiği kitaptır. bk. Saffet Köse, "Netîcetü'l-Fetâvâ", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII/26-27.

²²³ Akîka kurbanının etinden yemenin ebeveynler için bir sakıncasının olmadığı hususunda bk. en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/419-420 ve 424.

²²⁴ Asıl metinde fetânet kelimesi geçmekle birlikte anlam bütünlüğünü korumak açısından güzel kelimesi tercih edilmiştir.

2.1.13. Kurban İbadeti Neye Dayanmaktadır (s. 14-15)

Mesela, Kurban Bayramı'nda -kesilen- kurbanın asıl/kaynak itibarıyla, Hz. İbrahim'den (a.s) kaldığı herkesin malumudur. Şöyle ki, oğlu Hz. İsmail'i (a.s) Allah rızası için kurban etmek istediğinde "yüce koç" gelmiş ve Hz. İsmail'e (a.s) kefarete olmuştur. Eğer Hz. İbrahim (a.s) bilfiil Hz. İsmail'i (a.s) kurban etmiş olsaydı, her mümine çocuklarından birini kurban etmek vacip olurdu.²²⁵ Sıradan halkın bu manaya tahammülü olmadığından Allah (c.c) rahmet-i umumîsiyle -bunu- hafifletip onun bedeli olarak Kurban Bayramı'nı meşru' (hukukî) kılmıştır.

Bu vesileyle, kendi var olma nimetine şükreden, çocuğunun var olması nimetine de şükredip kurban kesmelidir. Zira iki sütte de menfaat, kendine aittir. Doğrusu, kendi kurban edilse veyahut çocuklarından birini kurban etse, hal nice olurdu!

2.1.14. Kurban İbadetinin Vücûbiyeti ve Kurban Etinin İnfak Edilmesi (s. 15)

Kurban da fazlalık, fazilet olmakla birlikte sıhhati, zengini ve fakiri kapsamaktadır. Fakat vücûbiyeti²²⁶ ancak nisâba²²⁷ sahip olan kimseye aittir. Eğer adak adarsa, edası gerekli olur. Nitekim fitır sadakası, fukaraya vacip değil iken, -o fukaranın- fitır sadakasını vermesi, sahih ve daha iyi olur.²²⁸

Akîka kurbanı, Kurban Bayramı'ndaki kurban gibidir. Herkes onun etinden yiyebilir. Yiyemeyecek olan kimseler ise, yukarıda beyan edilmiştir.²²⁹ Kurbanın etinden fukaraya infak etmekte çokça sevap vardır. Fâni âlem ise, sevap kazanma yeridir. Hatta:

{الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ}

"Dünya ahiretin tarlasıdır."²³⁰ denilmiştir.

²²⁵ Yapılan kıyas bir yorumdan ibaret olup bağlayıcı değildir. Zira bir şeye vacip diyebilmek için subûtu ve delâleti kat'î bir delil gereklidir. bk. Muhammad Abu al-Fath Bayanuni, "Hüküm", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1998, XVIII/466-468.

²²⁶ Vücûbiyeti hususunda farklı görüşler için bk. en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/403-404; İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, *Nihayeti'l-Matlab fi Dirâyeti'l-Mezheb*, 18/161-162.

²²⁷ Zekât yükümlülüğünde esas alınan zenginlik ölçüsü anlamında fıkıh terimidir. bk. Mehmet Erkal, "Nisab", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII/138-140.

²²⁸ ez-Zerkeşi, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed ez-Zerkeşi el-Mısırî, *Şerhu'z-Zerkeşi alâ Muhtasari'l-Hırakî*, Daru'l-Ubeykan, Riyad 1413/1993, II/547.

²²⁹ Yukarıda beyan edilen husus, şer'î bir emir değil, müellifin takva itibarıyla ifade ettiği bir yorumdan ibarettir. Akîka kurbanının eti hakkındaki hüküm, Kurban Bayramı'nda kesilen kurban gibidir. bk. Fahrettin Atar, "Akîka", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, II, 263-264.

Burada kazandığının sevabını, her şeyden önce kabirde bulacaksın. Zira kabir, ahiret yurdunun varılacak ilk yeridir. Nitekim:

{أَوَّلُ مَنْزِلٍ مِنْ مَنَازِلِ آخِرَةِ وَالْآخِرَةُ آخِرُ مَنْزِلٍ مِنْ مَنَازِلِ الدُّنْيَا}

"Kabir, ahiret yurdunun varılacak ilk yeridir. Ahirette, dünya yurdunun varılacak son yeridir."²³¹ buyrulmuştur.

Hakk Te'âlâ hazretleri, Cevâd²³² ve Vehhâb²³³'dir.

2.2. TA'RİFÜ'L-HİTÂN ADLI RİSÂLE'NİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Ta'rîfû'l-Hitân* adlı risâlesinin kapağında şu bilgilere yer vererek önce risâleye bir mukaddime yazıp sonrasında besmele ile konuyu açıklamıştır. Kapaakta;

"Maârif-i Umûmiyye Nezâreti'nin Hicrî 27 Muharrem 1318 ve Rûmî 13 Mayıs 1316 yılında 83 Numaralı Ruhsatnâmesi'yle İstanbul'da Cemâl Efendi Matbaâsı'nda Hicrî 1318/1900 yılında 16 sayfa olarak basılmıştır", yazmaktadır.²³⁴

2.2.1. Mukaddime (Giriş) (s. 2-4)

Yerin ve göğün yaratıcısı Cenâb-ı Hak; saltanatın zirvesi ve hilâfetin parlayan güneşi, âdil, şanlı peygamberin vekili, Osmanlı Hânedânı'nın dürrütü't-tâcî (hükümdarı), meydanların gâzisi, güçlü ve kudretli II. Abdülhamit Han efendimiz hazretlerini; ilelebet yüce hilâfet makamında örnek ve oturduğu yerde şerefli kılsın. Âmin.

²³⁰ Uydurma bir hadis olduğuna dair bk. Ali el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *el-Masnû' fî Ma'rîfeti'l-Hadîsi'l-Mevzû'*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1398/1978, 101.

²³¹ et-Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezid) et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî (el-Câmi'u's-Sahîh)*, Şeriketü Mektebetin ve Matbatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1395/1975, IV/553; el-Kaza'î, Ebû Abdilleh Muhammed b. Seleme b. Ca'fer b. Ali b. Hukmün el-Kaza'î el-Mısri, *Müsnedü's-Şehâb el-Kaza'î*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1407/1986, I/171. Müellif risâlede, ulaşabildiğimiz dipnotlarda yer alan hadise ek olarak hadisin ikinci kısmı olan "Ahirette, dünya yurdunun varılacak son yeridir." ifadesini eklemektedir. Zannımızca bunu *Hisni'l-Hasîn*'den iktibasla nakletmektedir. bk. Ali el-Kârî, *el-Hirzû's-Semîn li Hisni'l-Hasîn*, 1434/2013, I/516, <https://shamela.ws/book/30621/512>.

²³² Allah'ın sıfatlarından olup cömert, eli açık anlamlarına gelmektedir. bk. Devellioğlu, 154.

²³³ Allah'ın sıfatlarından olup çok hibe eden, fazlaca bağışlayan anlamlarına gelmektedir. bk. Devellioğlu, 1333.

²³⁴ Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi, *Ta'rîfû'l-Hitân*, Cemâl Efendi Matbaâsı, İstanbul 1318/1900.

Hükümranlığının şanına yakışır bir tarzda, tebaasının geneli hakkında bir baba şefkatiyle dolu olduğu, nice nice büyük eserlerle ortaya konulduğu gibi, bu defa da gözünün nuru, Osmanlıların övüncü, şanı yüce, bahtiyar (talihli) Osmanlı şehzâdesi (Abdurrahim) efendi hazretlerinin hayırla sünnet edilmeleri hususunda -ortaya konulmuştur.-

-Söz konusu olan bu tören/merasimin-, Hicrî 1317 senesinin Muharrem ayının yirmi altıncı ve Mâlî 315 senesinin mayıs ayının yirmi dördüncü pazartesi günü (seçilmiş vakit), belirlenmiş olan saat üçü yirmi geçe icra edilmesi, Allah'ın gölgesi (Padişah) hazretlerinin yüce buyruğundandır.

İşte bu sevinç dolu Padişah şöleninin -sebebi-, daha nice fakir bey ve ahalinin çocuklarını sünnet -hükümünde- olan sünnet etme (hitân) işinin, tayin ve tahsis edilen belli ve uygun vakitlerde yapılması içindir. Evliya çocuklarına dahî takım takım sofralar -kurup- ziyafet çekmek ve vermektir. Sünnetleri yapılan çocukların elbise ve Padişah hediyeleri ile sevindirilmesi ve ihsan edilmeleri -sebebiyle- gönderilen hediyeler, genel bir teşekkür olup iyilik ve ihsanları, sayısız merasimleri²³⁵ -burada- yazmak beyandan âzâde (berî) ve uzaktır.

İşte bu fevkalade sûret, tertip ve icra edilen yakın, bereketli Padişah şöleni için tahsis edilen münasip yerdeki (Haydar Paşa hastanesindeki) aciz hizmetli, Yusuf Nizameddin²³⁶'in çocukları dahî, zikri geçen günde evliya çocuklarıyla beraber sünnet edilecektir.

Elde ettiğim bitmek bilmeyen lütuflar ve velinimetin²³⁷ çokça ikramından dolayı daima hayır duada bulunduğum padişah hazretlerini devamlı bir sûrette anma ve teşekkürü tekrarlayarak sünnetin (hitân) mâhiyet, keyfiyet ve ahkâmını beyan hususunda İslam büyüklerinin bazı söz ve eserlerine dayanan doğru ve sağlam belgeleri genel faydaya sebep olması ve yaratılanlara yarar sağlaması maksadıyla, sünnet (hitân) meselelerinin kapsayıcı bir şekilde ihyâsına ve Hz. Peygamber'in "Sünnet-i

²³⁵ Metinde "külef" olarak geçen ifadenin zahmet, meşakkat vb. anlamları da vardır. Ancak biz merasim ifadesinin daha uygun olacağına kanaat getirdik. bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2017, 614.

²³⁶ Bu zât muhtemelen Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin oğludur. bk. Mehmet Ünal, "Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2020, EK-I/167.

²³⁷ II. Abdülhamit Han kastedilmektedir.

Seniyyesi"nin hakk sûretlerle edasına dair -olan bu işi- hoş bir Türkçe ile beyan ederek kaleme aldım.

Ta'rifu'l-Hitân adıyla anılıp yayılacak olan -bu iş/eser-, mütalaasına rağbet edecek olan (okuyacak olan) saygı değer kimselerin, söz konusu olan bu eserin bir araya getirilme ve yazıya geçirilmesi esnasında meydana gelecek olan hata ve kusurlarını af perdesi ile örteceklerini ümit ederek -bu konuda- bilgi sahibi olan kişilerin nazar-ı dikkatine sunulmuştur.

Kadıköy Mecidiye Dergâh-ı Şerîf-i Şeyhi

Bandırmalızâde es-Seyyid Ahmed Münib

2.2.2. Ta'rifu'l-Hitân (s. 5-6)

Rahman ve Rahim olan Allah'ın (c.c) adıyla.

Bizleri temiz şeriatın edebiyatı ile edeplendiren Allah'a (c.c) hamdolsun. Salat ve selam Allah-u Teâla'nın övgüye layık olan ahlakla süslediği Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v), âlinin (ailesinin) ve onun saf/temiz ahlakıyla ahlaklanan ashâbının üzerine olsun.

Bundan (Allah'a hamd ve rasûlüne salavattan) sonra²³⁸, sünnet olma (hitân), peygamberlerin eski sünnetinden (yolundan) ve doğru, temiz adetlerindedir ki şanı yüce²³⁹ olan peygamberler onu tercih etmişlerdir. Şeriatları dahî onun üzerine ittifak etmişlerdir. Çünkü temizliğe irtica eden ve sağlıklı alakalı olan bir şer'î emirdir.²⁴⁰ Faydaları ve yararları İslamî kitaplarda ayrıntılı olarak beyan edilmiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

{بُنِيَ الدِّينُ عَلَى النَّظَافَةِ}

²³⁸ Asıl metinde geçen "Emmâ ba'd" ibaresi, İslamî geleneğin bir tezahürü olarak Allah'a hamd ve rasûlüne salavattan sonra konuya geçiş için kullanılagelen bir ifadedir.

²³⁹ Metinde geçen "عَظَمَ" kelimesini metnin bütünlüğünü korumak adına şanı yüce şeklinde sadeleştirmeyi uygun gördük. Kelimenin asıl anlamı ise büyükler, ulular şeklindedir. Ancak burada Ulu'l-Azm peygamberler de kastedilmiş olabilir.

²⁴⁰ Hz. Peygamber bir hadislerinde beş hususun fitrattan olduğunu ifade etmiştir. Bu beş hususta temizlikle alakalı olup aralarında kişinin sünnet olması da vardır. bk. en-Nisâbü'rî, İbrahim İbnü'l-Münziri en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, Nşr: Sağır Ahmed el-Ensârî Ebu Hammad, Mektebetü Mekketi's-Sekâfiyye, Ra'sü'l-Hîme, Birleşik Arap Emirlikleri 1425/2004, III/423.

"Din temizlik üzerine inşa edilmiştir."²⁴¹

Yani İslam dini, temizlik üzerine bina edilmiştir. Temizlik o kadar önemlidir ki guslün (boy abdesti) ve abdestin farz olması buna delildir. O sünnet üzere, Enbiyâ-ı Kirâm ve Rasûl-ü İ'zâm hazretleri, doğuştan ve terk etmeksizin -sünnetin- icrasıyla meşhur olmuşlardır.²⁴²

Anadan doğma sünnetli olan büyük peygamber (salat ve selam peygamber efendimizin ve bütün peygamberlerin üzerine olsun) hazretleri hakkında ihtilaf edilmiştir. Allah'ın izniyle yeri geldiğinde beyan edilecektir.

2.2.3. Hitân Kelimesinin Tanımı (s. 6)

{ختن} Hâ'nın fetha, Tâ'nın sükûnu ile, bilinen organın²⁴³ fazlası olan deriyi kesmek manasında bir mastardır. {ختان}'nın sünnet manasında konulan bir isim olduğu kesmek manasında bir mastardır. {إِذَا التَّقَى الْخِتَانَانِ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ} "İki sünnet yeri buluşursa, gusül (boy abdesti) vacip olur."²⁴⁴ hadis-i şerîfinden anlaşılmıştır.²⁴⁵ Beyanı tatlı olan²⁴⁶ Arap dilinde o deriye {قُلْفَةٌ} "sünnet derisi"²⁴⁷ denir.

2.2.4. Sünnet Derisinin Kesilme Sınırları (s. 6)

Eğer bu sünnet derisinin tamamı kesilmeyip yarısından fazlası kesilirse sünnet emri yerine getirilmiş olur. O kalan parçaların tekrar kesilmesi gerekmez. Eğer yarısından azı kesilir ise sünnet edilmemiş sayılır. Yeniden sünnet olmaya muhtaçtır.

²⁴¹ el-Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *Mizânü'l-Amel*, Nşr: Sülayman Dünyâ, Dâru'l-Maârif, Kahire 1385/1965, 221.

²⁴² İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *es-Sîratü'n-Nübüvve mine'l-Bidâye ve'n-Nihâye*, Nşr: Mustafa Abdilvâhid, İsâ el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1395/1976, I/208-209; es-Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 12089).

²⁴³ Erkek cinsel organı.

²⁴⁴ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrahim el-Absî el-Kûfî, *el-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, Nşr: Kemâl Yûsuf el-Hût'un, Daru't-Tâc, Beyrut 1409/1989, I/84.

²⁴⁵ Burada iki sünnet yerinden anlaşılması gereken husus, erkek ve kadın cinsel organlarının cinsel münasebet itibarıyla birleşmesidir. Bu da gusül abdestini gerektirir.

²⁴⁶ Müellifin *Hukuk-u Veled* ve *Risâle-i Akîka* adlı diğer iki metnin aksine "عذب" kelimesi burada doğru yazılmıştır. Diğer iki metinde ise "عزب" şeklinde yazılmıştır.

²⁴⁷ bk. Devellioğlu, 338.

Eğer yarısı kesilip kalan yarısı kalıcı olarak kalırsa yine -sünnet için- yeterlidir. Bir daha kesmek gerekmez.

2.2.5. Hitânın Vücûbiyeti ve Ulemânın Bu Husustaki Görüşleri (s. 6-9)

İslam âlimlerinin çoğu yedi vecihle (sebeplere, yollar) -sünnetin- vücûbiyetini²⁴⁸ (gerekliliğini) ifade etmiş olup -bu hususta- İmam Şâfiî hazretlerine tâbi olmuşlardır.

İlk vecih olarak Cenâb-ı Hüdâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

{ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا}

"Sonra sana Hanîf (hakka yönelmiş) olan İbrahim'in dinine tabi ol! diye vahyettik."²⁴⁹

Bu ayet-i kerîmenin yüce manası, şânı yüce olan Allah'ın, Habîb-i Ekrem'ine tevhid hususunda ve ümmetini tevhide yumuşaklıkla davet etmesi hususunda ve herkesle anlayışı hasebince (ölçüsünce) ve -onlarla- delillerimizle güzel mücadelede -bulunması- hususunda ve daha sonra tebliğ hususlarında Hz. İbrahim'in dinine tabi ol diye vahyettik, demektir. Çünkü ilk defa sünnet olmakla emredilen Hz. İbrahim'dir (a.s.).²⁵⁰ -Bu ayet- hanîf ve sünnetli olmak sözü üzere tefsir edilmiştir. Bu tefsire göre, Hz. İbrahim'in (a.s.) ümmetinin bu ilâhi emre uyması (tabi olması), sünnetin vacip olmasını ifade eder.²⁵¹

İkinci vecih, Katade'nin (r.a) rivayeti üzere şöyle buyurulmasıdır:

{كَانَ يَأْمُرُ مَنْ أَسْلَمَ أَنْ يَحْتَنِينَ وَإِنْ كَانَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً}

²⁴⁸ İbn Kudâme el-Makdîsî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdîsî, *el-Muğni*, Daru Âlemi'l-Kütübi li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad 1417/1997, I/115. Başka bir rivayette hitânın (sünnet olmak) vacip değil sünnet olduğu ifade edilmiştir. bk. en-Nisâbü'rî, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423; el-Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1419/1999, XIII/430-431.

²⁴⁹ Nahl 16/123.

²⁵⁰ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/431; Ebû Hafis el-Ensârî, Ebû Hafis Sirâceddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî El-Mısırî, *el-İ'lâm bi Fevâ'idü 'Umdeti'l-Ahkâm*, Nşr: Abdülazîz b. Ahmed el-Müşeykîh, Dâru'l-Âsime li'n-Neşri ve't-Tevzi', Suudi Arabistan Krallığı 1417/1997, I/710.

²⁵¹ Hac 22/78. Ayette geçen "مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ" ifadesi "Babanız İbrahim'in dinine uyun!" şeklinde tefsir edilebilir ki bu da İbrahim ümmetinin söz konusu emre itaatini gerektirir.

"Hz. Peygamber (s.a.v), Müslüman olan kimse seksen yaşında da olsa sünnet olsun, diye emretti."²⁵²

-Bu hadis-i şerîfin- yüce manası, Habîb-i Ekrem ve Nebiyyi Muhterem efendimiz, İslam şerefi ile şereflenen kimseye sünnet olmasını emrederdi. Her ne kadar o mühtedinin²⁵³ yaşı seksen yaşına ulaşmış olsa da -bu böyledir-, demektir.

-Hz. Peygamber (s.a.v)'in- İslam şerefi ile şereflenen kimseye:

{أَلِقْ عَنْكَ شَعْرَ الْكُفْرِ وَأَخْتِنُ²⁵⁴}

"Kendinden küfrün saçını/kılını kaldır at ve sünnet ol!"²⁵⁵ diye emir buyurdıkları rivayet edilmiştir. Bu sûrette emir buyurmaları, sünnetin vacip olmasını gerektirir.

Üçüncü vecih, set-i avret²⁵⁶ farz ve -avret mahallinin- açılması haram iken buranın sünnet edilme yönüyle açılması, haramlığının ortadan kalkmasını ve sünnetin vacip olmasını gerektirir.²⁵⁷

Dördüncü vecih, her açıdan sağlıklı olan organı kesmek haramdır. Eğer sünnet vacip olmamış olsaydı -organdaki fazlalık- kesilmezdi.²⁵⁸

Beşinci vecih, sünnet edilmemiş haliyle sünnet derisinde idrar kalması, -organı- necis (pis) eder. Bu sûrette -kılınan- namaz fâsid olur.²⁵⁹

Altıncı vecih, cenâbetlik -halinden- temizlenmek için gusül abdestinin bedenini tamamını kapsamaması vaciptir. Eğer sünnet olmaz ise gusülsüzlük hali bâki kalır.²⁶⁰

²⁵² et-Taberânî, Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Nşr: Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1405/1984, XIX/14. Bu durumda olan birisinin sünnet olmasına gerek olmadığı ve ondan iskat ettiği hususunda bk. İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115-116.

²⁵³ İslam dinini kabul eden, hidayete erişen anlamlarına gelmektedir. bk. Devellioğlu, 836.

²⁵⁴ Yukarıda ifade edilen hadiste geçen "أَخْتِنُ" ifadesi gramer itibarıyla yanlıştır. Emir fiil çekiminde gelen bu ifadenin doğrusu "أَخْتِنُ" şeklinde olmalıdır.

²⁵⁵ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/431; el-Beyhâki, Ebû Bekr Ahmed b. El-Hüseyn b. Alî el-Beyhâki, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Merkezü Hicr li'l-Buhûs ve'd-Dirâseti'l-Arabiyye ve'l-İslemiyeye, Kahire 1432/2011, II/32; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 2131).

²⁵⁶ İslam hukuku açısından avret mahalli olarak bilinen (erkeklerde göbük deliği ile diz kapağının bulunduğu kısım; kadınlarda el, ayak ve yüz hariç bedeninin tamamının belli olmayacak şekilde örtünmesi) ayıp yerlerin kapanması anlamına gelir. bk. Devellioğlu, 1103.

²⁵⁷ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115.

²⁵⁸ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XIII/431.

²⁵⁹ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XIII/431. Namazın fâsid olması için gerekli sınır, idrarın miktarıyla alakalıdır. Bu da bir el ayasında fazla olmasıdır. Yani sadece sünnet derisinde bir miktar idrar kalması namazın geçersizliğine delil gösterilemez.

Yedinci vecih, sünnet (hitân), İslam şîârındandır. Yani İslam âleminin nişânelerindendir ki Müslüman ile gayr-i müslim onunla ayırt edilir. Şöyle ki sünnet olmayan ölümlerin içinde sünnetli bir ölü bulursa, -o kişi- yıkanır ve -cenaze- namazı kılınp Müslüman mezarlığına defnedilir.²⁶¹

İşte bu zikredilen yedi vecihle sünnetin vacip olduğunu ispat etmişlerdir. Şeyh Şemsü'l-Eimme el-Halvânî²⁶² hazretlerinin sünnet hususunda üç görüşü vardır. Bazı ulemâ sünnet olduğunu, bazı fukahâ vacip olduğunu ve bazı âlimler de farz olduğunu ifade etmiştir. Ancak zikri geçen bu üç görüşten doğru olanının, sünnet olduğu görüşü *el-Fetavâ 'z-Zahîriyye*²⁶³ 'de ifade edilmiştir.

Nitekim İmam-ı Âzam Nu'mân b. Sâbit²⁶⁴ (r. aleyh) hazretleri de bu babda (meselede) rivayet edilen hadis-i şerîfin zahirine göre hüküm vermiş ve sünnet olduğunu ifade etmiştir.²⁶⁵ Bu yönüyle, herhangi bir şekilde terk edilmez.

2.2.6. Anadan Doğma Sünnetli Çocuğun Durumu (s. 9-10)

Anadan doğma sünnetli olması şüphesiyle dünyaya gelen ve bilinen organda kesilecek bir fazlalık bulunmayan -kişinin-, bu sebeple sünnet olması hususunda bir müşkil/zorluk söz konusudur. Zira sünnet edilmenin şartı ikidir. İlki İslam dinine mensubiyet, diğeri ise organda zikredilen fazlalığın bulunmasıdır. Eğer zikredilen fazlalık organda bulunmaz ise sünnet terk olunur. Nitekim abdestte elleri dirseklerle beraber yıkamak farz iken kolu olmayan kimseden abdest alırken kolunu yıkamasının sâkit olması (o hükmün o kişiden düşmesi) böyledir.

²⁶⁰ Derinin kalan kısmı su ile yıkanabileceği gibi sünnet derisinin olması gusle engel değildir. Yani sünnet derisinin varlığı sebebiyle gusülsüzlük halinin bâki kalması bir yorumdan ibarettir. bk. el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/432.

²⁶¹ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115.

²⁶² Ebû Muhammed Şemsü'l-Eimme Abdülaziz b. Ahmed el-Halvânî (ö. 452/1060). Kendi zamanında derin fıkıh bilgisi nedeniyle Buhara yöresinin en önde gelen Hanefî âlimiydi. Kemalpaşazâde onu "meselede müctehid" âlimlerden saymıştır. bk. Kâmil Şahin, "Halvânî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1997, XV/383; Cûzcânî, Abdülhakim Şer'i Cûzcânî, *İslam Hukuku, Hanefî Mezhebi ve Türkistan Fakîhleri*, (Çev.: Abdulnasır Hâkimi), Palet Yayınları, Konya 2022, 190-191.

²⁶³ Hanefî fakîhi Zahirüddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ömer (ö.619/1222)'in zaman içinde ortaya çıkan (nevâzil ve vâkiât) fıkıh konularına dair fetvaların toplandığı eseridir. bk. M. Esat Kılıçer, "Buhârî, Zahirüddin", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI/376-377.

²⁶⁴ Tam adı Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö. 150/767)'dir. Hanefî mezhebinin kurucu imamı ve büyük müctehiddir. bk. Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1994, X/131-138.

²⁶⁵ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/431.

2.2.7. Sünnet Olmanın Hükmü (s. 10)

Sünnet olmanın iki hükmü vardır. Biri dünyevî ve diğeri ise uhrevîdir. Dünyevî olan hükmü, temizlik ve -pislikten- arınmadır. Nitekim bu durum -yukarıda- açıklandı. Bu sebepten dolayı Arabistan'da sünnet olmaya, temizlik denir. Uhrevî olan hükmü ise Allah-u Teâlâ katında sevap elde etmek ve yakınlıktır.

-Anadan doğma- sünnetli olduğu halde bir çocuk dünyaya gelir ise onunla teberrük olunur. Zira Enbiyâ-i Zîşân efendilerimiz sünnetli oldukları halde doğmuşlardır. Sadece Halîlullah Hz. İbrahim'in (a.s), seksen yaşındayken kendisini sünnet ettiği rivayet edilmiştir.²⁶⁶ Şöyle ki Hz. İbrahim (a.s), kendi zamanından sonra kıyamete varıncaya kadar sünnet olarak kalsın diye kendisini sünnet (hitân) etmiştir.²⁶⁷

Sünnet olmak, sabah namazının sünneti gibi farza yakın bir sünnettir demişlerdir.²⁶⁸

*Yenâbi*²⁶⁹ adlı eserde sıhhat derecesinde -geçmektedir ki-, küçük çocuğun sünnet ettirilip yarası iyileşinceye kadar tedavi ettirilmesi, babasının üzerinde edası gerekli olan hukuktandır.²⁷⁰ Nitekim *Hukuk-u Veled*²⁷¹ adlı naçizane risâlemizde ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

2.2.8. Çocuk Ne Zaman Sünnet Edilmelidir (s. 10-12)

Ulemânın bilginleri, meşâyih ve fukahânın büyükleri, sünnet olma/edilmenin vakti hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki bazıları yedi yaşında, bazıları buluğa erip

²⁶⁶ el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, Nşr: Mustafa Tayyib el-Biğâ, Daru İbn Kesîr, Dımaşk 1414/1993, V/2320 (Hadis No: 5940); en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, I/116.

²⁶⁷ Hz. İbrahim (a.s)'in kendisini sünnet etmesi meselesi meşhurdur ve hakkında farklı rivayetler söz konusudur. Kapsamlı bilgi için bk. el-Hanbelî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyüb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî, *Tuhfetü'l-Mevdûd bi-Ahkâmi'l-Mevlûd*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1440/2019, 222-233.

²⁶⁸ el-Mâverdi, kitabında Horasan âlimlerinin sünnet olmak hususunda "Vitr namazı ve kurban kesmek gibi farddır." dediklerini aktarmıştır. bk. el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/431.

²⁶⁹ Muhammed b. Ramazan er-Rûmî el-Hanefî (ö. 616/1219)'nin *el-Yenâbi' fi Me'rifeti'l-Usûl ve't-Tefâri'* adlı eseridir. Suudî Arabistan Krallığı Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından 1427-1428/2006-2007 yılları arasında basılmıştır.

²⁷⁰ el-Hanefî, Muhammed b. Ramazan er-Rûmî el-Hanefî, *el-Yenâbi' fi Me'rifeti'l-Usûl ve't-Tefâri'*, Vizeratü't-Te'lîmi'l-Âli Riyad 1427-1428/2006-2007, 1873.

²⁷¹ Bandırmalzâde Ahmed Münib Efendi'nin çocuk hükümleri ile alakalı bir başka risâlesi olup konumuz kapsamında yer almaktadır. Hukuk-u Mendûbe kapsamında yaklaşık on bir konunun işlendiği eser, yukarıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

aklı olgunluğa eriştiğinde, bazıları on iki yaşında, bazıları dokuz yaşında, bazıları on yaşında, bazıları ise sünnet olmaya tahammül edebilecek kudrette olduktan buluğa erinceye kadarki süreçte ve nihayetinde buluğa erdiğinde sünnet edilebileceğini ifade etmişlerdir. Bazıları da yedi yaşından daha küçük yaşta sünnet edilmesinin daha iyi olduğunu ancak yedi yaşını geçtikten sonra sünnet olmasının da bir sorun oluşturmadığını ifade etmektedir.²⁷² Fakîh Ebu'l-Leys'e²⁷³ göre müstehab olan yedi ile on yaşları arasında çocuğun sünnet edilmesidir.²⁷⁴

Ezeli sırların şâhidi, yaratılmışların en şerefli si Rasûl-u Ekmel (s.a.v) efendimiz hazretleri, gözünün nuru, ehl-i sünnet²⁷⁵ ve güzelliğin zirvesi -olan- Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i (r.anhümâ), doğum saâdetlerinin yedinci gününde sünnet ettirmişlerdir. -Buna- bağlı olarak Buhârî şârihi, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî²⁷⁶ hazretleri, doğumun yedinci gününde sünnet olmak, en açık ve -yaranın- iyileşmesinin en hızlı ve en kolay olduğu -vakittir-, demiştir.²⁷⁷

Taberî'de²⁷⁸ beyan olunmuştur ki, Hz. İbrahim (a.s), Hz. İsmail'i (a.s) on üç yaşında ve Hz. İshak'ı (a.s) ise yedi günlük iken sünnet ettirmiştir. -Bunu- açıkça belirttikleri gibi meşhur ulemâdan büyük bir topluluk dahî -bunu- rivayet etmiştir.²⁷⁹

-Sünnet olmanın- en doğru olan başlangıç ve bitiş vakti yaklaşık olarak yedi ve on iki -yaşlarıdır-.²⁸⁰ Şöyle ki bir çocuğun yedi yaşına kadar ki -zamanı- terbiye ve

²⁷² en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423-424; el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/433-434; el-Makdisî, Şemsüddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, Thk: Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türki, Hicr li'n-Neşr ve'l-İ'lân, Kahire 1415/1995, I/269-272.

²⁷³ Tam adı Ebu'l-Hâris el-Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî (ö. 175/791)'dir. Mutlak müctehid ve muhaddistir. bk. Şükrü Özen, "Leys b. Sa'd", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2003, XXVII/164-168.

²⁷⁴ Ebû Bekr en-Nisâbüri, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Nisâbüri, *el-İkna' li-İbni'l-Münzir*; Thk: Abdullah b. Abdilaziz el-Cibrân 1408/1987, I/381.

²⁷⁵ Bu vurgunun özellikle yapılması, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r. anhümâ)'in, Şii kaynaklarda ifade edilen bilgilerin aksine Şii olmadıklarını, ehl-i sünnete mensup olduklarını ifade etmek için olmalıdır.

²⁷⁶ Tam adı Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî (ö. 855/1451)'dir. O, Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh* adlı eserine, *'Umdetü'l-Kârî fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî* adlı eseri yazarak şerh etmiştir. Buhârî şerhleri içinde en fazla itibar gören eserdir. bk. M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-Sahîh", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, VII/114-123.

²⁷⁷ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, 3/424; el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/433.

²⁷⁸ Tam adı, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezid el-Âmülî et-Tâberî el-Bağdâdî (ö. 310/923)'dir. *Câmi'u'l-Beyân ve Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk* adlı eserleriyle tanınan müfessir, tarihçi, muhaddis ve fakihdir. bk. Mustafa Fayda, "Taberî, Muhammed b. Cerîr", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX/314-318.

²⁷⁹ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/424.

²⁸⁰ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/424. Metinde yaş ifadesi geçmemiş olsa da metin bağlamından çıkarılacak olan en doğru anlamın "yaş" ifadesi olduğu kanaatindeyiz.

ahlakının güzelleşeceği zaman olup namaza dahî başlayacağı dönemdir.²⁸¹ On iki yaşı ise mürâhiklik²⁸² ve buluğ zamanı olduğundan; farz, vacip, sünnet ve nedb gibi hemen her gün -karşılaşacağı- şer'î yükümlülüklerle mükellef olacağından, bundan sonra bâliğ olanların mahremi olmaksızın avret -mahallini- ortaya çıkarması/açması haramdır.²⁸³

Buluğ çağına erişip de sünnet olmayan -kimse- mümkün ise sünnetini kendisi icra eder.²⁸⁴ Buna güç yetiremiyorsa, ailesinden sünnet etmeye güç yetirebilen bir kimseye müracaat eder.

2.2.9. Sünnetsiz Kişinin Durumu (s. 12-13)

Bir özürden dolayı "kılıflı" yani sünnetsiz olan kimsenin şهادeti kabul olur.²⁸⁵ Ancak şeri' özrü olmaksızın terk etmiş ise şهادeti kabul edilmeyip reddedilir.²⁸⁶ Bir özürden dolayı sünnet olmayı terk eden sünnetsizlerin (kılıflıların) imameti sahihtir.²⁸⁷

Şeri' özür ise, vaktiyle sünnet olmayıp bâliğ olduktan sonra sünnet olmanın icrasından (yapılmasından) -ötürü kişinin- nefesine büyük bir korku düşmesi, yukarıda da beyan edildiği üzere kendi kendisini sünnet edememek ve ailesinden sünnet etmeye güç yetirebilen birini bulamamak sûretiyledir.

Allah'a sığınırız! Sünnet (hitân) de nedir gibi -sözlerle- alay edencesine -sünneti- terk etmek, şer'î özür olmayıp belki de küfürdür. Bu sözlerin -sahibinin- daha önce de beyan edildiği üzere şهادetleri ve imâmetleri sahih değildir.

Abdullah b. Abbas (r.anhümâ) hazretleri sünnetsiz olan kimselerin zebîhasını yani kestiğini ve şهادetini caiz görmezdi.²⁸⁸ Sünnet (hitân), sünnet-i Hüdâ -yani Allah'ın koyduğu kanun ve nizam- cinsindedir. Meçhul bir şekilde beliren ölünün sünnetli olmasıyla -onun- Müslümanlığına hükmedilir ve Müslüman muamelesi uygulanır. Nitekim yukarıda açıklanmıştır.

²⁸¹ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/433.

²⁸² Buluğ çağına yani on iki yaşına yaklaşma anlamına gelmektedir. bk. Devellioğlu, 856.

²⁸³ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115.

²⁸⁴ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115-116.

²⁸⁵ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/433-434.

²⁸⁶ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115. İbn Abbas haccı ve namazı olmaz şeklinde ifade etmektedir.

²⁸⁷ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115. Hasan Basri ise İbn Abbas'ın aksine namaz ve hac hususunda ruhsat vermiştir. Namaz kılmaya ruhsatı olan kişinin imameti de geçerlidir.

²⁸⁸ İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/115; Ebû Hafs el-Ensârî, *el-İ'lâm bi Fevâ'idi 'Umdeti'l-Ahkâm*, I/709.

İstenilen herhangi bir günde sünnet gerçekleştirilebilir. Ancak pazar günü sünnet edilmesinin mekruh olduğu *Nefise-i Uhreviyye*²⁸⁹ adlı kitapta sıhhat derecesinde ifade edilmiştir.

2.2.10. Hz. İbrahim (a.s) Nasıl ve Ne Zaman Sünnet Oldu (s. 13-15)

Bu ilâhi, yüce emre ilk defa -muhatap olup- sünnet olmak ile emredilen ve - kendisine bu yolla- sünnet kılanın -kişinin- Hz. İbrahim (a.s) olduğu hususunda ulemânın çoğu ittifak etmiştir.²⁹⁰ Lakin vakti hususunda -ulemâ- ihtilaf etmiştir.

Bir hadis-i şerîfte:

{اِحْتَنَّ اِبْرَاهِيمَ بِالْقُدْمِ²⁹¹}

"Hz. İbrahim keser ile sünnet oldu."²⁹² buyrulmuştur.

-Bu hadis-i şerîfin yüce manası-, Hz. İbrahim (a.s), konuda adı geçen veyahut "kudûm" diye tâbir edilen keser aleti vasıtasıyla kendisini sünnet etmiştir, demektir.

Ebû Hureyre'den (r.a), şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde şu hadis-i şerîf rivayet edilmiştir:

{اِحْتَنَّ اِبْرَاهِيمُ وَهُوَ ابْنُ مِائَةِ وَعِشْرِينَ سَنَةً وَعَاشَ بَعْدَ ذَلِكَ ثَمَانِينَ سَنَةً}

"Hz. İbrahim yüz yirmi yaşında iken sünnet oldu. Bundan sonra seksen yıl yaşadı."²⁹³

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, Hz. İbrahim (a.s) yüz yirmi yaşında iken kendi kendisini sünnet etti, bundan sonra da seksen yıl yeni bir hayat sürdürdü, demektir.

*Sahih-i Buhari*²⁹⁴'de rivayet edilen bir hadis-i şerîfe göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

²⁸⁹ Divan şâiri Kâmî (ö. 1136/1724) tarafından kaleme alınan eser, ibadetlerle ilgili *Salât-i Mes'ûdi* adlı Farsça eserin tercümesidir. bk. Gülgün Yazıcı, "Kâmî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2001, XXIV/279-280.

²⁹⁰ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebir*, XIII/431.

²⁹¹ Müellif (قدم) kelimesinin anlamını risâlenin altına dipnot ekleyerek açıklamıştır. Dipnatta, "Kudûm, sabûr kalıbında olup dülgerlerin (inşaat kalıp ustası) keser diye tâbir ettikleri alete denir. Şam veyahut Halep diyarında bir yerin adıdır. Dal'in şeddelenmesiyle de okumak caizdir." yazmaktadır.

²⁹² en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423.

²⁹³ en-Nisâbüri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, III/423; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 1238).

{اِحْتَنَّ اِبْرَاهِيمَ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً وَاحْتَنَّ بِالْقُدُمِ}

"Hz. İbrahim seksen yaşındayken keser ile sünnet oldu."²⁹⁵

Bu hadis-i şerîfin yüce manası, Hz. İbrahim (a.s) seksen yaşındayken "kudûm" diye ifade edilen keser ile sünnet oldu, demektir.

Bu iki hadisin açıklamasında açıkça zıtlık vardır. Şöyle ki -Hz. İbrahim'in (a.s)- sünnet olma tarihleri birbirine zıttır. Fakat bazı hadis şârihleri, yüz yirmi sene dünyaya teşrif etmelerinden ve seksen sene de peygamberlikleri süresinden muteberdir diyerek tarihleri -birbirine- tevafuk ettirmişlerdir. Zira, zât-ı muhteremlerine peygamberlik - vazifesinin- kırk yaşında geldiği ve toplam ömrünün ise iki yüz sene olduğu zikredilen sevaba nâil olmak -için- tevil edilmiştir. Bu yönüyle -yukarıdaki- hadislerin açıklanması, görünürde -var olan- zıtlığa cevap olmuştur.

Bazı âlimler, Hz. İbrahim (a.s) dışındaki peygamberlerin tamamının avret mahalli, bir başkasının bakışına konu olmasın diye hürmeten ve kerâmeten yaratılış itibarıyla sünnetli ve kabuğu (sünnet derisi) kesik bir halde nübüvvet makamı²⁹⁶ ve risâlet (peygamberlik) süsü -ile- dünyaya gelmiştir, demiştir.

İşte bu hürmetin kalıcılığına binaen Hz. İbrahim (a.s) bizzat kendisi, sünnetini icra etmiştir.

2.2.11. Sünnetli Olarak Dünyaya Gelen Peygamberler (s. 15-16)

Bazı âlimler sünnetli olarak zinet saçıp risâlet ve nübüvvet buyurmuş olan peygamberlerin -sayısı- ondur demişlerdir. Bunlar, selamın en güzelinin üzerlerine olduğu Hz. Âdem, Hz. Şît, Hz. İdris, Hz. Nûh, Hz. Lût, Hz. İsmail, Hz. Yûsuf, Hz. Zekeriya, Hz. İsa ve efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) hazretleridir.

Bazı âlimler ise on üç peygamberin sünnetli olarak dünyaya geldiğini ifade etmiştir. Onlar ise, Hz. Âdem, Hz. Şît, Hz. İdris, Hz. Nûh, Hz. Sâam, Hz. Lût, Hz. Yûsuf,

²⁹⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870)'nin, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap kabul edilen asıl adı *el-Câmi'u's-Sahîh* olan eseridir. bk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, "Buhârî, Muhammed b. İsmail", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI/368-372.

²⁹⁵ el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, V/2320 (Hadis No: 5940); İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Muğnî*, I/116; es-Süyûtî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, (No. 221).

²⁹⁶ Makam olarak günümüz Türkçesine aktardığımız kelime "كهواره" olup "beşik" anlamına gelmektedir. Metnin muhtevasına uygun olarak makam şeklinde tercüme etmeyi daha uygun gördük.

Hız. Musa, Hız. Şuayb, Hız. Süleyman, Hız. Yahya, Hız. İsa (aleyhimü's-selam) ve efendimiz Hız. Muhammed Mustafa (s.a.v) hazretleridir.²⁹⁷

*Şerh-u Mesâbîh*²⁹⁸ adlı eserde Zeyne'l-Arap²⁹⁹ ve bazı kimseler şeref sahibi on dört peygamberin sünnetli olarak dünyaya geldiğini ifade etmiştir. Bunlar da Hız. Âdem, Hız. Şît, Hız. Nûh, Hız. Hûd, Hız. Sâlih, Hız. Lût, Hız. Yûsuf, Hız. Musa, Hız. Süleyman, Hız. Zekeriya, Hız. İsa, Hız. Hanzala b. Süfyân, (aleyhimü's-selam) ve Rasûl-ü Zişân Hız. Muhammed Mustafa (s.a.v) efendimiz hazretleridir.

İmam Süyûtî³⁰⁰ (r.aleyh) hazretleri, sünnetli olarak dünyaya gelen peygamberlerin -sayısının- on yedi olduğunu ifade etmiştir. Bazı örflerde dahi manzum olarak -düzenlenmiştir.- Bunlar, "Nûh, Musa, Süleyman, Hanzala, Sâm, Sâlih, Lût, İsa ve Hûd'dur"; "Şît, Yahya, Zekeriya, Şuayb, Yûsuf, İdris, Âdem ve Muhammed'dir", diye on yedi peygamberin, sünnetli olarak dünyaya geldiği ifade edilmiştir.³⁰¹

Araştırmacıların nakillerine binaen, Sâm b. Nûh (aleyhimü's-selam) ile Hanzala b. Süfyân'ın peygamberliklerine inanmış ve bu ikisinin geçmiş peygamberlerden olduklarını bazı büyük âlimler kabul etmişlerdir.

Velhasıl, sünnetli olarak dünyaya gelen -peygamberlerin- sayısında ihtilaf meydana gelmiştir.

Sünnetli olarak dünyaya gelenlerin, sünnetli -olmalarından ötürü yeniden- sünnet olmaları -gerekmez-, denilir.³⁰²

²⁹⁷ Ebî Bekr el-Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr el-Kastallânî, *Mevehibü'l-Ledünniyye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, Mektebetü't-Tevfikîyye, Kahire 1281/1864, I/82; Ebû Muhammed ez-Zürkânî, Ebû Muhammed Abdülbâki b. Yûsuf b. Ahmed ez-Zürkânî el-Vefâi, *Şerhu'z-Zürkânî ale'l-Mevehibi'l-Ledünniyye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1417/ 1997, I/234-235.

²⁹⁸ Hanefî fakîhi İmamzâde'nin *Şir'atü'l-İslâm ilâ Dâri's-Selâm* adlı ilmihal ve ahlak kitabının Seyyid Alizâde tarafından yazılan diğer bir şerhi ya da *Mefâtihu'l-Cinân* adlı eserin kendisi olmalıdır. bk. Cici, 210-211.

²⁹⁹ Araştırmalarımız sonucunda böyle bir kişiye ulaşamadık. *Muhammediyye* adlı eseriyle tanınan Osmanlı Mutasavvıfı ve şâiri, Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin hocası, Mısırlı âlim Molla Zeynüddin Arab olması muhtemeldir. bk. Mustafa İsmet Uzun, "Yazıcıoğlu Mehmed Efendi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2013, XXXXIII/362-363.

³⁰⁰ Tam adı Ebu'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö.911/1505)'dir. Tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı âlimidir. Daha geniş bilgi için bk. Halit Özkan, "Süyûtî", *DİA*, Yay., İstanbul 2010, 38/188-198.

³⁰¹ Ebû Hafs el-Ensârî, *el-İ'lâm bi Fevâ'idi 'Umdeti'l-Ahkâm*, I/709.

³⁰² Ebû Hafs el-Ensârî, *el-İ'lâm bi Fevâ'idi 'Umdeti'l-Ahkâm*, I/709. Metinde geçen "المقمر" ifadesi her hangi bir sebepten ötürü yanlış yazılmış olmalıdır. İfadenin doğrusu "المامقندر" şeklinde olmalıdır.

Bu kısa ve öz risâleye burada son vermeden önce duanın devamlılığını ve şan, heybet ve azamet sahibi olan Hazret-i İlâhî'nin himayesinde tekrarı mucibince bahtiyarlık -niyaz ederek- sözlerime son veriyorum.

SONUÇ

Her hukuk sisteminde olduğu gibi İslam hukukunda da kişilerin sahip olduğu birtakım haklar söz konusudur. Çocuk hukuku da bu kapsamda yer almaktadır. Çalışmamıza konu olan Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin *Hukuk-u Veled*, *Risâle-i Akîka* ve *Ta'rifü'l-Hitân* adlı üç risâlesi yazıldığı dönem dikkate alındığında çocuk haklarıyla ilgili eserler olması kayda değer bir husustur.

Müellifin ilk risalesinde "hukuk" kelimesini kullanmış olması dikkat çeken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle risaleler batı kültürünün Osmanlıya girmeye çalıştığı ve medeniyet, insan hakları söylemlerinin dillendirildiği bir zamanda böyle bir başlığın konulması dönemin ulemasının gündemden ve de güncelden bigâne olmadıkları izlenimi vermektedir.

Risalelerin dilinin oldukça sade ve herkesin anlayacağı bir üslupla yazıldığını görüyoruz. Bu da risalelerin özellikle halka yönelik bilgilendirme ve farkındalık oluşturma gibi maksatlarla kaleme alındığını göstermektedir.

Risalelerde yer alan ahkâmın literatür anlamında kaynaklarının verilmemiş olması, kanaatimizce o dönemde halka yönelik yazılan eserlerin genel karakteristiğiyle açıklanabilir bir durumdur.

Kaynaklarda yaptığımız referanslandırma sonucunda risalelerde teknik anlamda hatalı hüküm bilgisi tespit edilmemiştir. Ancak öğüt/nasihât ya da teşvik kabilinden izahlarda kimi mübalağalar yer bulmaktadır. Bazı yazım ve basım hatalarının yanı sıra yanlış verilmiş ayet bilgileri tespit edilmiş ve ilgili yerde düzeltilmiştir. Risalelerde yer verilen hadislerin kaynaklara dayalı olduğu gözlenmiş, hadis olarak nakledilen bir sözün kaynağı ise bulunamamıştır.

Fıkhî bilgileri verirken hemen hemen her mezhebin hükümlerine atıflar yapmıştır. Bu çerçevede kendisine Münziriyye mezhebinin nispet edildiği İbnü'l-Münzir en-Nisâbü'rî'nin *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ* adlı eserine atıf yapılması dikkatimizi çekmiştir.

Risâle-i Akîka ve *Ta'rifü'l-Hitân* adlı risâleler çoğunlukla *Hukuk-u Veled* adlı risâleden iktibaslar içermektedir. Müellif, zikri geçen iki risâlede ele aldığı birçok konuyu ayrıntıya girmeksizin *Hukuk-u Veled* adlı risâlede de ifade etmiştir. Risâleler

arasında bu şekilde bir bağlantının olması, var olan hataların tespitine ve en doğru şekilde günümüz Türkçesine aktarılmasına katkı sağlamıştır.

İncelemelerimiz sonucunda müellifin hangi eserlerden ve âlimlerden istifade ettiğine nispeten ulaşılmıştır. Bandırmalizâde Ahmed Münib Efendi'nin hadisler konusunda kaynak olarak başvurduğu en bariz eser, İmam Süyûtî'nin *el-Câmiü's-Sağîr* adlı eseridir. Yine İsmail Hakkı Bursevî'nin *Ruhu'l-Beyan* tefsiri de müellifin başvurduğu kaynaklardandır. Son olarak Seyyid Alizâde Şeyh Ya'kub'un *Şerh-u Şir'atü'l-İslâm* adlı eseri de müellifin zikri geçen üç risâlesinde sık sık atıfta bulunduğu eserler arasındadır.

Risalelerin, yaptığımız bu çalışmayla daha yararlı hale gelmiş olmasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Alâüddin Abdulazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî, *Keşfu'l-Esrâr an Usûli'l-Pezdevî*, Thk: Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1997, I/11
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî, *el-Hirzû's-Semîn li Hisni'l-Hasîn*, 1434/2013, <https://shamela.ws/book/30621/893>.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî, *el-Masnû' fî Ma'rîfeti'l-Hadîsi'l-Mevzû'*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1398/1978.
- Altıkulaç, Tayyar, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1999, XX, 551-557.
- Atar, Fahrettin, "Akîka", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, II, 263-264.
- Bandırmalızâde, Ahmed Münib Efendi, *Hukuk-u Veled*, Cemal Efendi Matbaâsı, İstanbul 1318/1900.
- Bandırmalızâde, Ahmed Münib Efendi, *Risâle-i Akîka*, Artin Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaâsı, İstanbul 1319/1901.
- Bandırmalızâde, Ahmed Münib Efendi, *Ta'rîfü'l-Hitân*, Cemâl Efendi Matbaâsı, İstanbul 1318/1900.
- Bedir, Murteza, *Buhara Hukuk Okulu Vakıf Hukuku Bağlamında X-XIII. Yüzyıl Orta Asya Hanefî Hukuku Üzerine Bir İnceleme*, (3. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 2019.
- Bedir, Mürteza, *Ebu Hanîfe Entelektüel Biyografî*, (3. Baskı), Ay Yayınları, Ankara 2019.
- Bedrüddîn el-Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa b. Ahmed, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut 1420/2000.
- Bozkurt, Enver, *Hukukun Temel Kavramları*, (6. Baskı), Asil Yayın, Ankara 2007.
- Bursevî, İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-Beyân I-X*, Dâru'l-Fıkr, Beyrut. t.y.
- Canan, İbrahim, "İslam'da Çocuk Hakları", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1) 1995, 7-22.

- Cici, Recep, "İmamzâde, Muhammed b. Ebû Bekir", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII, 210-211.
- Cûzcânî, Abdülhakim Şer'i, *İslam Hukuku, Hanefî Mezhebi ve Türkistan Fakîhleri*, (Çev.: Abdulnasır Hâkimi), Palet Yayınları, Konya 2022.
- Çağrıçı, Mustafa, "Gazzâlî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, XIII, 489-505.
- Çağrıçı, Mustafa, "Hak", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1997, XV, 137-139.
- Çağrıçı, Mustafa, "İhyâü Ulûmi'd-Dîn", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII, 10-13.
- Çeker, Orhan, *İslam Hukukunda Çocuk ve Hakları*, (2. Baskı), Kayıhan Yayınları, İstanbul 2004.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (33. Baskı), Aydın Kitabevi, Ankara 2017.
- Döndüren, Hamdi, *Aile İlmihali*, (1. Baskı), Erkam Yayınları, İstanbul 2020.
- Ebû Bekr el-Kûfî, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrahîm el-Absî, *el-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, Nşr: Kemâl Yûsuf el-Hût'un, Daru't-Tâc, Beyrut 1409/1989.
- Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî, *el-Müsned*, Dâru'l-Müminîn li't-Türâs, Dimaşk 1404/1984.
- Ebu'l-Fazl es-Süyûtî, Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, *el-Câmiü's-Sağîr ve Ziyâdetühü*, <https://shamela.ws/book/21659>.
- Ebu'l-Fazl es-Süyûtî, Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, *Kütü'l-Mugtezî 'alâ Câmi'i't-Tirmizî*, Nşr: Nasır b. Muhammed b. Hamid el-Garîbî, (Doktora), Cemiatü Ümmü'l Kura Külliyyetü'd-Da've ve Usûlü'd-Din, Mekketü'l-Mükerreme 1424/2003.
- Ebu'l-Hasen el-Lahmî, Ali b. Muhammed er-Rubî', *et-Tefsira*, Vizeratü'l-Evkâf ve'ş-Şuûnü'l-İslâmiyye, Katar 1432/2011.
- ed-Deylemî, Şîrûye b. Şehredâr, *el-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, (Nşr.: Saîd b. Besyûnî Zağlul), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1406/1986.

- el-A‘zamî, Muhammed Mustafa, "Buhârî, Muhammed b. İsmail", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI, 368-372.
- el-Bağdâdî (et-Tarsûsî), Ebû Ümeyye Muhammed b. İbrahim b. Müslim el-Hüzâ‘, *Müsned-i Abdullah b. Ömer*, Nşr: Ahmed Râtib Armûş, Dâru’n-Nefâis, Beyrut 1393/1973.
- el-Beyhâki, Ebû Bekr Ahmed b. El-Hüseyn b. Alî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, Merkezü Hicr li’l-Buhûs ve’d-Dirâseti’l-Arabiyye ve’l-İslemiyye, Kahire 1432/2011.
- el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Basrî, *el- Müsned*, Mektebetü’l-Ulûm ve’l-Hikme, Medine-i Münevvere 1419-1430/1988-2009.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi‘u’s-Sahîh*, Nşr: Mustafa Tayyib el-Biğâ, Daru İbn Kesîr, Dimaşk 1414/1993.
- el-Cündî, Ziyâüddîn Ebü’l-Mevedde (Ebü’s-Safâ, Ebü’z-Ziyâ) Halil b. İshak b. Musâ, *et-Tavzîh fî Şerh-i Muhtasar-i İbni’l-Hâcib*, Merkez-ü Necibiyye li’l-Mahtûta ve Hizmeti’t-Turâs, 1429/2008.
- el-Cüveynî, İmâmü’l-Harameyn, *Nihayetü’l-Matlab fî Dirâyeti’l-Mezheb*, Dâru’l-Minhâc, Cidde 1428/2007.
- el-Ensârî, Zekerıyyâ b. Muhammed b. Ahmed b. Zekerıyyâ, *Minhatü’l-Bârî bi Şerh-i Sahîhi’l-Buhârî*, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 1467/2005.
- el-Esbehânî, İsmail et-Teymî, *Şerhu Sahîhi’l-Buhâri*, Dâru’l-Esfâr, Kuveyt 1442/2021.
- el-Gazzâlî, Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî, *Mîzânü’l-Amel*, Nşr: Sülayman Dünyâ, Dâru’l-Maârif, Kahire 1385/1965.
- el-Haddâd, Radiyyüddîn Ebû Bekir b. Alî Muhammed, *el-Cevherü’n-Neyyire*, el-Matbaatü’l-Hayriyye, Mısır 1322/1904.
- el-Haddâd, Radiyyüddîn Ebû Bekr b. Alî b. Muhammed, *Keşfü’t-Tenzil fî Tahkiki’l-Mebâhis ve’t-Te’vîl*, Dâru’l-Kitâbi’s-Sekâfiyyi, İrbid/Ürdün 1429/2008.
- el-Hadîr, Abdülkerim, *Şerhu Zedi’l-Mustakni‘ el-Hicâvî*
<https://shamela.ws/book/23834/558>.

- İbn Ebi'l-İz, Ebü'l-Hasen Sadrüddîn Alî b. Alâiddîn b. Muhammed ed-Dımaşkî, *et-Tenbîh alâ Müşkilâti'l-Hidâye*, Mektebetü'r-Rüşd, Suudi Arabistan 1424/2003.
- el-Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed ed-Dımaşkî, *Dürrü'l-Muhtâr; Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye*, Beyrut 1423/2002.
- el-Huseynî, Ebu'l-Fazl Muhammed Halîl b. Ali b. Muhammed Murâd, *Selkü'd-Dürer fi E'yâni'l-Karni's-Sânî Aşer*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1408/1988.
- el-İrâkî, Ebû'l-Fazl Zeynüddîn İbrâhim, *el-Muğni an Hamli'l-Esfâr fi'l-Esfâr*, Daru İbn Hazm, Beyrut 1426/2005.
- el-Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Mevehibü'l-Ledünniyye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, Mektebetü't-Tevfikiyye, Kahire 1281/1864.
- el-Kudûrî, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Bağdâdî, *et-Tecrîd*, Dâru's-Selâm, Kahire 1427/2006.
- el-Makdîsî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî, *el-Muğni*, Daru Âlemi'l-Kütübi li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad 1417/1997.
- el-Mâverdi, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *el-Hâvi'l-Kebir*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1419/1999.
- el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Kuveyytiyye, <https://shamela.ws/book/11430>.
- El-Mısrî, Ebû Hafs Sirâceddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî, *el-İ'lâm bi Fevâ'idi 'Umdeti'l-Ahkâm*, Nşr: Abdülazîz b. Ahmed el-Müşeykih, Dâru'l-Âsıme li'n-Neşr ve't-Tevzî', Suudi Arabistan Krallığı 1417/1997.
- el-Münâvî, Muhammed Abdürraûf, *et-Teysir bi-şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr*, Mektebetü'l-İmam eş-Şâfiî, Riyad 1408/1988.
- en-Nevevî, Ebû Zekerıyya Muhyiddin Yahya b. Şerîf, *el-Minhâc Şerh-u Sahîh-i Müslim b. El-Haccâc*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyyi, Beyrut 1392/1972.
- en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-İzâh fi Menâsiki'l-Hac*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1414/1994.

- en-Nisâbûrî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahîm b. El-Münzir, *el-İkna' li İbni'l-Münzir*, (Thk: Abdullah b. Abdilazîz el-Cibrân) 1408/1987.
- en-Nisâbûrî, İbrahim İbnü'l-Münziri, *el-İşrâf ale Mezâhibi'l-Ulemâ*, Nşr: Sağîr Ahmed el-Ensarî Ebu Hammad, Mektebetü Mekketi's-Sekâfiyye, Ra'sü'l-Hîme, Birleşik Arap Emirlikleri 1425/2004.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (6. Baskı), Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.
- Erkal, Mehmet, "Nisab", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII, 138-140.
- er-Râzî, Fahrüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer, *el-Mahsûl fî 'İlmi Usûli'l-Fıkıh*, Thk.: Tâhâ Câbir Feyyâz el-Alevânî, (3. Baskı), Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1997.
- er-Ruâsî, Ebû Süfyân Vekî' b. El-Cerrah b. Melih, *Kitâbü'z-Zühd*, Mektebetü'd-Dâr, Medîne-i Münevvere 1404/1984.
- er-Rûyânî, Ebü'l-Mehâsin Fahrülislâm Abdülvâhid b. İsmail b. Ahmed et-Taberî, *Bahru'l-Mezheb fî Fûrû'i Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1430/2009.
- es-San'ânî, Emîr, *et-Tenvîr Şerhu Câmi'i's-Sağîr*, Mektebetü Dâri's-Selâm, Riyad 1432/2011.
- es-Selefî, Ebû Tâhir, *et-Tuyûriyyât*, Mektebetü Edvâi's-Selef, Riyad 1425/2004.
- eş-Şa'râvî, Muhammed Mütevellî, *Tefsîrû's-Şa'râvî I-XXX*, Mütâbiu' Ahbâri'l-Yevm, y.y., 1997.
- eş-Şâfiî, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî, *es-Sîratü'n-Nübüvve mine'l-Bidâye ve'n-Nihâye*, Nşr: Mustafa Abdilvâhid, İsâ el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1395/1976.
- eş-Şeybânî, Abdülkâdir b. Ömer b. Ebî Teğallub b. Sâlim et-Teğallubî, *Neylü'l-Meârib bi-Şerhi Delîli't-Tâlib*, Mektebetü'l-Felâh, Kuveyt 1403/1983.
- et-Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Nşr: Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1405/1984.

- et-Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî, *Muhtasarü İhtilâfi'l-Ulemâ*, Nşr: Abdullah Nezîr Ahmed, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1417/1997.
- Eyyûb ez-Zürâî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. ed-Dımaşkî el-Hanbelî, *Tuhfetü'l-Mevdûd bi-Ahkâmi'l-Mevlûd*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1440/2019.
- ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Tenkîhu't-Tahkîk fi ehâdîsi't-Ta'lik*, Dâru'l-Vatan, Riyad 1421/2000.
- ez-Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh, *el-Mensûr fi'l-Kavâ'idil-Fıkhiyye I-III*, (2. Baskı), Vizeratü'l-Evkâfi'l-Kuveytiyye, Kuveyt 1405/1985.
- ez-Zerkeşî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Mısrî, *Şerhu'z-Zerkeşî alâ Muhtasari'l-Hırakî*, Daru'l-Ubeykan, Riyad 1413/1993.
- ez-Zeydânî, Mazharü'd-Dîn, *el-Mefâtîh fi Şerhi'l-Mesâbih*, Dâru'n-Nevâdir, Kuveyt 1433/2012.
- ez-Zürkânî, Ebû Muhammed Abdülbâki b. Yûsuf b. Ahmed el-Vefâî, *Şerhu'z-Zürkânî ale'l-Mevhibi'l-Lediinniyye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1417/1997.
- Fayda, Mustafa, "Taberî, Muhammed b. Cerîr", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX, 314-318.
- Fayda, Mustafa, "Vâkıdî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2012, XXXXII, 471-475.
- Gürkan, Salime Leyla; Bozkurt Nebi, "Sünnet", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXVIII, 155-159.
- Hânî Sâ'î, Muhammed Ne'im Muhammed, *Mevsû'atü Mesâil'i-Cumhûri fi'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Dâru's-Selâm, Mısır 1468/2007.
- İbn Abdilberr en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed (el-Kurtubî), *et-Temhid limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l-Esânîd*, Thk: Mustafa b. Ahmed el-Ulvî, Vizeratü Umûmi'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Fas 1387/1967.

- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî, *Reddü'l-Muhtâr*, Matbaat-ü Mustafa el-Bâbî ve Evlâdühü, Mısır 1386/1966.
- İltaş, Davut, "Tahâvî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX, 388-389.
- İsmail, Hekimoğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, TÜRDAV Yay., İstanbul 1990.
- Koçkuzu, Ali Osman, "Aynî, Bedreddin", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1991, IV, 271-272.
- Kandemir, M. Yaşar, "Münâvî, Muhammed Abdürraûf", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2020, XXXI, 571-573.
- Kandemir, M. Yaşar, "el-Câmiu's-Sahîh", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, VII/114-123.
- Kandemir, M. Yaşar, "Nevevî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII, 45-49.
- Kandemir, Mehmet Yaşar - Zavalısız, Halit - Şimşek, Ümit, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli*, (1. Baskı), İFAV Yayınları, İstanbul 2014.
- Karaman, Hayrettin, *İslam Hukuk Tarihi*, (13. Baskı), İz Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Koca, Ferhat, "Mendup", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2004, XXIX, 128-130.
- Koca, Ferhat, "İbn Ebü'l-İz", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1999, XIX, 468-470.
- Köse, Saffet, "Netîcetü'l-Fetâvâ", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII, 26-27.
- Köse, Saffet, *İslam Hukukuna Giriş*, (14. Baskı), Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2020.
- Kubbealtı Lugati*. Erişim 1-31 Mayıs 2023. <http://lugatim.com>
- Kutluer, İlhan, "Miftâhü's-Saâde", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2020, XXX, 18-19.
- Maghaminiya, Muhammed, "İslam Hukuk Sisteminin Diğer Hukuk Sistemleri ile Farklı ve Benzer Yönleri", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (11), Eylül 2014, 217-236.
- Muhammed Ebu Zehra, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, (3. Baskı), Dârü'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1377/1957.
- Öngören, Reşat, "Kutbüddinzâde İznikî", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2002, XXVI, 489-490.
- Özel, Ahmet, "Ali el-Kârî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, II, 403-405.

- Özel, Ahmet, "İbn Âbidîn, Muhammed Emîn", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1999, XIX, 292-293.
- Özel, Ahmet, *Haneî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, (6. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 2018.
- Özen, Şükrü, "Leys b. Sa'd", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2003, XXVII, 164-168.
- Özkan, Halit, "Süyûtî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIII, 188-198.
- Şâban, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Çev.: İbrahim Kâfi Dönmez), (28. Baskı), TDV Yay., Ankara 2017.
- Bayanuni, Muhammad Abu al-Fath, "Hüküm", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1998, XVIII/466-468.
- Şahin, Kâmil, "Halvânî", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1997, XV, 1997, 383.
- Şimşek, Selami, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâ'sı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), Bahar 2007, 137-149.
- Türcan, Talip (ed.), *İslam Hukuku El Kitabı*, (10. Baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2021.
- Uğur, Mücteba, "el-Câmiu's-Sağîr", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, VII, 113-114.
- Uzun, Mustafa İsmet, "Yazıcıoğlu Mehmed Efendi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2013, XXXIII, 362-363.
- Uzunpostalcı, Mustafa, "Ebû Hanîfe", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1994, X, 131-138.
- Ünal, Mehmet, "Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi", *DİA*, TDV Yay., EK-1, 2020, Ankara, 167.
- Ünal, Mehmet, "Celvetî Tarikatında Çocuk Hukuku ile İlgili Bir Risâle: Hukuk-ı Veled", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (19), Eylül 2014, 423-442.
- Ünal, Mehmet, *Ahmed Münib Efendi'nin Risâleleri*, Fakülte Yayınları, Isparta 2015.
- Ünal, Mehmet, *Ta'rifu'l-Hitân*, Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, (Erişim) 3 Haziran 2023. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/ta-rifu-l-hitani>.
- Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, (20. Baskı), İFAV Yayınları, İstanbul 2017.

Yazıcı, Gülgün, "Kâmi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2001, XXIV, 279-280.

Yılmaz, Hasan Kâmil, "Aziz Mahmud Hüdâyî" *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1991, IV, 338-340.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Thk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Matbatü Îsâ el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1374/1955.

Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleyman b. El-Eş'aş b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, Thk: Şuayb el-Ernevûd, Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Dımaşk 1430/2009.

en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Thk: Hasan Abdülmün'am Şelbî, Müessetü'r-Risâle, Beyrut 1461/2001.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ebubekir TEMUR
Doğum Tarihi ve Yeri	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	